

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

EELKOOLIEALISTE LASTE INTERVJUEERIMISTEHNİKATE OHUD JA VÕIMALUSED

Magistritöö (30 EAP)

Viivika Eljand
Juhendaja: dots Halliki Harro-Loit

Tartu
2011

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Intervjueerimise tehnikad	7
1.1 Intervjuu olemus	7
1.2 Dialoogilisus laste intervjuudes	9
1.2.1 Kuulamine	9
1.2.2 Küsitlemine	11
1.2.3 Vastamine	14
1.3 Intervjueerija mõjud lapsele	15
1.3.1 Vestluse stimuleerimine	17
1.4 Lapsed isiku- ja grüpiintervjuudes	18
1.5 Ajafaktor laste intervjuudes	21
1.6 Eetika	22
2. Eelkooliealiste laste arenguspetsiifika	24
2.1 Eelkooliealiste laste vastamise sotsiaalne kompetentsus	26
3. Metoodika ja valim	29
3.1 Metoodika	29
3.2 Uuringu protseduur	34
3.3 Valim	36
4. Analüüs	37
4.1 Intervjuude üldanalüüs	37
4.2 Intervjueerimistehnika analüüs	40
4.2.1 Küsimuste analüüs küsisõna tüübi alusel	40
4.2.2 Küsimuste analüüs interaktsiooni efektiivsuse alusel	45
4.2.3 Vastuste analüüs	61
4.2.4 Intervjueerija poolt loodavad kliima analüüs	67
4.3 Vestlusanalüüsile omased jooned	74
5. Järeldused ja diskussioon	85

Laste efektiivse küsitlemise eeldused ja võimalused	93
Kokkuvõte	96
Summary	99
Kasutatud kirjandus.....	101
Lisad	105
Lisa 1 Esimene transkriptsioon	105
Lisa 2 Teine transkriptsioon.....	111
Lisa 3 Kolmas transkriptsioon	118
Lisa 4 Neljas transkriptsioon.....	129
Lisa 5 Viies transkriptsioon	134
Lisa 6 Kuues transkriptsioon.....	142
Lisa 7 Seitsmes transkriptsioon.....	147
Lisa 8 Sissejuhatav muinasjutt	155

SISSEJUHATUS

Intervjuu on kujunenud meedias üheks kõige olulisemaks teabe kogumise ja esitamise viisiks, mille kaudu vahendatakse inimeste kogemusi ja teadmisi. Enamasti on kogemuse jagajate rollis täiskasvanud, kelle seisukohti ja maailmanägemust püüavad ajakirjanikud edasi anda. Harvem küsitletakse ajakirjanduses lapsi, kelle kogemustest ja mõtetest võiksid täiskasvanud enam teada. Täiskasvanutele mõnusat kuulamist pakkuvates saadetes nagu näiteks „Lapsesuu ei valeta“ räägitakse 5-10 aastaste lastega elust, loodusest, inimestest, igapäevastest tegemistest, rõõmudest ja muredest. Auditooriumi jaoks on ehk enim huvipakkuvaks see, mida ja kuidas lapsed elus märkavad, kuidas nad ümbritsevasse maailma suhtuvad ja mil viisil suudab laps oma kogemusi edasi anda. Laste intervjuerimist kasutatakse erinevates valdkondades. Lapsi võib intervjuerida kui kuriteo tunnistajaid, kannatanuid, sotsioloogilise uurimuse tarbeks, aga ka ajakirjanduslikel eesmärkidel. Laste küsitlemine on seotud mitmete eetiliste piirangute ja küsitlemise tehnikat puudutavate karidega. Võib väita, et oma ettearvamatu ja spontaanse käitumisega pakuvad nad uurijatele nii rõõmu kui ka muret.

Antud uurimistöö võtab vaatluse alla laste ajakirjanduslikel eesmärkidel küsitlemise metoodika, mille kohta käesoleva magistritöö juhendaja on öelnud järgmist: „Laste edukat intervjuerimist võib pidada ajakirjaniku meisterlikkuse eksami läbimiseks (Harro 2003: 4)“.

Käesoleval magistritööl on kaks teineteist täiendavat eesmärki. Töö peamine eesmärk on laste intervjuerimise võimalikult efektiivse tehnika arendamine, võimalike ohtude ja võimaluste kaardistamine ning grupi- ja isikuintervjuude plusside ning miinuste väljaselgitamine. Seejuures on töö üheks peamiseks analüüsi objektiks küsimuste formuleerimine, mida analüüsitakse mitte üksnes kindlate küsisõnade kasutamise, vaid kogu interaktsiooni kujundamise kaudu. Huvi laste küsitlemise praktilise väljundi vastu on uurija isiklikust kogemusest tulenev. Nimelt puudub kompaktne uuringutel põhinev kirjandus, mis annaks ajakirjanikule, kes tunneb küll intervjuerimise põhitõdesid, aga ei tunne laste küsitlemise spetsiifikat, soovitusi laste küsitlemiseks.

Kuna intervjuu on interaktsioon, mille olemus on dialoogilist laadi, tuleb lisaks küsitlejale vaadelda ka vastajat. Käesoleva töö sekundaarne eesmärk ongi seotud eelkooliealiste laste suhtluspädevuse representatsiooniga ja lasteaiaõpetaja võimalustega neid oskusi arendada. Antud magistritöö ei analüüs ega keskendu uuringus osalenud laste sotsiaalsete pädevuste uurimisele, kuid töö analüüsist ilmneb, et ühelt poolt on laste kuulamise ja vastamise pädevus erinev, teisalt aga mõjutab intervjuu tulemust küsitleja suhtlemiskompetents. Küsitlejal on vahendid ja võimalused intervjuu tõhustamiseks efektiivse kuulamis- ja küsitlemistehnika kaudu, vastaja kompetentsi tõstmiseks saavad aga kaasa aidata need, kes lastega igapäevaselt kokku puutuvad.

Vastajaks on antud uurimuse raames eelkooliealised lapsed vanuses 5-7 eluaastat. Selle konkreetse eagrupi eelistamine on seotud lasteaiaealiste laste päevagraafikuga, mis on paindlikum uuringuks vajalike intervjuude läbiviimiseks. Kuna vaatluse all on suhteliselt kitsas ja konkreetne eagrupp, siis tuleb väljendit “laste küsitlemine” antud töö kontekstis tõlgendada vastavalt mainitud eagrupile, mitte laiemalt.

Jättes kõrvale laste suhtlemispädevuse, osutub suurimaks küsimuseks ajakirjanikele see, kas ja kuidas aitavad küsimused suunata lapsi oma kogemusi väljendama. Seega püüab käesolev töö anda analüüsi käigus nõuandeid erinevate tehnikate osas, mida ka kasvatajad eelkooliealiste laste sotsiaalse kompetentsi tõstmiseks igapäevaselt kasutada saaksid.

Selleks, et selgitada välja eelkooliealiste laste intervjuueerimiseks tõhusaimad tehnikad, on intervjuud viidud läbi ühel teemal. Teema valik on lastega vesteldes mitmes mõttes väga oluline: ühest küljest ei saa eetilistel põhjustel tegu olla perekonda, isiklikku elu ja last lähedalt puudutavate teemadega, teisalt peab teema olema lapse jaoks piisavalt põnev ja lähedane, et laps selle kohta midagi öelda oskaks ja tahaks. Seega on intervjuude teemaks valitud üsna neutraalset laadi meediakogemusest kõnelemine.

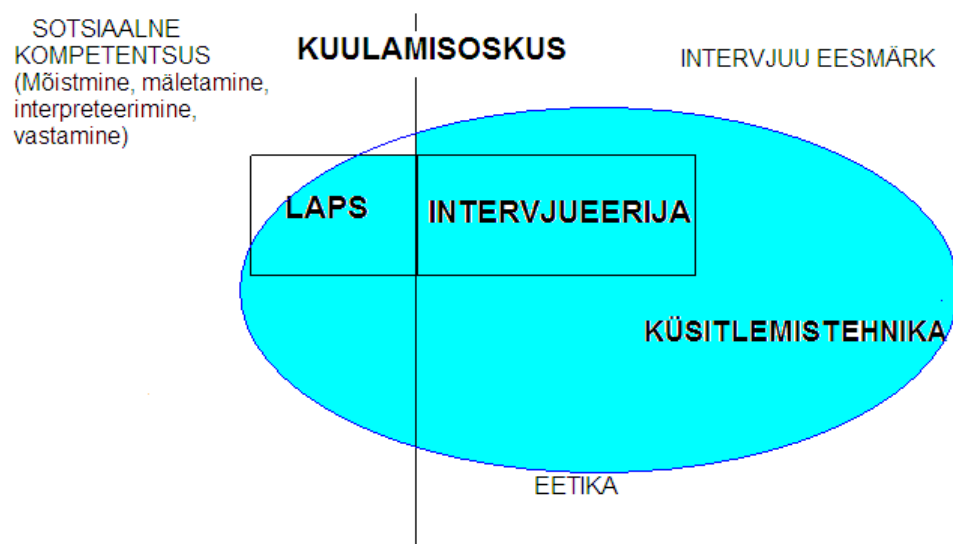
Antud uurimuse raames nähakse tõlgendusi meedias kogetust kui vahendit, mille abil on uurijal võimalik jõuda töö alguses püstitatud kahe suurema eesmärgini. Seda kitsendust arvesse võttes on käesoleva magistritöö uurimisobjektiks võetud kvalitatiivsed grupi- ja isikuintervjuud lastega televisiooni puudutaval teemal.

Antud töö kontekstis nähakse kvalitatiivset intervjuud nii objekti kui meetodina. Uurimisobjektiks on intervjuude käik, küsimused, vastused ja interaktsiooni efektiivsus sõltuvalt intervjuu eesmärgist. Uurimistöö on kvalitatiivne selles mõttes, et kõik seitse

läbiviidud intervjuud moodustavadki empiirilise materjali, mille baasil autor analüüsib nendes intervjuudes kasutatud küsitlemis- ja kuulamistehnikate konfiguratsioone.

Uurijat huvitab, millal ja kuidas lapsed televiisorist vaatavad, milliseid tegelasi või saadetes esitatut lapsed märkavad. Intervjueerijana esineb enamikel juhtudel uurija, kuid kahes intervjuus täitsid sama rolli kasvatajad, kelle küsitlemistehnikaid samuti käesoleva töö raames vaadeldakse. Uurija analüüsib, millised küsimuse tüübid aitavad lastel paremini mõtteid ja tundeid väljendada, nähtut meenutada, küsimusi mõista. Lisaks vaatleb uurija grupi- ja isikuintervjuude toimivust: kas lapsed räägivad erinevalt väikeses grupis, kus on olemas ka laste omavaheline vestlus, või isikuintervjuu puhul.

Töö teooriaosas selgitatakse, milliseid tähelepanekuid on varasemates laste intervjueerimist analüüsinud uuringutes tehtud ning samuti vaadeldakse käesolevas uuringus käsitletava vanusegrupi sotsiaalseid oskusi. Teooriaosas antakse ülevaade ka intervjueerimistehnikatest üldse ja laste intervjueerimise eripäradest. Kuna teooriosa koondab enda alla mitmeid selliseid peatükke, mis on antud uurimust toetavatena olulised, kuid millega antud töö siiski otseselt ei tegele, toon siinkohal skemaatiliselt välja peamised teoreetilised peatükid, markeerides sinise alaga need osad, millega antud töö süvitsi tegeleb.

Joonis 1. Käesoleva magistritöö uurimisvaldkond.

Tahaksin eraldi tänada oma juhendajat **Halliki Harro-Loiti** igakülgse toetamise, abi ja nõuannete eest. Samuti tänan retsensent **Marju Himma-Kadakat** asjalike märkuste, tähelepanekute ning konstruktiivse kriitika eest.

1. INTERVJUEERIMISE TEHNIKAD

1.1 Intervjuu olemus

Üks levinumaid viise intervjuu olemust lühidalt kokku võtta, on nimetada seda vestluseks, millel on kindel eesmärk ja struktuur. Tänu neile tingimustele on intervjuu midagi enamat tavalisest vestlusest. Intervjuu on dialoogilist laadi ja kuna ta kannab kindlat eesmärki, nõuab intervjuu mõlemalt poolelt süvenemist, head kuulamis- ja mõistmisoskust ning suutlikkust vestlust vastuse või järgmise küsimusega edasi arendada. Seega võib intervjuud nimetada ka ühiselt konstrueeritud vestluseks intervjuuerija ja intervjuueeritava vahel (Codó 2008, Praakli 2009: 209 kaudu).

Intervjuu käsitlemiseks võib vaadelda selle erinevaid olemusi, jagades intervjuu žanriks (usutus), vabas vormis mõttevahetuseks (vestlus) ja meetodiks (küsitlus) (Harro 2000: 93). Intervjuu või tähendada üht ajakirjanduse žanrit, aga ka teabekogumise viisi või meetodit.

Sotsiaalteadustes on intervjuu kasutusel uurimismeetodina ja seal tuntakse järgnevaid intervjuu tüüpe: avatud intervjuu (kõige lähedasem tavalisele vestlusele), teemaintervjuu (eelnevalt määratletakse kindlad teemad, millel vestlus toimub, kuid küsimuste järjekord pole rangelt paigas), struktureeritud intervjuu (küsimuste formuleering ja esitamine kõigi intervjuueeritavate puhul samasugune, vastajad saavad toetuda vastusevariantidele), poolstruktureeritud intervjuu (küsimused ühesugused, kuid vastajale ei anta ette vastusevariante) (Eskola & Suoranta 2003, Praakli 2009: 210 kaudu). Antud töö kontekstis on oluline vaadelda intervjuud kui uurimismeetodit, mis lubab eraldi analüüsida küsimuste tüüpe ning neid klassifitseerida.

Ajakirjanduslik intervjuu erineb teistest intervjuu tüüpidest oma eesmärgi tõttu. Ajakirjanike jaoks on intervjuueerimine peamiseks info kogumise viisiks ja protsessiks, mille käigus õpib üks inimene läbi oma küsimuste teist inimest tema vastuste kaudu tundma (Mcgregor & Sedorkin 2002). See tähendab, et tegemist on dialoogilise

protsessiga: interaktsiooniga, milles üks pool püstitab küsimuse ja teine pool vastab sellele. Mida sujuvam on vestlus kahe inimese vahel ja mida efektiivsem on interaktsiooniprotsess, seda meeldivam ja kaasahaaravam on intervjuud vaatajal-kuulajal jälgida. Dialoog väljendab kommunikatsiooni, mida saab iseloomustada omaduste kaudu nagu vastastikune mõju, otsekohesus, ausus, sihile suunatus, spontaansus, teeskluse puudumine, manipuleerimise vältimine, ühtekuuluvus, intensiivsus ja armastus kui vastutustunne, mis on ühel inimesel teise ees. Dialoogist tuleks mõelda kui hoiakust, suundumusest või kommunikatsiooni kandjast, mitte kui spetsiifilisest meetodist, tehnikast või formaadist. (Johannesen 2002, Floyd 2010: 128 kaudu)

On siiski autoreid, kes leiavad, et dialoogiline protsess, mis on vaba võimu faktorist, on ajakirjandusliku intervjuu puhul mõeldamatu, kuna intervjuerimine iseenesest ei luba mõlemat dialoogi osapoolt võrdsesse rolli asetada. Intervjuu põhiolemus on vastuolus võrdsuse printsiibiga, kuna võimupositsioon on antud pigem intervjuerija kätte, kes saab olla teema ja fookuse valijaks, küsimuste koostajaks ja vestluse juhiks ning seeläbi ka suunajaks (Wang 2006).

Intervjuu heaks õnnestumiseks on oluline, et ajakirjanik kui intervjuerija suudaks vastavalt allikale valida küsitlemise strateegia. Seejuures on oluline arvesse võtta allika sotsiaalset kompetentsust ja meediaga suhtlemise kogemust või kogemamatust. Antud töö raames uurib autor eelkooliealiste laste intervjuerimist. Eelkooliealised lapsed ei pruugi osata teadvustada kogemusi ja tundeid, mille kohta neilt küsitakse. Samuti võib lastel olla keerukas sõnastada mõtteid ja emotsioone ning neid tuleb meenutamisel abistada; laps ei pruugi osata intervjuerijale märku anda, kui küsimus läheb tema kogemustest või teadmistest kaugemale või kui tal on ebamugav küsimusele vastata. Seega eeldab väiksema suhtlemispädevuse ja –kogemusega isikute intervjuerimine intervjuerijalt väga head intervjuerimistehnika valdamist.

Laps kui informatsiooni andja on mitmete autorite arvates kõige keerulisem allikas üldse (Mcgregor & Sedorkin 2002, Wilson & Powell 2001), kuna laste intervjuerimine nõuab eelteadmisi laste arenguspetsiifikast, intervjuerija võimalikest mõjudest lapsele kui allikale ja oskuseid intervjuud juhtida nii, et laps suudaks ja tahaks intervjuerijaga koostööd teha. Seega ei saa laste intervjuerimist vaadelda pelgalt info kogumise protsessina, kuna küsimine iseenesest ajendab last mõtlema ja oma tundeid, kogemusi,

teadmisi reflekteerima. Laste intervjuerimine on oskus, mis koosneb mitmetest osaoskustest, aga ka kogemustest ja teadmistest laste kohta üldisemalt.

1.2 Dialoogilisus laste intervjuudes

1.2.1 Kuulamine

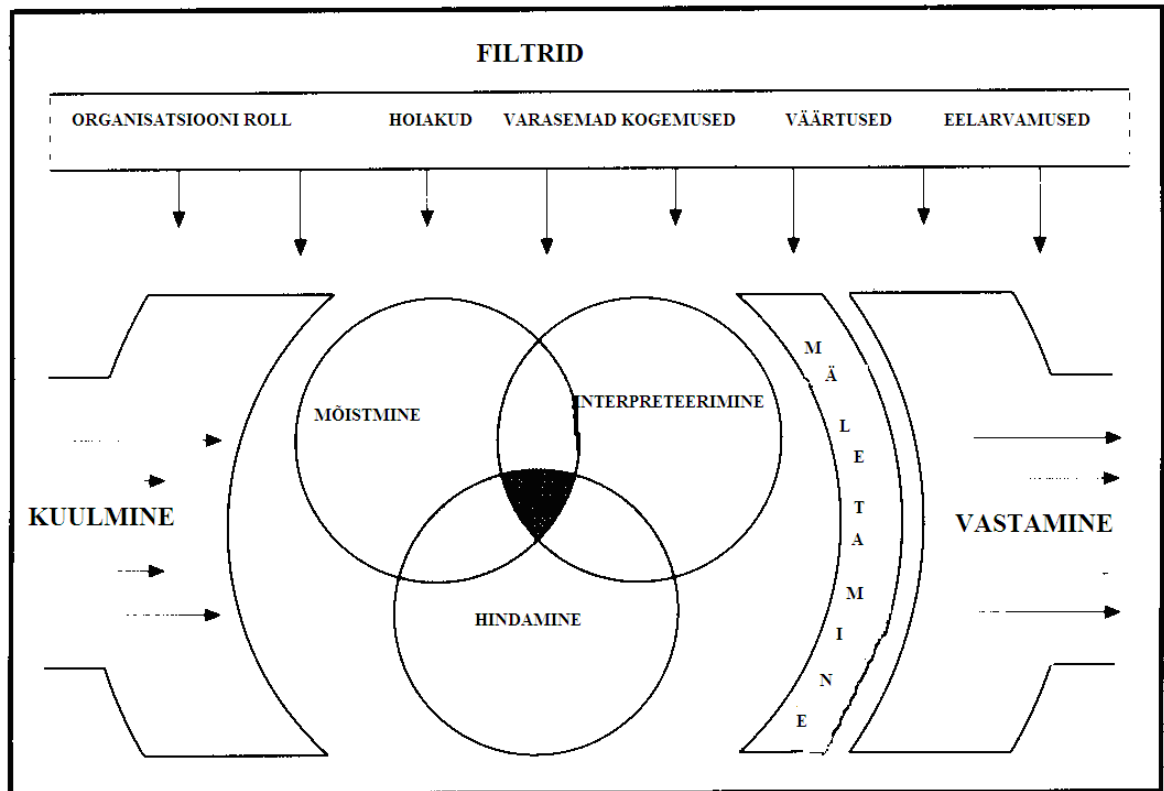
Kuulamine ei ole üksnes kuulmine. Kuulamine eeldab täielikku keskendumist. Kuulamist võib defineerida ka kui selektiivsuse, organiseerituse ja integreerimise protsessi. Kuulamine tegeleb välistest ja sisemistest allikatest (kehakeel, sõnad, situatsioonilised ja märgilised elemendid) pärit informatsiooni töötlemisega (Imhof 2004).

On irooniline, et just kuulamine kui üks neljast peamisest kommunikatsiooni osaoskusest on see, mida me õpime kõige hiljem ja kõige vähem süvendatumalt, samal ajal kui kirjutamist õpetatakse meile esimese asjana ja kõige põhjalikumalt (Adams 2001: 40). Samas on aktiivse kuulamise oskus üks olulisemaid elemente inimestevahelises kommunikatsioonis (O'Shea et al 2000, Hamlin et al 2007: 223 kaudu). Teoorias räägitakse võrdsete mõistetena aktiivsest ja empaatilisest kuulamistest.

Aktiivne kuulamine on mitmeastmeline protsess, hõlmates enda alla empaatilised kommentaarid, kohaste küsimuste esitamise, parafraseerimisoskused ja suutlikkuse teha kuuldust tõetruu kokkuvõte (Cramer 1998, Hamlin et al 2007: 224 kaudu).

Inimene, kes on omandanud aktiivse kuulamise oskuse, suudab vestlusest koguda suurema hulga infot ning seda paremini mõista. Aktiivne kuulamine tähendab püüdu demonstreerida tingimusteta ja erapooletut peegeldust vastaspoolele: see tähendab, et kuulaja üritab mõista rääkija arusaamu ja kogemusi, lisamata omapoolset tõlgendust rääkijast ja tema mõtetest. (Castle et al 2010)

Rahvusvahelise Kuulamise Assotsiatsiooni president Judi Brownell on loonud kuulamismudeli (vt joonis 2), andes sellele nimeks akronüümi HURIER mudeli kuue olulise elemendi järgi.

Joonis 2. *HURIER'i kuulamismudel (Brownell 2010)*

Kuulamismudel koosneb kuuest osast (Brownell 2010: 144-146)

1. Kuulmine (Indiviidi otsus midagi/kedagi fookusseeritult kuulda. Mõjutused on selle elemendi puhul kultuurilisel taustal, huvidel, uskumustel ja hoiakutel.)
2. Mõistmine (Arusaamine kuuldud sõnade ja märkide tähendustest. Selles faasis küsib kuulaja küsimusi, mis aitavad esialgu kuuldut paremini mõista.)
3. Mäletamine (Kuulja käitub hiljem selle järgi, mida ta kuuldust mäletab.)
4. Interpreteerimine (Kuuldu tähenduse määravad nii verbaalne keel kui kehakeel ja faktorid nagu hääl, miimika, kontekstilised teadmised.)
5. Hindamine (Kuulaja hindab kuuldu kehtivust, võttes arvesse emotsioone jm. Esmatähtis on öeldu mõistmine -> seejärel kuuldu väärtuse hindamine.)
6. Vastamine (Kuulamisakti lõpptulemus. Vastus koostatakse, võttes arvesse kõiki eelnevaid faase.)

Laste nagu ka täiskasvanute intervjuerimise vōti peitubki just oskuses neid kuulata. Mida paremini suudab küsija tema ees olevat last kuulata, seda paremat koostōōd vōib antud vestluse puhul oodata (Hughes et al 1998: 5).

Aktiivne kuulamine on tegur, mis on laste uuringutesse kaasamise ja nendega töötamise võtmeprobleemiks. Aktiivne kuulamine ei tähenda kogu lapse öeldud teksti kriitikavaba heakskiitu, see tähendab, et lapse poolt öeldut on võimalik alles siis täielikult mõista, kui kuulatakse ära tema vastus ja mõistetakse, kuidas laps maailma näeb ning milles ta eksib (Ilves 2007).

1.2.2 Küsitlemine

Interaktsiooni efektiivsuse mõõtmiseks on erinevaid kategooriaid, millest olulisim on seotud aktiivse kuulamisega. Aktiivne peegeldav kuulamine loob pinnase õigesti sõnastatud küsimuste esitamiseks, mis omakorda tagab laste intervjuerimisel edukuse. Kui intervjuerija teab ja mõistab, kuidas lapsed üht või teist tüüpi küsimustele vastama kipuvad, on võimalik küsimusi kohandada vastavasse formaati, et saada lastelt kätte võimalikult palju informatsioon (Siegal 1997, Fritzley & Lee 2003: 1297 kaudu).

Küsitlemine on kaasaegses läänelikus ühiskonnas üks elementaarsemaid igapäevaelus toimiva kommunikatsiooni viise. Seda nii koolis ja ülikoolis kui ka näiteks kohtus, poliitikas, arsti juures ja mujal. Meie kultuuriruumis on enesestmõistetav, et kui arst küsib, siis patsient vastab talle või kui ema küsib, siis jällegi laps vastab – nii tekib dialoogiline protsess, mille konstrueerivad kaks vestluse osapoolt (vt lk 7).

Ajakirjanduses on küsitlemine üks peamiseid informatsiooni kogumise viise. Küsimusi on võimalik jagada ning liigitada eri viisidel (Adams 2001: 47).

- a) Suletud küsimused – „Kas“ küsimused, millele saab vastata kas „jah“ või „ei“, küsimus võib olla näiteks „Kas sul on lemmik lastesaade?“
- b) Valikvastustega küsimused – küsimuses on juba ette antud valik võimalikest vastusevariantidest (näiteks „Kas „Tomi ja Anni“ on lastesaade või täiskasvanutele mõeldud saade?“) ja need küsimused on suunava iseloomuga.
- c) Avatud küsimused – vastused on enamasti pikad ja kirjeldavad, sisaldades selgitusi, põhjendusi jne (näiteks „Millal sa enamasti telerit vaatad?“). Siia alla kuuluvad küsimuste tüübid on: kes, millal, kuidas, mis, miks, missugune, kus ja muud küsisõnad, mis ei kvalifitseeru teiste küsimustüüpide alla.

d) Laiendusega, täpsustusega küsimused – avatud küsimuste alaliik, mille eesmärgiks on eelnenud vastust täpsustada mõne konkreetse näite või selgitusega, näiteks „Kas sa võiksid selgitada, mida sa nendel aegadel enamasti telerist vaatad?“

Küsitlemine iseenesest on üks peamisi andmekogumise meetodeid, kui soovitakse koguda laste arvamusi erinevate teemade kohta. Samuti on küsitlemine peamiseks meetodiks, mida kasutatakse noorte laste arengu uurimisel. V. Heather Fritzley ja Kang Lee, kes analüüsisid ajavahemikul 1995–1998 ajakirjades *Child Development* ja *Developmental Psychology* avaldatud uuringuid, leidsid, et 509 juhul keskendusid uuringud 2-6 aastastele lastele ning omakorda 74% lapsi käsitlenud uuringuist kasutati meetodina küsimuste esitamist. (Fritzley & Lee 2003: 1297–1298)

Küsitlemine suunab lapse mõtlema ja kogemusi reflekteerima (nt visuaalse või sõnalise väljendamisega kaudu) ning just väljendatud refleksioon on see, mille kaudu saab uurija midagi teada, saab vastuse. Seega – ühest küljest saab uurija teada seda, mida ta küsis (kui ta oskas küsida nii, et laps küsimust mõistis), kuid teisest küljest sisaldub vastuses ka see, mida laps on märganud, mis on olnud tema jaoks oluline, mida suudab ta taasesitada ja mida ta väärtustab.

Saadud vastuse puhul võib probleemiks kujuneda selle ühildumine küsituga. Oluline on esitada küsimus nii, et küsitaja ja vastaja mõistaksid üheselt, mida küsimusega teada tahetakse ja et lapsel oleks motivatsiooni ning pädevust küsimusele vastata.

Võtmeküsimuseks on see, kuidas küsitleda nii, et küsimus ajendaks last mõtlema ja mõtteid reflekteerima. Fritzley ja Lee (2003) uurisid 2-5 aastaste laste puhul kasutatud küsitlemistehnikaid küsisõnade kaudu ja täheldasid, et peamine küsimuse tüüp, mida eelkooliealiste laste uurimisel kasutatakse, on suletud „ei“/ „jah“ vastust eeldav küsimus. Samuti näitasid nende uuringu tulemused, et suletud küsimuste puhul vastavad väga noored lapsed väga harva „ei tea“. Isegi siis, kui küsimus on lapsele mõistmatu ja uurija kasutab arusaamatuid sõnu, vastavad alla 5aastased lapsed väga harva „ei tea“. (Fritzley & Lee 2003: 1297–1309)

Ka Piaget (1928) leiab, et noored lapsed annavad sageli kindlaid vastuseid, kuigi neil puudub selleks igasugune alus ja teadmine (Piaget 1928, Fritzley & Lee 2003: 1297-1309 kaudu).

Uurijad, kes on keskendunud küsimuste formaadi uurimisele, on teinud kindlaks, et see, kui täpselt lapsed mingit sündmust kirjeldavad, sõltub otseselt küsimuse formaadist.

Mida spetsiifilisem ja konkreetsem küsimus, seda enam informatsiooni lapsed annavad. Teised uurijad on siiski leidnud, et saadav informatsioon on omakorda vähem täpne. (Waterman et al 2001: 522)

Üksmeelel on uurijad selles osas, et laste vastuste täpsus sõltub oluliselt küsimuse vormist, sõnastusest ja iga väiksemgi muutus küsimuses võib mõjutada oluliselt lapse vastust (Waterman et al Owen et al 2007: 620 kaudu). Näiteks on tehtud kindlaks, et juhul, kui lapsed tunnetavad, et küsimus on liiga lihtsas keeles ja triviaalne, võivad nad teadlikult vastata rumalusi (Lobe, B. et al 2008: 46). Teisalt kinnitab kirjandus, et laste puhul tuleb vältida ka liialt keerulisi ja üldsõnalisi küsimusi, mille mõistmisega võib neil raskusi olla (Menyuk 1971: 228).

Lähtuda tuleb teadmisest, et küsimuse formaadi muutmisega on võimalik suunata ja kõigutada lapse vastust (Formosinho 2011: 26). Küsitlejal on seega oluline silmas pidada küsimuse neutraalsust, mida on võimalik vältida eelduseid ja hinnangulisi sõnu sisaldavaid küsimusi esitamata (Kelt 2009).

Kui täiskasvanute intervjuerimise lihtsustamiseks ja tõhustamiseks on erinevad autorid (Babbie 1990 & Black 1999, Kelt 2009: 14 kaudu) andnud küsimuste koostamisel mitmeid soovitusi, siis laste puhul tuleb küsimuste ettevalmistamisse suhtuda erilise tähelepanelikkusega, võttes arvesse nii ealisi kui ka arengulisi iseärasusi.

Laste intervjuerimise puhul on olulised järgmised aspektid (Menyuk 1971: 228)

- lühendada küsimuste pikkust ja esitada neid aeglaselt;
- lasta lapsel rahulikult küsimuse üle mõelda, talle vahele segamata;
- esitada konkreetseid ja selgelt sõnastatud küsimusi;
- vältida mitmeti mõistetavust küsimuste sõnastuses;
- kasutada lisaks verbaalsele suhtlusele illustratiivseid materjale;
- arvestada, et avatud küsimustele annavad lapsed pikemaid vastuseid;
- küsimuse esitamise erineva vormi puhul annavad lapsed erinevaid vastuseid.

Mitmete küsimuste samaaegne küsimine võib viia lapsed segadusse ja laps ei saa enam aru, millistele küsimustele ta peab vastama. Valikvastustega küsimuste puhul kipuvad lapsed valima pigem viimase vastusevariandi (Kask 2009: 13).

Tähelepanekutena on silma jäänud ka erinevused eri eagruppide vahel: vanemad lapsed annavad avatud küsimustele pikemaid vastuseid kui nooremad lapsed, kuid vastustes sisalduvate oluliste detailide arv on sama (Hershkowitz 2001, Horowitz 2009: 136 kaudu).

Seega, kui võtta arvesse eelpool mainitud soovitusi selle kohta, millised on head küsimused, on võimalik halvasti toimivaid küsimusi kategoriseerida ja hiljem analüüsida järgnevalt:

- küsimused on pikad;
- küsilauses puudub konkreetsus ja selgus;
- küsimustes sisalduvad eeldused ja hinnangud.

Uurijana tundub oluline eelpool mainitud nõuandeid vaadelda laiemas kontekstis – teemast ja indiviidist lähtuvalt. On väga tõenäoline, et hästi formuleeritud ja hoolikalt valitud küsimused ei pruugi toimida, kui teema, mille uurija vestluseks valib, ei ole lapse jaoks meeldiv või meenutab sootuks negatiivseid kogemusi. Samuti tuleb eelnevasse suhtuda kriitiliselt, kuna iga laps kui indiviid on erinev. Erinev on nii iga lapse võime reflekteerida oma kogemusi kui ka varasem reflekteerimiskogemus ja vestluskogemus sarnasel teemal. Vestlusakt iseenesest võib esmapilgul paista imelihtne, kuid tegelikult peitub eduka vestluse võti siiski korduvas samalaadse tegevuse praktiseerimisest.

1.2.3 Vastamine

Laste psühholoogia uurimisega tegelenud uurijad on arvamisel, et küsimusele vastamine eeldab enamat kui lihtsalt mõistmist ja informatsiooni andmist. Vastuse andmist kirjeldatakse mitmeastmelise teadmiste kasutamise protsessina (Lee ja Eskritt 1999, Fritzley & Lee 2003: 1297 kaudu).

1. Selleks, et vastata küsimusele kohaselt, peab respondent omama teadmisi küsimise süntaksist.
2. Respondent peab mõistma küsimuse semantikat.
3. Respondent peab austama ja kinni pidama erinevatest sotsiaalsetest tavadest, mis puudutavad vestlust üldiselt ja küsimisakti kitsamalt.

Eelkooliealiste laste puhul on vastamise esmaseks eelduseks kahtlemata vastava sõnavara olemasolu. See on oluline nii küsimuse mõistmise kui vastuse formuleerimise seisukohast. Seda, millisel tasemel on lapse sotsiaalsed oskused, on võimalik näha lapse vastustest: on need vastavuses esitatud küsimusega; vastavad need täpselt ja üksnes sellele, mida küsiti või annab laps poolikuid ja küsimusele mitte vastavaid vastuseid.

Laste sotsiaalse kompetentsuse oluliseks näitajaks nende üleminekul lasteaiast kooli (ehk vanuses 6-7 eluaastat) peetakse narratiivide (jutustuste) loomise oskust. Samuti on narratiivid rikkalikuks materjaliks keeleteaduslikes, psühholoogia- ja kõnepatoloogiaalastes uurimustes. Narratiiviloomise oskused on tihedas seoses üldise kõnearengu tasemega (Soodla 2011). Seega võib väita, et mida paremini on arenenud lapse kõne, seda sisukamaid ja detailsemaid narratiive suudab laps anda küsijale vastuseks.

Kui last küsitletakse eesmärgiga saada infot tunnistajalt, kerkivad vastuse andmisega esile küsimused tõe kriteeriumide kohta. Selles osas on erinevaid tähelepanekuid teinud mitmed antud valdkonna uurijad.

Laste vastuste tõepärasuse väljaselgitamisele keskendunud uuringu tulemused kinnitavad, et avatud küsimuste puhul vastavad enamik lapsi vastust teadmata „ei tea“. Samas aga vastab enamik lapsi samadel tingimustel suletud küsimustele „jah“ või „ei“ (Waterman et al 2001: 528). Sarnast tendentsi on kirjeldanud Fritzley ja Lee (2003), kes peavad suletud ei-jah küsimuste esitamist andmete kogumise seisukohast problemaatiliseks.

1.3 Intervjueerija mõjud lapsel

Nii intervjuu lõpetamine, teema sissejuhatus kui kogu intervjuu juhtimisprotsess on suuresti intervjueerija käes. See, milline on intervjuu lõpptulemus, sõltub otseselt sellest, millise fookuse intervjueerija valib; milliseid küsimusi otsustab intervjueerija küsida; milline on kliima intervjueerija ja lapse vahel ning milline on kommunikatsiooni protsess (Zwiers et al 1999: 23).

Kuna laste jaoks on intervjuu mõiste sageli võõras, soovivad erinevad laste intervjueerimispraktikaid arendanud uurijad alustada selgitustega, öeldes kes, mida ja milleks teada tahab ja mil viisil saab vestlus toimuma (Hughes & McCrum 1998: 30-31). Rõhutatakse ka intervjueerija ausust ja siirust – ei tohi olla peidetud agendasid ega

eesmärke, mida intervjuueeritava eest varjatakse. Lapsele peab küsimuste esitamise eesmärk olema selgeks tehtud üheselt ja arusaadavalt (Ilves 2007: 6).

Väikeste laste jaoks võib võõras olla kogu intervjuusituatsioon, kuna neil puuduvad varasemad samalaadsed kogemused. Graue ja Walsh (1995) leiavad, et üks peamisi vigu, mida intervjuerijad teevad, on eeldamine, et laps mõistab intervjuuprotsessi sarnaselt täiskasvanule. Ometi pole see nii: lapse jaoks on intervjuu sageli uuring või test, milles otsitakse õigeid vastuseid. Seejuures eeldab laps, et täiskasvanu, kes küsimuse esitab, teab ise vastust ja tahab üksnes kontrollida, kas laps oskab õigeid vastuseid anda (Graue & Walsh 1995, Formosinho 2011: 26 kaudu).

Selleks, et lapsed ei tunneks end ebavõrdsesse olukorda asetatutena ega tunneks, et nad peavad andma vaid "õigeid" vastuseid, soovivad eksperdid intervjuerijal võimu vähendamiseks istuda lastega võrdsel positsioonil (näiteks põrandal või ühise laua taga), kuna see, millise tasandi suudab intervjuerija suhtluses lastega luua, võib oluliselt mõjutada laste vastuseid ja seeläbi kogu vestluse käiku. Selleks, et lapsed julgeksid rääkida nii, nagu nad mõtlevad, soovatakse kogu vestluse vältel kasutada just neid intervjuueerimise meetodeid, mis võimaldavad luua võimalikult vaba ja familiaarset õhkkonda. (Hughes & McCrum 1998)

Kadi Ilves (2007), kes on tegelenud laste arvamuse kuulamise probleemidega, väidab siiski, et lapsed uurimissubjektidena ei saa olla sotsiaalse positsiooni poolest täiskasvanutega võrdsed, kuna täiskasvanu asetseb lapse suhtes alati üleval pool ja vaatab seega lapsele ülalt alla. Olgu see siis koolis õpetaja-õpilase, kodus ema-lapse või mõnes muus situatsioonis. Ta lisab veel, et probleeme ei tekita seejuures füüsilised tegurid (pikkus, suhtlemisstiil, sõnavara), vaid pigem täiskasvanud inimese sotsiaalne positsioon. Ta toob oma väite ilmetamiseks näite täiskasvanust, kes võib põrandale kükitada ja laliseda, jäädes samas lapse jaoks ikkagi täiskasvanuks. Autor lisab veel, et täiskasvanutega suheldes püüavad lapsed üldjuhul vastata vanemate inimeste ootustele ning pälvida heakskiitu. (Ilves 2007)

Sarnast tendentsi on täheldanud ka teised uurijad, märkides, et lapsed käituvad sellistes intervjuu situatsioonides, kus küsitleja rollis ei ole keegi pereliikmest, üldjuhul kuulekalt, püüdes anda sobivaid, „õigeid“ vastuseid (Blades & Krähenbühl 2006: 321–323).

Seega mõjutab laste vastuseid ka see, kuivõrd lähedane või võõras on küsitleja.

Laste vastuseid võivad mõjutada ka küsimuste sõnastus ja stiil. Seda nii positiivselt kui ka negatiivselt. Eriti silmatorkav on antud tõsiasi olnud just väga noorte laste puhul. Varasemates uuringutes on leidnud kinnitust ka fakt, et intervjuerimise tehnikad võivad mõjutada laste vastuseid. Laste vastuste "tõepärasust" on uuritud valdkondades, kus vastustes sisalduvatel faktidel on oluline kaal. Nii on kohtupraktikas ning sotsiaaltöö vallas palju analüüsitud ja arutletud laste vastuste täpsuse ja tõepärasuse üle lähtuvalt väikeste laste mälust ja nende kalduvusest anda kindlaid vastuseid. Ometi leiavad mõned uurijad, et peamine probleem laste teksti tõekriteeriume hinnates ei ole seotud mitte laste mälega, vaid pigem sellega, kuidas uurija, intervjueri vestlust juhib. (Wilson et al 2001)

See tähendab, et ka väga noored lapsed on näiteks õnnetuse tunnistajatena võimelised andma tõepäraselt informatsiooni, kui küsitleja võtab küsimusi luues ja esitades arvesse lapse ealisi iseärasusi (Lamb et al 1999, Kask & Bull 2009: 102 kaudu).

Osa uurijaid, kelle huviks on olnud selgitada laste vastuste tõepärasust tunnistajatena kohtus, on proovinud välja selgitada, kuivõrd on võimalik laste tunnistusi ja vastuseid moonutada, eksitades neid küsimustes ette öeldud vastusevariantidega. Paljudel juhtudel olid lapsed seda tehnikat kasutades väga lihtsasti eksiteele viidavad (Waterman et al 2001: 522).

Varasemad uuringud kinnitavad, et kõige enam on eksitavast informatsioonist mõjutatavad just eelkooliealised lapsed (Ceci et al 1987, Zwiers et al 1999: 18 kaudu).

Lapsed on mõjutatavad erinevate soovitude osas, kuna nad püüavad pälvida täiskasvanute, eriti oma vanemate, heakskiitu (Goodman & Sours 1994, Zwiers et al 1999: 19 kaudu). Nii võivad lapsed vastata vastavalt täiskasvanu soovitudele, kuigi nad saavad ise aru, et see on vale (Zwiers et al 1999: 19).

Tõenäoliselt tuleneb laste taoline käitumine just asjaolust, et sageli ootavad vanemad inimesed neilt küsimusi küsides kindlaid, "õigeid" vastuseid. Nii võivad lapsed sageli ka intervjuerijat pidada "õigete" vastuste otsijaks (Hughes & McCrum 1998).

1.3.1 Vestluse stimuleerimine

Üheks oluliseks ealiseks iseärasuseks, mille arvesse võtmine aitab lastega suhtlejail vastaja mõtetest terviklikumat pilti saada, on kahtlemata laste suhestumine mängu. Mäng on meeldiv ja vabatahtlik tegevus, mis sisaldab palju kordusi ja variatsioone,

mille kaudu laps käitumisvõimaluste piire uurib (Butterworth & Harris, 2002). Pildilise materjali kaudu on lastel võimalik anda edasi mõtteid, mille sõnastamiseks neil sõnavara puudub.

Seetõttu soovitavad laste reklaamikogemust uurinud eksperdid lastega vestlevatel isikutel verbaalseid meetodeid kasutada koos piltide ja teiste mänguliste materjalidega, kuna viimased võimaldavad saada kompleksemat pilti laste tõelistest tundmustest ja arusaamadest (Owen et al 2007).

Teiste mänguliste materjalidena (stiimulitena) on välja toodud viis kitsamat kategooriat (Brooker 2001, Formosinho 2011: 25–26 kaudu).

1. Nukud, pehmed mänguasjad – need aitavad lapsel etendada hoiakuid ja tundeid, kuid nende kaudu demonstreerivad lapsed tundeid pigem nukkude kui inimeste vastu.
2. Isikut etendav nukk (*persona doll*) – aitab lapsel konstrueerida narratiivi või stsenaariumit reaalselt eksisteeriva inimese kohta.
3. Pildid ja fotod – aitavad lapsel sorteerida, grupeerida või osutada piltidele, mida verbaalsel teel on keerukas teha.
4. Emotsioonidega näod (*smiley faces*) – võimaldavad lapsel sõnu kasutamata näidata oma heakskiitu või halvakspeanu mingi tegevuse, isiku suhtes.
5. Laste endi joonistused – hea viis arendada ja edendada vestlust.

Seega peaks olema intervjuuerija kohustuseks kujundada intervjuu nii, et lastel oleks võimalik anda maksimaalselt täpseid ja tõepäraseid vastuseid, kuna intervjuu õnnestumine sõltub suuresti just intervjuerijast ja tema oskustest lapsi intervjuerida.

1.4 Lapsed isiku- ja grüpiintervjuudes

Sarnaselt täiskasvanutele on laste hulgaski väga erineva iseloomuga indiviide: mõned julged, teised häbelikumad. Kui täiskasvanu otsustab ise, kas ta soovib kindlal teemal intervjuud anda ja kas tal on selleks piisavalt julgust, siis laste puhul on nende julgustamiseks vajalik kaaluda grüpiintervjuude kasutamist.

Osa laste intervjuerimisega tegelenud autoreid (Hughes et al 1998) on kindlal veendumusel, et lapsi on igal juhul parem intervjuerida väikestes grüppides. Lapsed on

harjunud olema vanemate kontrolli all ja käituma nii, nagu vanemad ütlevad (Hughes et al 1998: 8).

Seega võib üksik laps intervjuerijaga kahekesi jäädes muutuda närviliseks, kuna ta ei tea täpselt, mida temalt oodatakse. Selleks, et rahunemine võtaks vähem aega ja laps end vabalt tunneks, soovitatakse lapsi intervjuerida 4-6 liikmelistes gruppides, kuna grupis tunnevad lapsed end vabamalt ning ka vaiksemad lapsed julgevad rääkida (Hughes et al 1998) .

Samas võib siin ette aimata ka vastupidist vestluse kulgu, kus „esivastaja“ rolli haarab mõni sõnakam laps, vastates peamiselt ise ja jättes vaiksemad lapsed sõnajärjest ilma. Moderaatori ülesandeks on vajadusel stimuleerida või alla suruda teatud osalejaid. Seega on grupigrupiintervjuudes eriliselt olulisel kohal moderaator, kellel peavad olema heal tasemel verbaalsed ja mitteverbaalsed võimed ning oskused tagamaks situatsiooni, kus kõik grupi liikmed saavad sõna.

Grupiintervjuude käigus osalejate vahel arenev diskussioon võimaldab avastada tähendusi ja tundeid, mis lastel konkreetsest teemast rääkides tekivad. Samuti saab selgitada spetsiifilisemad teemad, millest ühealised lapsed räägivad ning uurida täpselt, kuidas nad oma kogemusi ja tundeid seoses meediakogemusega kommunikeerivad. Lisaks võimaldavad just grupiintervjuud saada aimu sellest, kuidas lapsed arutlevad oma arusaamade üle teiste lastega, mis võimaldab teha järeldusi nende vaadete ühtsuse või lahknevuse osas. Grupiintervjuude plussiks on ka nende loomulikkus – ühe grupi moodustavad indiviivid, kes ka igapäevaselt omavahel sotsiaalselt seotud on. (Lobe et al 2008)

Grupiintervjuude puhul on oluline ka suhtlusakti toimumise keskkond – nii leiavadki vestlused aset lastele juba tuttavas klassiruumis tuttavate inimeste keskel (De Bono 2000., Lobe et al 2008 :47 kaudu).

Grupiintervjuude miinuseks on nende ajaline piiratus, kui tahame uurida konkreetse indiviidi isiklikku meediakogemust. Grupiintervjuu, milles osalevad lapsed, soovitavaks pikkuseks peetakse maksimaalselt 60 minutit. On tõenäoline, et selle ajaga pole võimalik pöörata igale lapsele nii palju tähelepanu, kui seda saab teha isikuintervjuudes. Vastasel korral võib ülejäänud grupi liikmetel hakata igav ja nad väsivad vestluse kuulamisest. Kuna moodustatud grupid on loomulikku laadi, on ka grupisisesed suhted

loomulikud ja eelnevalt välja kujunenud – võib ette aimata, kes haarab liidripositsiooni ning kes jääb oma vastustega tagaplaanile. (Lobe et al 2008)

Kuna grupiintervjuudes arenev vestlus ei anna alati täielikku ülevaadet iga lapse individuaalsest kogemusest ja teadmistepagasist, on vajalik lastega rääkida osalisel ka ükshaaval (Mallalieu et al, Owen et al 2007: 619 kaudu).

1.5 Ajafaktor laste intervjuudes

Ajast rääkimine laste intervjuerimise puhul on oluline mitmest eri vaatepunktist vaadeldes.

Esiteks on ajafaktor oluliseks määrajaks laste vastuste puhul, kuna see toob sisse mälu ja mäletamise aspekti. Noorte laste mälu kindlate sündmuste, objektide ja inimeste puhul ei pruugi olla nii täpne kui vanemate laste puhul ning samuti unustavad nad kiiremini kui vanemad lapsed (Fritzley & Lee 2003: 1298). Intervjuerija peab enesele aru andma, et kõik, mida ja kuidas täiskasvanu mäletab, et pruugi vastata sellele, kuidas lapsed asju mäletavad.

Lisaks sellele, et aja möödumine on oluline mäletamise seisukohast, tajuvad lapsed ka aega ennast ja ajaühikuid teisiti kui täiskasvanud. Väikesed lapsed kirjeldavad konkreetseid aegu päevas pigem kvalitatiivselt kui kvantitatiivselt, rääkides selles, mis konkreetset ajahetkel nende ümber toimus, mida keegi tegi. Lapsed vanuses neli ja viis eluaastat suudavad enamasti kirjeldada sündmust päevaste aegade järgi (hommik, õhtupoolik, uneaeg). Vanemad, kuue- kuni kaheksa-aastased lapsed on võimelised kasutama pikemaid ajaskaalasid, rääkides konkreetsest nädalapäevast või aastaajast. (Wilson et al 2001)

Kolmandaks saab ajafaktor oluliseks intervjuu planeerimisprotsessi juures, kuna aeg võib kujuneda oluliseks väliseks tõkkeks. Intervjuerimiseks ebasobiva aja valik võib tingida olukorra, kus lapsed on väsinud ega jaksu suhelda. Probleemiks võib kujuneda ka ajalises mõttes liiga pikk intervjuu, mille vältel laste tähelepanu hajub (Lobe et al 2008: 67).

See, kui kaua keegi lastest küsijale vastata jaksab, on taas individuaalne, sõltudes nii intervjuu teema huvitavusest, kellaajast, lapse harjumustest kui ka paljust muust. On oluline osata õigel ajal vestlus lõpetada, sest mida enam laps väsib, seda vähem jaksab ta intervjuerijaga kaasa mõelda ja adekvaatseid vastuseid anda.

1.6 Eetika

Eetika on distsipliin, mis peab kesksel kohal olema igas intervjuus, hoolimata sellest, keda konkreetselt intervjuueeritakse. Antud uurimuse puhul on eetikast oluline rääkida eelkõige selles osas, mida tuleks võtta arvesse lapsi intervjuuerides. Ühest küljest on lapsel õigus avaldada arvamust ja olla, kui ta seda soovib, vastaja rollis. Teisalt on lapsel õigus intervjuust keelduda. (Lowden 2002)

1989. aastal võttis ÜRO peaassamblee vastu ÜRO lapse õiguste konventsiooni, mis sisaldab rahvusvaheliselt tunnustatud õigusi, mis kuuluvad igale lapsele kogu maailmas alates lapse sünnihetkest kuni 18-aastaseks saamiseni. Konventsiooni artiklid sisaldavad nii lapse põhiõigusi ja -vabadusi kui ka poliitilisi, majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi õigusi. Lisaks toob konventsioon välja laste õigused seisukoha avaldamiseks. Lapse õiguste konventsiooni 12. artikkel ütleb järgmist (Riigi Teataja... 2011):

1. osalisriigid tagavad lapsele, kes on võimeline iseseisvaks seisukohavõtuks, õiguse väljendada oma vaateid vabalt kõikides teda puudutavates küsimustes, hinnates lapse vaateid vastavalt tema vanusele ja küpsusele.

2. Selleks antakse lapsele võimalus avaldada arvamust, eriti igas teda puudutavas kohtu- ja administratiivmenetluses, vahetult või esindaja või vastava organi vahendusel siseriiklikele protsessinormidele vastavalt.

Ka ajakirjanduseetika koodeks sõnastab selgelt reeglid laste intervjuerimiseks, öeldes punktis 3.6, et lapsi tuleb üldjuhul intervjuerida või neist ülesvõtteid teha lapsevanema või lapse eest vastutava isiku juuresolekul või nõusolekul (Eesti ajakirjanduseetika koodeks). Viimase reegli on tinginud just tõsiasi, et laps ei pruugi intervjueritava rolli asetatuna osata hinnata avaliku intervjuu mõju ei endale ega oma perekonnale (Harro 2003: 5).

Lapsed kui infoallikad on igal juhul alati spetsiifiline grupp, mis vajab erilist tähelepanu ja lähenemist. Eelkooliealised lapsed ei suuda mõista oma seisukohtade väljendamisele järgnevat ega asetada kõike öeldut laiemasse konteksti (Fullerton 2004: 512).

Seega peab ajakirjanike jaoks hea loo kirjutamisest olulisemaks olema laste kaitsmine ja võõrast last tuleks käsitleda kui enda oma, lähenedes talle nii, nagu intervjuuerija tahaks, et tema enese lastele lähenetaks.

Lisaks sellele rõhutavad mitmed uuringud ja artiklid intervjuu temaatika olulisust – rääkimist lapsega teemadel, mis pole isiklikku laadi ega haava last (Stone 1999). Käesoleva töö puhul on kasutatud vestluse teemana laste meediakogemust, täpsemalt telerivaatamise harjumusi.

2. EELKOOLIEALISTE LASTE ARENGUSPETSIIFIKA

Selleks, et lapsi intervjuuerida, on vajalik omada baasteadmisi sellest, millistes mõtlemisühikutes laps informatsiooni kodeerib ning kuidas ta nende kaudu kommunikeerub. On selge, et ajakirjanikul, kes pole igapäevaselt laste intervjuerimisele spetsialiseerunud, on keerukas korraga mõista kõiki lapse arengu seisukohast olulisi faktoreid. Ometi et saa nende arengu iseärasustest päris mööda vaadata. Oluline on vastavalt kõne alla tuleva teema fookusele ja intervjuueeritava lapse vanusele enesele selgeks teha järgnevad punktid (Wilson et al 2001: 1).

1. Mida suudab laps meenutada ja kui tõepärased on tema mälestused?
2. Kuidas mõistab laps kontseptsioone nagu kõrgus, raskus, aeg, vanus, tõde, salajane jne?
3. Millised on tüüpilised lapseea hirmud?
4. Millistest küsimustest suudab laps aru saada?

Käesoleva töö konteksti arvestades on mainitud loetelust olulisim kahtlemata viimane punkt, kuna just sellest, milliseid küsimuse tüüpe ja formaate suudab laps mõista, saab alguse intervjuu planeerimisprotsess.

Osa autoreid on lapsi iseloomustanud kui väga erilisi inimesi, mis tähendab, et nad erinevad täiskasvanuist, kes kirjeldavad maailma nii, nagu me seda teame ja tunneme (Greig et al 2007: 4).

Lapsed ei erine siiski mitte üksnes täiskasvanuist, vaid eri vanuses lapsed erinevad oluliselt ka üksteisest. Selleks, et mõista, mida kindlas vanuses ja arengu astmes laps suudab, teab ja oskab, on vajalik lähemalt uurida lapse arengu iseärasusi.

Šveitsi bioloog ja üks tuntumaid lastepsühholooge Jean Piaget on arengupsühholoogia teooria looja. Ta kirjeldab lapse arenguprotsesse astmelisena, tuues esile neli peamist vahemikku:

1. **Sensomotoorne staadium** - sünnist kuni 2. eluaasta lõpuni.
2. **Operatsiooniaalne staadium** – 2,5. kuni 6. eluaastani. (Lapsel tekib intuiitse mõtlemise/teadmise võime, mis tähendab, et asju teatakse või usutakse põhjendusteta. Laps suudab korraga keskenduda vaid probleemi ühele silmatorkavale omadusele. Eelkooliealine laps on egotsentriline – ta näeb maailma vaid iseendast lähtuvalt. Sellest tulenevalt ei suuda laps eristada subjektiivset objektiivsest. Laps on võimetu eristama selles staadiumis näivust ja tegelikkust.)
3. **Konkreetsete operatsioonide staadium** – 6. kuni 12. eluaastani. (Arengu eesmärgiks on asjadevaheliste suhete ja klasside mõistmine, struktuuri loomise oskus.)
4. **Formaalsete operatsioonide staadium** - 12. eluaastast alates.

Käesolev töö keskendub eelkooliealistele lastele vanuses 5-7 eluaastat, mis Piaget` teooria järgi liigitub operatsiooniaalse ja konkreetsete operatsioonide staadiumi alla (Butterworth & Harris, 2002). Kuna operatsiooniaalses staadiumis usuvad lapsed asju sageli põhjenduseti, tuleb intervjuerijal arvestada, et küsimused, mis eeldavad keerulist analüüsi, võivad lapse jaoks olla vastamiseks keerulised, kuna laps pole asjadele varem sel viisil mõelnud. Samuti võib lapsel olla keeruline vastata, miks on üks asi teisest tingitud, kuna seoste loomise oskus alles areneb.

Lapsed vanuses 2-6 eluaastat mõtlevad selle teooria kohaselt väga konkreetset ja ühekülgset. Nad vastavad küsimustele täpselt, kuid nende vastused on enesekesksed (Piaget 2006). Teised laste arengut uurinud psühholoogid on leidnud, et eelkooliealsed lapsed suudavad paremini seletada igapäevaseid tegevusi ja sündmuseid kui tegevuste teisi detaile (Wilson et al 2001: 4).

Piaget` teooriatele kirjutatud kriitikatest on üks tuntumaid Margaret Donaldsoni 1987ndal aastal ilmunud raamat „Laste mõtlemine“. Donaldsoni põhiteesiks on, et eelkooliealsed lapsed on oluliselt kompetentsemad ning võimekamad, kui Piaget väidab. Ta leiab, et laste võimekust tuleks testida „inimlikes situatsioonides“, millega

lapsed suudaksid suhestuda ning mida nad oleksid võimelised mõistma (Butterworth & Harris 2002).

Eelpool mainitust lähtuvalt on käesolevas uurimuses kasutatavate intervjuude teemaks valitud laste telerivaatamise harjumused ja kogemused kui nende igapäevased ja tuttavad tegevused, millega nad end seostada suudavad.

2.1 Eelkooliealiste laste vastamise sotsiaalne kompetentsus

Sotsiaalne kompetentsus on mõiste, mis viitab sotsiaalsetele, emotsionaalsetele ja kognitiivsetele oskustele, mida on lapsel vaja edukaks toimetulekuks erinevates sotsiaalsetes situatsioonides kaasa arvatud vastuste moodustamisel (Erg 2004, Ruul 2010: 6 kaudu).

Eelkooliealine laps on avatud õppiija, kes õpib, võrreldes ja vastandades oma tegevust ning selle tulemusi eakaaslaste omaga. Võimalikke käitumismalle omandab laps kaaslaseid ja täiskasvanuid vaadeldes, jäljendades, ise kogedes ning harjutades. Selleks, et lapse koolivalmidus kindlaks määrata, on olulise tähendusega eelkooliea lõpuks kujunenud sotsiaalsete oskuste tase, sotsiaalne kompetentsus. (Ruul 2010)

Sotsiaalset kompetentsust määratletakse erialakirjanduses eri viisidel. Kasutusel on mitmeid samatähenduslikke termineid nagu sotsiaalne kompetentsus, isikutevaheline intelligentsus, isikutevahelised oskused, suhtlemiskompetentsus, suhtlemisoskused. Kokkuvõtlikult on kõigi terminite taga sama seletus – võime teiste inimestega edukalt suhelda. (Saat 2005)

Sotsiaalse kompetentsuse astme määravad tavaliselt lähedaste inimeste arvamused, kellega laps suhtleb (õpetaja, kaaslased) (Tropp & Saat, 2008 Ruul 2010: 6 kaudu).

Mida parem on lapse sotsiaalne kompetentsus, seda edukamalt saab ajakirjanik lastega suhelda. Lastel puhul on oluliseks õppimise, sotsiaalse kompetentsuse arendamise mehhanismiks teiste jälgimine ja jäljendamine. Seega – mida enam on lapsel olnud võimalik harjutada erinevaid sotsiaalseid oskuseid, sh ka küsimuste mõistmist ja vastamist, seda parem on lapse ettevalmistus nii igapäevaseks suhtluseks kui ka intervjuusituatsioonis hakkama saamiseks.

Kui vaadelda kontekstina lasteaeda, tuleb eeskujudena rääkida õpetajatest ja eakaaslastest, kellelt lapsed käitumisviise üle võtavad. Lasteaed on kodu kõrval teine

väga oluline lapse sotsiaalse arengu kujundaja. Laste sotsiaalsete oskuste seisukohalt on olulise tähtsusega koolieelses eas lastega kokkupuutuvate täiskasvanute sotsiaalne kompetentsus, kuna peamine osa laste sotsiaalsest arengust toimub suheldes oluliste täiskasvanute ja eakaaslastega. (Tropp & Saat, 2008)

Oluliste täiskasvanute all ei peeta siinkohal aga silmas mitte üksnes vanemaid, kellel on laste arengu suunajatena esmane ja kõige olulisem roll. Eelkooliealiste laste kompetentsust uurinud Ülle Ruul (2010) väidab, et lasteaeda minnes see roll muutub, kuna last ümbritsev sotsiaalsete suhete võrgustik laieneb oluliselt eakaaslaste ja kasvatajate kaudu. Lapse vaimsete protsesside arengu juures etendavad võtmerolli kasvatajad ja õpetajad (Vygotsky 1978, Egan 2009: 45 kaudu).

Eelkooliealiste laste sotsiaalseid oskuseid uurinud Kristiina Tropp ja Helve Saat (2008) toovad välja 6-7 aastaste laste eeldatava kompetentsi taseme sotsiaalse mõistmise osas.

- * Lapsed toetuvad mõtlemises ja järelduste tegemisel välisele, seetõttu eristavad nad inimesi väliste tunnuste alusel.

- * Ka tundeid eristatakse teise inimese välise käitumise järgi.

- * Lapsed ei suuda end asetada teise inimese olukorda ja mõista olukorda teise inimese perspektiivist.

- * Ei eristata inimeste psühholoogilisi erinevusi; pigem eeldatakse, et teised jagavad minu mõtteid ja tundeid (egotsentriline mõtlemine).

- * Vähene taluvus eriarvamuste suhtes.

- * Lapsed vajavad õpetajapoolset suunamist, mõistmaks, et inimesed tunnevad ja mõtlevad erinevalt.

Nagu näitab ka viimane punkt, saavad just kasvatajad, kes suhtlevad lastega igapäevaselt, sotsiaalse mõistmise oskuste arendamiseks ja laste sotsiaalse kompetentsuse tõstmiseks palju ära teha, edendades ja harjutades laste suhtlemisoskuseid ning õpetades neile sotsiaalseid oskuseid.

Õpetaja ei saa töötada kindla eesmärgita, etendamata dialoogis lapsega võtmeisiku rolli. Ta ei saa olla kõigest teiste loodud programmide ja projektide elluviijaks. Kõige suurem väärtus ja sügavam tähendus seisneb lapse ja täiskasvanu (õpetaja ja õpilase) ühise tähenduse ja mõtte otsimises erinevate identiteetide ja rollide kohta (Rinaldi 2005, Egan 2009: 46 kaudu).

Laps, kellel on olemas tugev kommunikatiivsete oskuste baas, on eduka intervjuu üheks võtmeks. Seevastu intervjuu lapsega, kes pole harjunud kuulama, mõtlema ja oma mõtteid reflekteerima, võib suure tõenäosusega, hoolimata küsitleja kõrgetasemelistest oskustest, tulemuseta jääda.

3. METOODIKA JA VALIM

Alljärgnevas töö osas on kirja pandud uuringus kasutatud metoodika, valitud meetodi olemus ja iseloom ning sobivus antud uuringu raames. Samuti on kirjeldatud uuringu valimit ja selle moodustamise aluseid.

Töö peamiseks eesmärgiks on eelkooliealiste laste võimalikult efektiivse küsitlemistehnika väljaselgitamine. Uuringu metoodika lähtub töö peamise eesmärgi täitmiseks seatud alaeesmärkidest.

1. Selgitada välja, kuidas räägivad lapsed võõrale ja tuttavale inimesele.
2. Selgitada välja, kuidas räägivad lapsed grupi- ja isikuintervjuudes.
3. Selgitada välja, millised tehnikad suunavad last oma kogemusi reflekteerima.
4. Selgitada välja erinevate küsitlemistehnikate võimalused ja riskid.

3.1 Metoodika

Uuringu meetodiks on valitud võimalikult efektiivse küsitlemistehnika väljaselgitamiseks semi-struktureeritud grupi- ja isikuintervjuud. Grupiintervjuude plussiks peetakse grupis tekkivat kliimat: samaealised lapsed käivad enamasti samas lasteaiarühmas ja tunnevad seega teineteist. Seega võib eeldada, et lapsed ärgitavad teineteist rääkima, nende mõttemaailm ja sotsiaalne kompetentsus on vanusest tulenevalt sarnane ning tänu sellele saab uurija laste mõtete ja emotsioonide kohta rohkem infot. Grupiintervjuudel on siiski ka miinuseid: lapsed võivad hakata samaaegselt rääkima ning viia teema fookus sootuks mujale (kuna lapsed kipuvad rääkima sellest, mis just nende jaoks antud hetkel oluline on), aktiivsemad lapsed saavad rohkem sõna ja tagasihoidlikud lapsed ei saa, ei julge või ei taha oma mõtteid avaldada.

Semi-struktureeritud intervjuusid soovitavad laste intervjuerimisega tegelenud eksperdid eelistada struktureeritud intervjuudele, kuna need võimaldavad väikese andmehulga juures koguda võimalikult suure hulga mitmekülgset informatsiooni, lisaks sellele on semi-struktureeritud intervjuud käesoleva uuringu kontekstis sobivad, kuna annavad uurijale küsimuste sõnastuse ja järgnevuse osas vabaduse, lisaks võimaldab see meetod esitada vajadusel lisaküsimusi, et laste mõttemaailma paremini avada. See tähendab, et küsitluskava lähtub küll teooriale toetudes kindlast temaatikast ja võtmeküsimustest (mida, millal ja kuidas lapsed telerist vaatavad), kuid on paindlik küsimuse tüüpide ja formuleeringute osas, selgitamaks välja laste intervjuerimiseks sobivaimad küsimuste formaadid. (Scott 2000, Formosinho 2011: 27 kaudu) Paindlikkus on antud töö raames eriti oluline ka seepärast, kuna iga intervjuu kujuneb teisest täiesti erinevaks ja erinevate lastega rääkimise käigus võib välja tulla selliseid probleeme ja teemasid, mida uurija pole osanud ette näha, kuid millest ei saa uuringu huvides ja küsimuste arusaadavuse ning mõistmise analüüsimisel mööda minna. (Vihalemm 1998, Aim 2007: 26 kaudu) Lisaks on paindlikkus antud töö kontekstis oluline, kuna intervjuerija õpib ise praktiliselt iga intervjuu tegemise käigus ja saab sel viisil muuta küsitlemist järk-järgult efektiivsemaks.

Antud töö kontekstis nähakse kvalitatiivset intervjuud nii meetodi kui objektina (vt lk 6). Kvalitatiivne intervjuu objektina ei tähenda antud uurimus kontekstis intervjuu uurimist, vaid küsitlemistehnikat, mida ajakirjanikud saaksid kasutada laste „hääle“ vahendamiseks olulistel teemadel. Kuna tehnika ei koosne aga üksnes küsimustest, tuleb eraldi analüüsida ja vaadelda ka vestluspartnerite vahel toimuvat interaktsiooniprotsessi ja intervjuerija mõjusid lapsele. Seega – lähtudes analüüsil nii intervjuu mikro- kui ka makrotasandist, kombineeritakse tekstianalüüsi konversatsioonianalüüsiga ning kvantifitseeritakse osa kvalitatiivse analüüsi andmeid. Kvantitatiivsus annab võimaluse teksti sisu numbriliste näitajate abil mõõta. Kvalitatiivsed analüüsiühikud kerkivad esile kogutud andmetest, olles seega kohased ja sobivaimad just antud temaatika uurimise jaoks. (Masso 2009) Analüüsil lähtutakse mittefoneetilisest transkriptsioonist, võttes uurimise alla üksnes küsimused ja neile antud vastused.

Konversatsioonianalüüs on 1960ndate teisel poolel Ameerikas etnometodoloogias välja arenenud sotsioloogiline lähenemisviis, mis toimib eeldusel, et maailma tuleks vaadelda

osalejate endi seisukohtadest, mida nad omistavad oma sotsiaalsetele igapäevategevustele (Levinson 1983, Randlane 2004 kaudu 34–35).

Vestlusanalüüs on antud töö kontekstis sobiv, kuna võimaldab antud uurimuse raames analüüsida järgmiseid konversatsioonianalüüsile omaseid aspekte:

- Kõnevooru saamise-võtmise (*turn-taking*) küsimus (vooru saamine-võtmine on fikseeritud või fikseerimata; korraga räägib üks või mitu kõnelejat; kõnevooru pikkus on ühesugune või erinev jne)
- Arusaamise kontrollimine (küsimusele antud vastus või puuduv vastus näitavad küsijale, kas tema lausest saadi aru ning ühtlasi annab vastuseks öeldud lause /paus kõnes arusaamise selle kohta, kas vastaja mõistis küsimust).
- Teineteise kuulamise aspekt (kõnelejate vaheline koostöö, üksteise lausete ja mõtete lõpetamine/arendamine/jätkamine; teineteise innustamine; teineteisele vastandumine). (Randlane 2004)

Eelpool mainitud konversatsioonianalüüsi aspektidele lisanduvad tekstianalüüsi kategooriad, millest tuleb juttu allpool. Intervjueerimistehnika puhul lähtutakse kahe tasandi tekstianalüüsiks. Ühelt poolt vaadeldakse intervjuu mikrotasandit: küsimusi ja vastuseid. Sel juhul on analüüsi objektiks küsimuste tüübid (küsisõna alusel) ja formuleeringud ning sõnastatud vastused. Analüüsi eesmärgiks on välja selgitada, millised küsimuste tüübid on eelkooliealistele lastele sobivad, millist tüüpi küsimusi kipuvad ajakirjanikud/kasvatajad lastega vesteldes enim kasutama ja kas nende kasutamine õigustab end. Teiselt poolt lähtub analüüs küsija ja vastaja omavahelisest interaktsioonist, hinnates vestluse dialoogilisust läbi kuulamisoskuse, mõistmise, mäletamise ja nende tulemusel esitatud kuulamispõhiste küsimuste, vastuste ning peegeldamiste kaudu.

Seega on analüüsi eesmärk laiemalt nende küsitlemistehnikate väljaselgitamine, mille abil on võimalik kõige efektiivsemalt panna lapsed meenutama ja kirjeldama oma telerivaatamise kogemusi. Efektiivsuse all mõistetakse siinkohal millegi konkreetse teadasaamist: lapse arvamuste, kirjelduste, meenutuste ja seisukohtade tundma õppimist. Efektiivse küsitlemise tulemusel on võimalik aimu saada ka sellest, kas küsimus ja teema last üldse huvitas või talle korda läks.

Tekstianalüüsi kategooriad

A. Küsimuste analüüsi kategooriad

Teooria kohaselt (vt lk 11) jagatakse küsimused tüübi alusel enamasti nelja suuremasse kategooriasse: avatud küsimused, suletud küsimused, valikvastustega küsimused ja täpsustavad küsimused. Kuna viimane kategooria on avatud küsimuste alaliik, ei vaadelda seda käesolevas töös eraldiseisva kategooriana, vaid lisatakse need küsimused avatud küsimuste kategooria alla.

- Küsisõnade alusel

1. Avatud küsimused (siia alla kuuluvad ka pool-avatud küsimused)

1.1 Kes – taotleb vastuseks tegelasi, isikuid;

1.2 Millal – eeldab, et vastaja räägib konkreetsest ajast;

1.3 Kuidas – eeldab vastuses kirjeldust, narratiivi, selgitust;

1.4 Mis – erinevad võimalikud vastused

1.5 Miks – analüütilist vastust eeldav küsimus;

1.6 Missugune, milline – taotleb vastuses kirjeldust;

1.7 Kus – taotleb vastusena sündmuse toimumise kohta

1.8 Muud – ülejäänud küsisõnad (mis ei kuulu suletud küsimuste alla. Näiteks „mispärast“, „mil viisil“ jne).

2. Valikvastustega küsimused – eeldab ühte küsimustes antud valikut vastuses.

3. Suletud küsimused

3.1 Kas – eeldab vastust „ei“/ „jah“ või mõnd sobivat valikuvarianti loetelust. (Näiteks: Kas sulle meeldib mõni järgmistest tegelastest: Buratino, Nukitsamees, Anni?)

4. Küsisõnata küsimused

Antud uurimuses on analüüsi all kategooria, mis ei kuulu mainitud nelja suurema kategooria alla. Kuna pärast analüüsitava materjali kogumist selgus, et intervjuudes esineb küsimusi, kus puuduvad küsisõnad, on need küsimused liigitatud antud uurimuse raames küsisõnata küsimuste kategooria alla.

- Interaktsiooni efektiivsuse analüüsimiseks

1. Kuulamispõhised küsimused – küsimused, mis tulenevad eelnevalt antud vastustest ja vestlusest.

1.1 Peegeldavad küsimused – kuulamispõhiste küsimuste alaliik, mis täpsustab kuuldut üle ja taotleb nõustumist/keeldumist või detailide lisamist.

2. Hinnangut ja/või väidet sisaldavad küsimused – küsimused, kus küsitaja esitab ise hinnanguid või väiteid ja taotleb nendega nõustumist/keeldumist või ühe vastusevariandi valimist.

3. Eeldust sisaldavad küsimused – küsimused, kus intervjuuerija esitab eeldustena detaile, mida vastaja pole eelnevalt maininud ega kinnitanud.

4. Teema vahetust korraldavad küsimused – küsimused, millega intervjuuerija püüab muuta või suunata teema fookust.

5. Küsimuse selgus

5.1 Pikad, suure mahuga küsimused – küsimused, milles sisaldub suur hulk sõnu ja mis suunavad last keerulistele mõtlemisprotsessidele või suurt hulka infot töötleva.

5.2 Lühikesed, konkreetsed küsimused – küsimused, mis sisaldavad üldjuhul ühte verbi ja taotlevad vastuseks konkreetset tegelast, sündmust, kohta, aega vm.

5.3 Mitu küsimust ühes kõnevoorus – mitu küsimust, mis esitatakse järjest, vastajale vahepeal sõna andmata.

5.4 Küsimuse vormi ja vastuse omavaheline sõltuvus – erinevalt formuleeritud, kuid sarnase sisuga küsimustele antud vastused.

6. Küsimuse vastavus lapse kompetentsile – küsimused on lapsele arusaadavad ja sisaldavad lihtsaid termineid/ küsimuste sõnavara on lapse jaoks võõras või eeldab küsimus vastust, mida laps ei saa oma vanuse tõttu teada.

B. Vastuste analüüs (kategooriad on tuletatud analüüsitavast materjalist)

1. Täpsed, poolikud vastused (vastus vastab küsimusele, kuid teemakäsitus ei ole piisav ja nõuab lisaküsimuste esitamist; vastus vastab küsimusele, kuid jätab lause pooleli).

2. Täpsed, täielikud vastused (vastus vastab küsimusele, teemakäsitus on ammendav).

3. „Nihkes“ vastused (vastus ei vasta esitatud küsimusele).
4. „Poolikud“ vastused [vastused, mis jäävad pooleli väliste tegurite (keegi segab vastusele vahele) tõttu].
5. Narratiivi sisaldavad vastused (laps räägib, etendab, joonistab vastuseks mõne narratiivi, pildi või tegevuse).

Küsimuste toimivuse paremaks hindamiseks on vajalik analüüsida ka vastuseid. Laste vastuste analüüs toetab ühelt poolt töö esmast eesmärki: see aitab arendada efektiivset küsitlemise tehnikat. Teisalt annab aga just vastuste analüüs aimu eelkooliealiste laste sotsiaalsest kompetentsusest ehk näitab, kuidas suudavad ja oskavad lapsed telerist nähtut tõlgendada ja reflekteerida.

Intervjueerija poolt loodava „kliima“ analüüs

Kuna varasemad uuringud (vt lk 16) kinnitavad, et laste tulemusliku küsitlemise taga peitub lisaks õigesti formuleeritud ja sõnastatud küsimustele ka intervjueerija positsioon laste suhtes, kehakeel ja muud intervjueerija poolt loodavad intervjuu sisekliima elemendid, keskendutakse käesolevas uurimuses ka järgmistele aspektidele:

- * sissejuhatuse – kuidas intervjueerija tutvustab ennast ja teemat ning loob lastega sideme.
- * Positsioonid – intervjueerija asukoht ja kehakeel laste suhtes intervjuu ajal.
- * Intervjueerija seotus lapsega – kuidas räägib laps võõrale / tuttavale küsitlejale.

3.2 Uuringu protseduur

Intervjuud viidi läbi kahes Otepääl asuvas lasteaias. Ühelt poolt sai taolise asukoha valikul määravaks uurija elukoht ja seeläbi logistika. Teisalt aga keeldusid mitu Tartu linnas asuva lasteaia juhatajat uuringu läbiviimisest oma lasteaias, tuues põhjuseks niigi liialt kõrge tudengite uurimishuvi nende lasteaias käivate laste vastu.

Intervjuud toimusid väikeses puhkeruumis. Intervjuude vältel olid laual paberid ja pliiatsid, et lapsed soovi korral mõtteid paberil illustratiivselt kujutada saaksid.

Kokku viidi uurimuse tarbeks läbi seitse intervjuud. Tüübi alusel jagunesid intervjuud grüpiintervjuudeks (5 tk) ja isikuintervjuudeks (2 tk). Intervjuu läbiviija rollis esinesid kahel korral kasvatajad ja viiel korral uurija ehk ajakirjanik (vt joonis 3).

Intervjuud, mida viis läbi käesoleva magistritöö autor, algasid kahel erineval viisil:

1. Sissejuhatav muinasjutt (vt lisa 8), mida loeti lastele peast, eesmärgiga juhatada teema sisse ja äratada laste huvi antud teemal rääkimise vastu.
2. Sissejuhatav videoklipp telesaatest „Buratino tegutseb jälle“, mida näidati lastele sülearvutist mõne minuti jooksul, et teema sisse juhatada.

Mõlemal juhul kasutati sissejuhatusi stiimulmaterjalina ja intervjuud algasid muljete kogumisega muinasjutu (3 intervjuus)/teleklipi (2 intervjuus) teemal (vt joonis 3). Stiimulmaterjali kasutamise põhjus tuleneb otseselt mänguliste elementide kasutamise vajalikkusest ja sobivusest laste intervjuudes (vt lk 17-18).

	Kasvataja I	Kasvataja II	Uurija
Sissejuhatav muinasjutt			Intervjuu nr 2, intervjuu nr 1, intervjuu nr 6
Sissejuhatav saatelõik			Intervjuu nr 3, intervjuu nr 5
Stiimulita sissejuhatatus	Intervjuu nr 7	Intervjuu nr 4	

Joonis 3. Intervjuude sissejuhatuste erinevad tehnikad intervjuueerija põhiselt

Kasvatajad intervjuueerijatena lähtusid vestlusringi põhimõttest, tutvustades lastele teemat lühida mõne sissejuhatava lausega.

Intervjuude ajal lindistas vestlusi nurgas seisev kaamera, mille lindistamistegevusest teavitas intervjuueerija iga last.

Intervjuueerijana esinenud kaks kasvatajat kaasati uuringusse, et vaadelda, kas lapsed räägivad tuttavale inimesele vabamalt ja annavad rohkem informatsiooni kui võõrale küsitlajale. Lisaks võimaldas kasvatajate intervjuueerija rolli asetamine märgata erinevusi lastega igapäevaselt kokkupuutuva ja lastega vähem seotud isiku (uurija) küsitlemise tehnika erinevustes. Lasteaia tausta uurides selgus, et meediast on lastega hommikuringides väga põgusalt räägitud. Mõlemal kasvatajal puudus varasem kokkupuude ajakirjandusega: kumbki kasvataja ei olnud varem olnud intervjuueerija ega intervjuueeritava rollis. Uurija poolt ei antud kasvatajatele ka detailseid juhiseid, kuidas intervjuusid läbi viia. Seega olid kasvatajatel vestluse juhtidena nõ vabad käed ja nad said ise otsustada, kuivõrd suures ulatuses soovivad nad intervjuud juhtida või vabalt kulgeda lasta. Uurijal olid varasemad kogemused nii laste kui täiskasvanute intervjuueerimisega, lisaks oli töö autor praktiseerinud varem lastega grupi- ja isikuintervjuusid.

3.3 Valim

Käesoleva magistritöö analüüsitavaks materjaliks on 7 lastega tehtud intervjuud, milles kokku osales 11 last. Lapsed olid uurija jaoks võõrad ja uurijal puudus varasem isiklik kontakt uuringus osalenutega. Sellega maandati risk, et lapsed vestlevad tuttava inimesega avameelsemalt ja julgemalt kui võõraga. Valimi moodustamise aluseks oli laste vanus, milleks antud töö puhul oli 5-7 eluaastat. Kuna laste intervjuerimine, nende jutu salvestamine ja intervjuu filmimine on võimalik üksnes täiskasvanute nõusolekul, paluti intervjuude läbiviimiseks luba lasteaedade juhatajatelt. Samuti andsid kõigi uuringus osalenud laste vanemad allkirjaga kinnitatud kirjalikud nõusolekud laste intervjuerimiseks. Iga laps osales uuringus ühe korra.

Intervjuude pikkus oli sõltuvalt laste jutukusest 12 - 26,30 minutit. Kõik analüüsitavad tekstid on transkribeeritud. Transkriptsioonidesse on lisatud uurija poolsete märkustena tähelepanekud laste tähelepanu hajumise, kehakeele, miimika jm osas, kuna ka need märkused on olulised töö ühe peamise eesmärgi – võimalikult efektiivse küsitlusmeetodi väljatöötamisele.

4. ANALÜÜS

Analüüs lähtub eelmises peatükis väljatoodud vestlusanalüüsi ja tekstianalüüsi aspektidest ning küsimuse tüüpidest.

4.1 Intervjuude üldanalüüs

Varasemad laste uuringute tulemused (vt lk 21) näitavad, et eelkooliealiste laste edukaks intervjuerimiseks on oluline pöörata tähelepanu vestluse kestvusele. Selleks on käesoleva uuringu raames vaadeldud intervjuude pikkust ja intensiivsust kahest aspektist lähtuvalt. Esiteks vaadeldakse intervjuusid tüübid alusel, hinnates grupi- ja isikuintervjuude pikkuseid ja intensiivsust. Teiseks hinnatakse samu aspekte kasvataja ja uurija intervjuerimisrollist lähtuvalt.

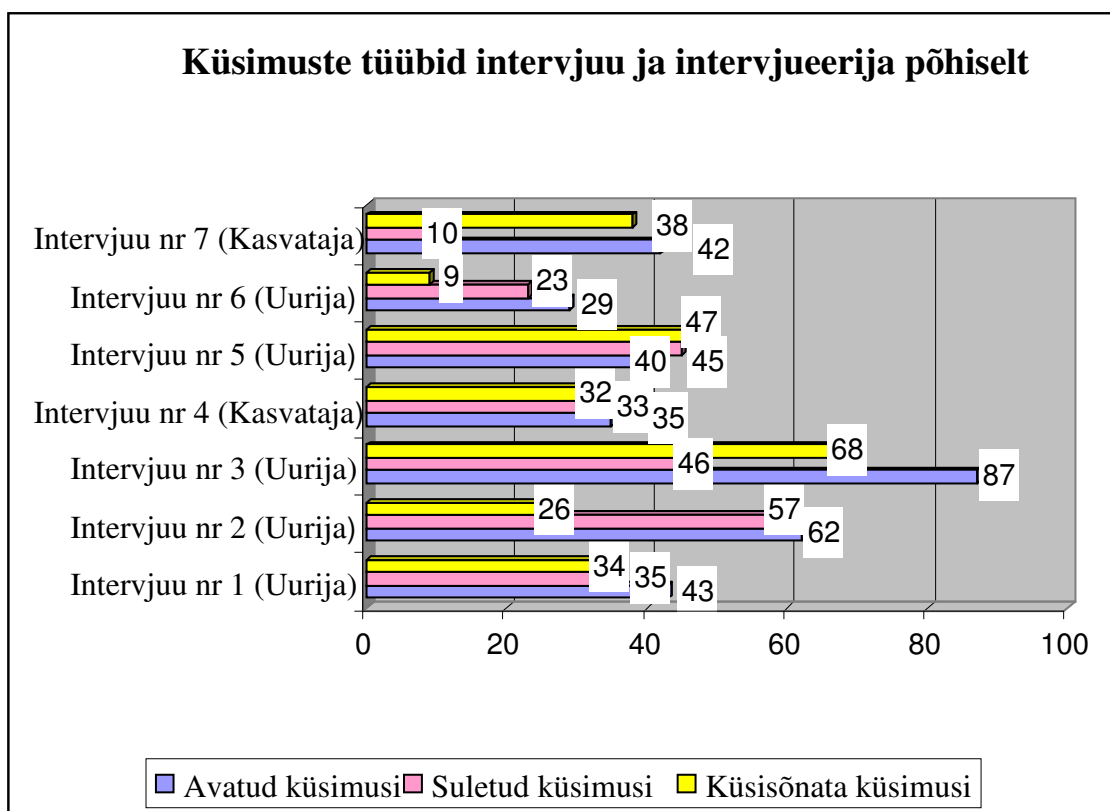
Intervjuu nr	Intervjuu tüüp	Intervjuu kestvus	Esitatud küsimuste arv	Intervjueerija
1	grupiintervjuu	21 min 30 sek	112	uurija
2	isikuintervjuu	12 min	145	uurija
3	grupiintervjuu	20 min	201	uurija
4	grupiintervjuu	20 min 30 sek	100	kasvataja
5	grupiintervjuu	18 min 30 sek	132	uurija
6	isikuintervjuu	18 min 30 sek	61	uurija
7	grupiintervjuu	26 min 30 sek	90	kasvataja

Joonis 4. Intervjuu kestvuse, tüübi, küsimuste arvu ja intervjueerija vahelised seosed.

Kui vaadelda eraldi isiku- ja grupiintervjuusid, on näha, et isikuintervjuudes esitati keskmiselt 86, 5 küsimust, grupiintervjuudes 133,6 küsimust (vt joonis 4). On loogiline, et vestluses, kus osaleb enam inimesi, tuleb küsitlejal sõna anda kõigile ja seetõttu esitada enam küsimusi. Grupiintervjuude pikkus onenes ka konkreetsetest lastest ning nende jutukusest. Näiteks jäi mitmes grupiintervjuus (vt lisa 2, 3, 7) silma laste omavaheline haarav vestlus, mis venitas samuti intervjuud pikemaks. Nii kestsidki grupiintervjuud ka ajaliselt isikuintervjuudest kauem (vt joonis 4). Keskmise

isikuintervjuu ajaline pikkus oli 15 minutit, samal ajal aga vältasid gruppintervjuud keskmiselt 21 minutit. Kui isikuintervjuudes oli laste tähelepanu kogu intervjuu vältel küsitlajale suunatud (laps ei näidanud väsimuse märke, ei tegelenud kõrvaliste asjadega ega kibelenud muudele tegevustele), siis gruppintervjuudes oli märgata laste tähelepanu hajumist (lapsed kiirustasid intervjuuruumist minema, tegelesid intervjuu vältel mängimisega või lahkusid sootuks ühise vestluslaua äärest). Kuna intervjuu lõpetamise osas sai määravaks moderaatori rollis esinenud isiku sisetunne selles osas, kas lapsed jaksavad veel vestelda või on neil antud teema osas kõik soovitu öeldud, võib intervjuude pikkuseid analüüsides kinnitada, et gruppintervjuudes tuleb teema läbimiseks varuda enam aega ning esitada rohkem küsimusi kui isikuintervjuude puhul. Seejuures tuleb arvestada asjaoluga, et mida pikem intervjuu, seda enam lapsed väsivad. Eriti kehtib see just gruppintervjuude puhul, kus neil grupi liikmetel, kes hetkel ei räägi, hakkab lihtsalt igav. See omakorda võib olla märgiks nõrkadest suhtlemisoskustest: lapsel, kes pole harjunud teisi lapsi kuulama, on igav.

Intervjuude pikkuste ja esitatud küsimuste tüübi erinevused tulevad välja ka intervjuueerija põhiselt.

Joonis 5. Küsimuste tüübid intervjuu ja intervjuueerija põhiselt.

On näha, et kasvatajate läbiviidud intervjuud kestsid ajaliselt suhteliselt kaua (vt joonis 4), kuid neis vestlustes esitatud küsimuste arv oli väiksem kui enamikes uurija läbiviidud intervjuudes. Kui kasvatajate juhitud keskmine gruppintervjuu pikkus oli 23,5 min ja küsimusi esitati keskmiselt 95, siis uurija läbiviidud gruppintervjuude keskmine pikkus küündis 20 minutini ja küsimusigi esitati keskmiselt 148. Kasvatajad lubasid lastel enamasti pikalt omavahel rääkida, lastes sel viisil teema fookusel kaduda. Uurijana esitasin sageli täpsustavaid küsimusi, mille tulemusel oli keskmine intervjuus esitatud küsimuste hulk suurem, kuid intervjuu ise fokusseeritum ja ajaliselt lühem. Seega võib järeldada, et intervjuu intensiivsus oli kasvatajate läbiviidud intervjuudes madalam kui uurija omades.

Enim küsimusi esitati intervjuus nr 3, mille pikkus jäi alla intervjuudele nr 7, 1 ja 4, kus kõigis esitati oluliselt vähem küsimusi. Kui hinnata intervjuude pikkuste ja esitatud küsimuste tüübi vahelisi seoseid, võib näha, et ajaliselt kõige lühemas intervjuus (intervjuus nr 2) esitati oluliselt rohkem avatud küsimusi kui kahes kõige pikemas intervjuus (vt joonis 5). See tähendab, et hoolimata paljudest pikemat vastust taotlevatest avatud küsimustest andis laps intervjuus üsna lakoonilisi, napisõnalisi vastuseid.

Laste uurimist käsitlevas kirjanduses pööratakse tähelepanu konkreetsetele küsimuse tüüpidele. Antud töö raames analüüsitud intervjuudes on esitatud nelja tüüpi küsimusi: avatud, suletud, küsisõnata ja valikvastustega küsimusi. Kuna valikvastustega küsimused liigituvad tüübilt sageli teiste, suuremate tüüpide alla, on neid ka joonisel 4 arvestatud suletud küsimuste (näiteks: Kas Salme on hea või halb?) või küsisõnata küsimuste (näiteks: See on siis suurtele või lastele mõeldud?) all. Küsimuste jaotumine tüübi alusel on näidatud joonisel 5, millelt on näha, et enim esitati lastele avatud küsimusi. See tulemus on vastuolus varasemate uuringute tulemusega, mille kohaselt esitatakse eelkooliealistele lastele enamasti suletud ei/jah vastust taotlevaid küsimusi. Suletud küsimuste osakaal antud uuringu raames oli esitatud küsimustest kõige väiksem.

4.2 Intervjueerimistehnika analüüs

4.2.1 Küsimuste analüüs küsisõna tüübi alusel

Heaks küsimuseks peetakse intervjuudes üldjuhul selgelt ja konkreetselt esitatud küsimust (vt lk 13). Allpool olev analüüs vaatleb eraldi küsimuste pikkuseid, küsisõnade tüüpe, küsimuste arvu ning küsimustele antud vastuseid.

4.2.1.1 Suletud küsimused

Suletud küsimusi esitati intervjuudes kokku 249 korral (vt joonis 5). Vastavalt varasematele laste psühholoogia ja arengu uuringutele (vt lk 12) soovitatakse lastega vesteldes olla suletud küsimuste esitamisel ettevaatlik, kuna eelkooliealistel lastel on tavaks suletud küsimustele pigem jaatav vastus anda, kui öelda „ei tea“. Käesoleva uuringu raames vastasid lapsed suletud küsimustele „ei tea“ kolmel korral. Ühel korral kehtas laps sõnu lausumata suletud küsimuse peale õlgu ja andis sellega märku, et ta ei tea vastust. See viitab laste suutlikkusele hinnata oma kompetentse ja tunnistada, et vastust ei suudeta anda.

Näide intervjuust, kus laps vastab suletud küsimusele konkreetselt „Ei tea.“

V: Aga kas reklaame on vaja?

E: Ei tea. (Kehitab õlgu.) (Intervjuu nr 5)

Sarnane näide teisest intervjuust, kus lapsed vastavad lühikese aja jooksul mitu korda, et nad ei tea vastust, oma kompetentse ise adekvaatselt hinnates.

V: Herman, ja Geiri, tulge palun istuge tagasi. Geiri, räägi sina, kas suurtele inimestele on mõeldud teistsugused reklaamid kui lastele.

G: Ma ei tea.

V: Herman, palun tule istu. Mis sina arvad sellest, kas suurtele on mõeldud teised reklaamid kui lastele.

H: Ee... ma ei tea. (Intervjuu nr 2)

Järgmises näites ei sõnasta laps oma vastust, kuid õlakehitus annab märku, et ta ei tea tõenäoliselt esitatud küsimusele vastust.

V: Aga kas lapsed suurte filme võivad vaadata?

A: (Kehitab õlgu). (Intervjuu nr 3)

Selge nõustumise või mittenõustumisega vastasid lapsed kokku 127 korral. Jaatavalt (andes vastuseks sõna „jaa“, noogutades või öeldes „mhmhh“) vastasid lapsed seejuures suletud küsimustele 95 korral ja eitavalt 32 juhul. Seega ei saa antud uurimuse tulemusi arvesse võttes väita, nagu eelistaksid eelkooliealised lapsed suletud küsimustele tingimata jaatavalt vastata. 119 korral andsid lapsed suletud küsimustele teistsuguseid vastuseid kui „ei tea“, „jah“, „ei“, „mkmkk“, „mhmhh“, noogutus, pearaputus. Hoolimata sellest, et „kas“ küsimus eeldab enamasti lühikest vastust, andsid lapsed paljudel juhtudel pikki, selgitusi sisaldavaid vastuseid. Näide intervjuust nr 6.

V: Kas sulle meeldib nendega koos vaadata?

A: Jaa, selle... sellepärast, et siis on nagu parem vaadata. Siis ma nagu ei pea niimoodi hirmu tundma, et tulevad keegi nüüd sisse, tulevad pätt või keegi sisse.

Ja samast intervjuust veel ka teine sarnane näide:

V: Mhmhh. Kas see oli siis väljamõeldis?

A: Jaa, kuna tegelikult pole siukst ... aint, no tegelikult pole niimoodi võimalik, et, et nad lähevad gloobuse sisse ja ...

Mõlema näite puhul vastab laps küll jaatavalt, kuid on selge, et ta ei tee seda üksnes seepärast, et küsitajale meele järele olla ja mingi vastus anda, vaid laps selgitab omal initsiatiivil pikemalt, mida ja miks ta arvab. Seega toimib suletud „kas“ küsimus laste puhul mõnel juhul ka avatud küsimusena, kuna initsieerib last põhjendama, arvamust avaldama.

4.2.1.2 Avatud küsimused

Avatud ja küsisõnata küsimustele andsid lapsed vastuseks pearaputuse, peanoogutuse, „mhmhh“, „mkmm“, „mmm“ või olid vait 120 korral, kusjuures enamik (94) sellise vastuse tinginud küsimustest olid küsisõnata peegeldavad küsimused, mille sisu eeldaski kas nõustumist või pikemat selgitust.

Näide intervjuust nr 2, kus laps vastab küsija peegeldamisele ehk antud juhul kontrollküsimusele jaatavalt.

H: Mul ei tulnud üldsegi hirmu.

V: Sinul ei tulnud hirmu?

H: Mkmm. (Intervjuu nr 2)

Samalaadne näide teisest intervjuust, kus küsija usutleb vastajat tema vastuse õigsuses kaheldes uuesti üle.

M.-M: Aga ingliskeeles ma saan juba ise aru.

E: Päril saad aru või?

M.-M: (Noogutab) (Intervjuu nr 7)

Enamik avatud küsimusi (vt joonis 6) algas küsisõnaga „mis?“. „Mis?“ küsimusega püüti teada saada:

1. Eelistusi („Mis on su lemmikmultikas?“)
2. Huvisid („Mis sa sealt kuulad?“)
3. Arvamusi („Mis sa sellest Reporterist arvad?“)
4. Mälestusi („Mis sulle meelde näiteks tuleb, millist sa oled telekast näinud?“)
5. Sündmustikku („Mis seal tavaliselt tehakse?“)
6. Tegelasi („Mis see Barnie on?“)
7. Definiitsioone („Mis see reporter on?“)
8. Tiitleid, nimesid, nimetusi („Mis selle tüdruku nimi on?“)

Seega kasutavad küsitlejad „mis“ küsimust sageli just muude küsimuste asemel, mõtlemata teistele võimalikele variantidele. Näiteks võinuks küsitleja küsimuse õige formuleeringu, konkreetseuse ja selguse huvides küsida „Mida sa sealt kuulad?“ selle asemel, et küsida „Mis sa sealt kuulad?“. Samuti oleks saanud esitada küsimuse „Mida seal tavaliselt tehakse?“, mitte „Mis seal tavaliselt tehakse?“. Küsisõna eesmärgiks on üldjuhul määrata oodatava vastuse suund. Seega ei saa väita, et „mis“ küsimus end alati õigustaks. „Mis“ küsimused on sageli laste jaoks liialt suure mahuga ning taotlevad seejuures väga konkreetseid definiitsioone või nimesid, nimetusi.

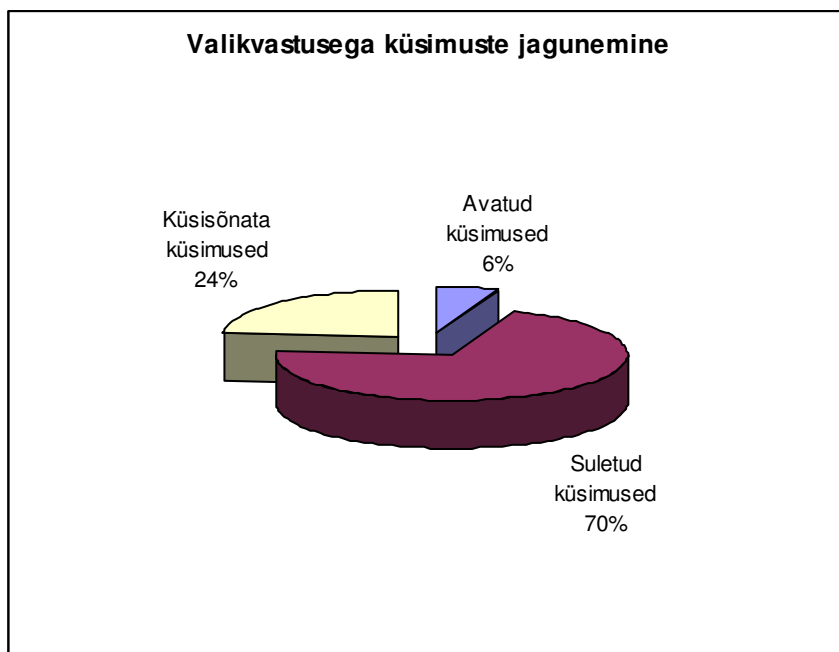
Avatud küsimuste tüübid küsisõna järgi intervjuude põhiselt on esitatud joonisel 6.

	Int nr 1	Int nr 2	Int nr 3	Int nr 4	Int nr 5	Int nr 6	Int nr 7	KOKKU
Kes	0	5	7	0	1	2	1	16
Millal	1	0	6	1	4	4	0	16
Kuidas	1	3	5	7	3	0	1	20
Mis	17	26	31	17	4	7	23	125
Miks	9	10	5	2	7	3	3	39
Missugune, milline	4	5	15	1	9	5	0	39
Kus, kust	2	1	2	2	0	0	6	13
Muud	9	12	16	5	12	8	8	70

Joonis 6. Avatud küsimuste jaotumine küsisõna järgi intervjuude põhiselt.

4.2.1.3 Valikvastustega küsimused

Valikvastustega küsimusi peetakse kirjanduse järgi (vt lk 13, Kask 2009) laste intervjuueerimisel ohtlikuks, kuna neile kipuvad lapsed uurijate sõnul vastama viimase vastusevariandiga (vt lk 13). Käesoleva uuringu raames esitas moderaator valikvastustega küsimusi 34 korral. Neist 24 olid suletud, 2 avatud ja 8 küsisõnata küsimused.

Joonis 7. Valikvastusega küsimuste jagunemine küsimuste tüübi alusel.

Lapsed andsid valikvastustega küsimustele vastuseks viimase valikuvariandi 12, esimese valikvariandi 10 ja sootuks mõne muu vastuse 12 korral. Seega ei saa antud uurimuse puhul väita, justkui kipusid lapsed enamasti valikvastustega küsimustele vastuseks andma viimase küsituleja poolt sõnastatud valikuvariandi, nagu väidab kirjandus (vt lk 13). Lapsed ei ole arusaadava ja selge valikvastustega küsimuse puhul kallutatavad. Küll võib aga märgata, et segadusse sattudes vastavad lapsed valikvastusega küsimusele nõustuvalt noogutusega. Probleem ei ole seega küsimuse tüübis (valikvastustega küsimus), vaid pigem küsimuse formuleeringus. Kui küsimuse sõnastus on lapsele keeruline ja arusaamatu, kipub laps vastama nõustuvalt. Sellisest olukorrast pärineb ka alljärgnev näide, kus laps vastab alguses küsimusele noogutusega, kuid hiljem selgub, et ta siiski ei oska antud küsimusele vastata.

V: Nädalas vaatate mitu korda või ühe korra?

L: (Vaikus) Mmm...(Noogutab)

V: Ühe korra?

L: (Vaikus)

V: Sa ei ole päris kindel, mitu korda te vaatate?

V: Sa ei tea täpselt?

L: Mhmhh (Intervjuu nr 1)

Järgmise näite puhul esitab küsija kaks suhteliselt pikka küsimust, pakkudes seeläbi vastajale korraga välja neli vastusevarianti.

V: Aga sa ütled, et seal on mõlemat – et seal on sõda ja romantikat. Aga need on ... kas need on siis mõlemad suurtele mõeldud asjad või lastele? Või on üks ühele ja teine teisele?

E: (Noogutab) Mhmhh.

K: Üks ühele ja teine teisele.

V: Kumb siis lastele on?

K: Ikka suurtemate oma ja suurtel on ikka väiksemate. (Intervjuu nr 5)

Ülal toodud näitest võib näha, kuidas vastaja E küll noogutab küsimuse peale, kuid jääb arusaamatuks, millega ja kas üldse püüab ta tegelikult nõustuda. Kuna küsitlejale jääb esialgu mulje, et teine vastaja K mõistis küsimuse sisu, esitab intervjuueerija järgmise küsimuse. Viimasest vastusest nähtub, et vastaja jaoks on kogu küsimus siiski liialt pikk ja arusaamatu ning selgusetuks jääb tegelikult seegi, millisest küsimusest laps üldse aru sai.

4.2.2 Küsimuste analüüs interaktsiooni efektiivsuse alusel

Interaktsiooni efektiivsust on käesoleva töö raames hinnatud eelpool toodud kategooriatest lähtuvalt, hinnates ühelt poolt lapse reageeringut moderaatori kindla formuleeringuga küsimusele ja vastupidi, hinnates moderaatori käitumist lapse vastusest lähtuvalt.

- **Kuulamispõhiste küsimuste esitamine**

Lapse ja küsitleja vahelises interaktsioonis on kõige olulisem koht aktiivne kuulamine ning selle tulemusel esitatud kuulamispõhised küsimused. On selgelt näha, et esimeses kahes intervjuus, kus küsitleja eeldab juba enne intervjuueerimist, et last on võimalik kindla küsitluskava alusel konkreetse eesmärgi nimel intervjuuerida, väsitab uurija lapsed ära, saamata eeldatud informatsiooni. Hilisemates uurija läbiviidud intervjuudes on püütud lapsi kuulata ning esitada kuulamispõhiseid küsimusi, suunates vastajaid toetavalt õige fookuse suunas. Sel viisil käitudes on intervjuud pikemad ja sisukamad, kuna lapsed saavad rääkida oma tegelikest kogemustest ja tunnetest, mis neil telerivaatamisega seoses mõttes ja olulised on. Samuti on lapsed koostööaltimad ning

nõus pikemalt ja detailsemalt oma kogemusi kirjeldama. Võrdlusena võib vaadelda intervjuud nr 1 (info kogumise eesmärgil tehtud intervjuu, kus toimuvad kiired teemavahetused ja küsitleja esitab palju eelduseid) ja intervjuud nr 6 (vestlusringi põhimõte, kuulamispõhisus).

V: Mis seal on lõbusat...lastesaates?

L: Seal nagu tehtakse lastele igasuguseid asju?

V: Mhmhh. Sul on tore neid vaadata?

L: Jah.

V: Ja saad järele teha ka pärast ise?

L: Mmm...

V: Natukene?

L: Mhmhh. (Intervjuu nr 1)

Toodud näites on näha, kuidas küsitleja takerdub korduvalt infosse, mida ta ise soovib vastusena kuulda. Juba teisest küsimusest on näha, kuidas küsitleja pakub välja enese jaoks sobiva vastusevariandi, oodates, et laps seda kinnitaks. Samal ajal jätab küsitleja tähelepanuta esimesele küsimusele antud vastuse, mille kohta oleks saanud täiendavat informatsiooni küsida. Ka kolmas esitatud küsimus on lapsele justkui vastuse peale surumine. On näha, et laps tahaks öelda midagi muud, kui talle pakutud variant, kuid küsitleja ei loobu enne, kui laps ütleb segadusse sattudes „mhmhh“.

Seevastu intervjuus nr 6 toimub sujuv dialoog, kus mõlemad vestluspartnerid on teineteise jutust huvitatud ja see ilmneb eelkõige just kuulamispõhiste küsimuste esitamises ja kuuldu tõepärasuse kontrollimises läbi peegeldamiste.:

V: Mis sa sealt kuulad?

A: Kuulan sealt laule või kuulan sealt noh... kuulan seal neid... noh jutte.

V: Mis jutte?

A: Noo, mis on juhtund ja...

V: Mis on juhtunud... sa mõtled uudiseid?

A: Jah.

V: Millal sa neid kuulad?

A: Ää siis kui neid, siis kui mul ei ole isu telekat vaadata, siis ma kuulan.

V: Mhmhh. Aga millal juhtub nii, et sul ei ole isu telekat vaadata?

A: No näiteks siis kui... noh, siis kui ma nagu tulen koju ja siis ma olen neid multikaid näinud ja kordus on, siis ma kuulan.

V: Ahahh – korduseid sa siis ei taha uuesti vaadata?

A: Jah.

Nagu toodud kahest näitest näha võib, püüab ühel juhul küsitaja iga hinna eest lapselt kindlaid vastuseid kätte saada, kuulamata, mida lapsel tegelikult öelda on. Teisel juhul räägib aga laps ise ja küsitaja vaid suunab teda detailsemalt mõtlema ning vastuseid põhjendama. Seega pole kuulamispõhiste küsimuste esitamine oluline üksnes ajakirjaniku või lastega töötava isiku jaoks, kes püüab mõista ja edasi anda (ajakirjanduses) lapse maailmapilti. Kuulamispõhiste küsimuste esitamine on oluline ka lapse enda seisukohast, kes õpib oma tundeid, mõtteid, hirme, rõõme jm seeläbi vestluse käigus paremini reflekteerima.

Kasvatajate läbiviidud kaks intervjuud erinevad omavahel oluliselt, kuna esimesel juhul dikteerib ja suunab kasvataja rangelt vestluse käiku, teisel juhul lubab kasvataja lastel vestlust kujundada täielikult oma soovi järgi, püsivalt fookuses (vt lk 35). Intervjuus number 4 ei kuula küsitaja lapse juttu. Enne antud näite esimest küsimust toimus kasvataja ja lapse vahel pikk vestlus teemal, kuidas laps (H) jääb alati enne kõne all olevat saadet magama ja pole seda seetõttu kunagi näinud. Kasvataja teine küsimus annab aimu sellest, et ta pole lapse eelnevat juttu kuulanud ega sellesse süvenenud. Laps püüab küll kasvatajale meele järele olla ja vastata, kuid on selge, et vastus on tühine, kui laps tegelikkuses pole kordagi antud saadet näinud.

K: Ahahh. Heti, sina ei ole siis kunagi saanud vaadata Pehmeid ja karvaseid?

H: Ma jään alati nii hilja magama.

K: Ahahh. Kas sulle meeldib see Pehmed ja karvased?

H: Meeldib küll...

K: Kas seal saab nalja või mis seal on?

K.-M: See on siuke, siuke mitte naljafilm. Siuke noo.. siuke ... (Intervjuu nr 4)

Seevastu intervjuus nr 7 laseb kasvataja lastel vabalt omavahel suhelda, sekkumata moderaatorina kuidagigi vestluse suunamisse ja hoidmata vestluse fookust. Kuna lapsed toovad sisse teema, mida nemad mõistavad ja mis neile huvi pakub, tekib lastel omavaheline haarav vestlus. Fookuse kadumist soodustab ka asjaolu, et kasvataja ei oska lastega nende poolt valitud teemal kaasa rääkida ja laseb lastel omavahel vabalt vestelda.

E: Miks sa, oota, miks sa, Miku, ei vaata „Jänku Jussi“?

M.-M: Ma ei tea. Ma muidu vaataks, aga ma enam ei vaata, ma muidu vaatasin, aga ma enam ei vaata.

E: Miks sa ei vaata enam?

K.-M: Sest ta ei näita enam v?

M.-M: Mhmhh. Arvutis ma olen tahtnud kogu aeg seda ühte „Lotte“ osa vaadata, aga seda enam ei saa panna millegi pärast.

K.-M: Ma küll saaks. Aga mina siis vaatan mingeid õudukaid filme vahepeal. Vaata, nagu et nagu üks nagu mingi Kit lasi mingi värviga mingi suure palli, nagu mingi palli lasi. Siis lendas tagasi, üks mees nagu lendas õhku.

M.-M: Ketas vä? Kettad tulevad tavaliselt.

K.-M: Ei, see on pomm ja basukaga lasi. Kit lasi..

M.-M: Aa, jälitab..

E: Millega ta lasi?

M.-M: Basukaga.

K.-M: Jaa, basukaga.

E: Mis asi see on?

M.-M: See on see, vaata, võtad õla peale ja siis sihid.

K.-M: Jah.

E: Püss vä? Te mõtlete püss vä?

K.-M: jah.

M.-M: Jah. See on see basuka-püss.

K.-M: See Kit lasi palliga tal lendas tagasi. Ise pööras tagasi ja siis ta sõidab vastu ja siis mees sai kuskil surma, ma ei näinud, verd küll ei lendand.

- Peegeldamine

Peegeldamine on tihedalt seotud just aktiivse kuulamise ja kuulamispõhiste küsimuste esitamisega, kuna peegeldamine iseenesest on alati kuulamispõhine. Peegeldamine taotleb lapse reageerimist nõustumise või lisaselgitusega ja see on taas oluline tehnika lapse reflekteerimisoskuse arendamise seisukohast, kuna suunab last mõtlema, meenutama ja öeldut ümber sõnastama. Nagu intervjuudest näha võib, suunab peegeldamine last öeldut detailsemalt lahti seletama, jättes lapsele samas vaba voli rääkimaks täpselt neist detailidest, mis talle endale sel hetkel olulised tunduvad.

Esimesest näitest on ilmekalt näha, kuidas lapsed elavnevad alles pärast peegeldava küsimuse esitamist, kuna nad mõistavad, et uurijal on selle teema kohta kõrgendatud huvi ja neil on detaile, mida oma vastusele lisada. Peegeldamist kasutamata oleks küsitleja saanud pooliku vastuse ja vähem tõepärase pildi.

V: Aga kas neid suurte filme lapsed võivad üksi ka vaadata?

E: Jaa.

V: Võivad vaadata?

(Lapsed hakkavad läbi-segi rääkima.)

E: Jaa, mina olen vaadanud.

K: Ütleme, et mõndasid ei või. Sellepärast just üteldi ühes kokasaates, kus pandi silmad kinni toidu valmistamiseks, et lastel ei soovita vaadata. (Intervjuu nr 5)

Sarnaselt esimesele näitele avab ka teises näites laps pärast peegeldamist oma vastust täpsemalt, selgitades täpsemalt, kuidas ja kust ta laule kuulab. Allolev näide on hea ka oma konkreetsuse poolest, kuna küsimus on lühike ja laps mõistab selle sisu. Samas näitab esimene küsimus ilmekalt, kuidas küsitleja kasutab vale sõnavara, esitades küsimuse põhjendamatult küsisõnaga „mis“.

V: Mis sa sealt kuulad?

L: Laule.

V: Laule?

L: Mhmhh.

V: Muusikat siis kuulad?

L: Jah, ma panen plaadi sinna peale. (Intervjuu nr 1)

Intervjuust nr 5 on teinegi hea peegeldava küsimise näide. Küsitleja esitab alguses küll kirjeldavat vastust taotleva küsimuse, mis üldjuhul liigitub õnnestunud küsimuste alla. Paraku on küsimus siiski liiga üldine ja lapsed pakuvadki tulemuseks vastustena nii detaile välimusest kui iseloomust. Peegeldamine annab vastajatele aga täpsema suuna selles osas, mida küsitleja teada tahab ja lapsed reageerivad sellele detailse kirjeldusega.

V: Aga milline Buratino on?

K: Pika ninaga

E: (Noogutab ja võtab näppudega ninast kinni)

K: Lõbus

E: Puust

K: Puust

V: Puust on ta?

K: On, ausalt ka. Ma olen näinud ühte osa. Mul on kodus üks osa, kus ta poolenisti on puust ja poolenisti mitte. (Intervjuu nr 5)

- **Hinnangut ja/või väidet sisaldavad küsimused**

Hinnanguid ja/või väiteid sisaldavad küsimused taotlevad vastaja reageerimist esitatud väitele/hinnangule. See omakorda viitab eeldusele, et lapsel üleüldse on mingi hinnang.

Järgmises näites taotleb küsija vastajalt range hinnangu andmist, esitades lisaks hinnangule ka kaks vastusevarianti. Küsija ei uuri, milline konkreetne tegelane on, vaid ta laseb lapsel valida kahe omalt poolt pakutud variandi vahel. Kuigi tegu on lihtsa küsimusega, satub laps vastamisel hätta. See omakorda peaks küsijale olema märgiks, et lapse jaoks ei tundu pakutud valikuvariandid sobivatena. Paraku jätkab küsitleja sama liini, esitades järgmises küsimuses lapsele vaid ühe valikuvariandi ja oodates, et laps kas nõustuks või keelduks sellest. Nagu vastusest näha võib, oli lapse jaoks keeruline antud isiku kohta hinnangut anda ja ta annab vastuseks hoopis antud isiku ameti. Lahendusena oleks võinud küsitleja paluda lapsel konkreetset tegelast kirjeldada, küsides näiteks :“Milline Salme iseloomult on?”.

K: Aga Kas Salme on hea või halb?

K.-M: Et... et...

K: Kas ta on tore?

K.-M: Majavalvur on ... (Intervjuu nr 4)

Hinnanguid sisaldavate küsimuste keerukus seisneb sageli tõsiasjas, et need hinnangud, mida küsitleja esitab, on arusaadavad ja mõistetavad küll tema enese jaoks, kuid vastaja jaoks (eriti juhul, kui vastajaks on laps), ei pruugi antud hinnangud samatähenduslikud olla. Nii näiteks uurija küsitleja lapselt, kas kell pool kaheksa on hiline või ei ole väga hiline kellaaeg, mille peale laps vastab, et tegu ei ole ikka väga hilise kellaaajaga. Samas ei anna see vastus uurijale olulist teavet, kuna jääb arusaamatuks, milline on lapse jaoks hiline kellaaeg ja kelle jaoks on pool kaheksa hiline kellaaeg.

K: Pool kaheksa. Kas see on hilja või ei ole väga hilja?

K.-M: Väga hilja ei ole ikka. (Intervjuu nr 4)

- **Eeldust sisaldavad küsimused**

Eelduseid sisaldavad küsimused annavad tunnistust halvasti toimivast interaktsioonist, kuna küsitleja esitab küsimustes eeldusena fakte, millest eelnevas jutus pole räägitud. Küsimuseks saab seejuures, kuidas laps vastab. Kas laps teavitab küsitlejat, kui tegu on vale eeldusega või vastab sellest hoolimata esitatud küsimusele, muutes sellega küsitavaks vastuse tõepärasuse?

Järgmine näide paistab silma tugevate eelduste poolest, mis on esitatud esimeses küsimuses. Esiteks eeldab küsitleja, et lapsel on vaja teatud saadete vaatamiseks kellegi luba. Teiseks eeldab küsitleja, et loa peavad andma vanemad. Kolmandaks kasutab küsitleja sõna „alati“, mis loob eelduse selleks, et vanemad üldse lubavad lapsel küsimuses mainitud saateid kunagi vaadata. Laps nõustub küll kõigi küsimustega ja ühtlasi neis esitatud eeldustega, kuid tegelikult jääb arusaamatuks, kas laps on kunagi pidanud vanematelt mainitud saadete vaatamiseks luba küsima. Juhul, kui ta ei ole seda teinud, ei saa ka väita, et vanemad alati loa annavad. Seega võinuks intervjuueerija esiteks küsida: „Kuidas laps teab, millist saadet ta võib ja millist ei või vaadata?“. Ja edasi: „Kas keegi peab lapsele ütlema, mida ta võib vaadata?“.

K: Ahahh. Mhmhh. Kas ema ja isa lubavad sul neid Batmani filme ja Ühikarotte alati vaadata, kui sa tahad?

K.-M: Jah.

K: Alati võid vaadata?

K.-M: Jah (Intervjuu nr 4)

Valed eeldused toob küsitleja sisse ka järgmises näites, kus laps ütleb selgelt, et tema isa vaatab „Reporterit“, mille peale küsitleja esitab küsimuse, mis sisaldab eeldust nii lapse isa kui ka ema kohta. Lapse vastus, kus tegelane on ainsuses esitatud, näitab aga selgelt, et küsitleja eksis eelduses.

H: Ma võin, ma võin ühe ja seitsme pealt vahel vaadata, sest vahest hakkab issil „Reporter“.

K: Aa, kas emme ja issi tahavad „Reporterit“ vaadata?

H: Mhmhh. Siis ta vaatab, mis maailmas toimub.

- **Teema vahetust korraldavad küsimused**

Teema muutmine tõuseb päevakorrale intervjuudes, kus lapsed toovad oma vastustes ise sisse palju uusi, nende jaoks antud hetkel olulisematena tunduvaid temaatikaid. Sellistes olukordades tuleb küsitlejal otsustada, kui pikalt on mõistlik ja vajalik laste poolt sisse toodud teemadega kaasa minna ning millisel hetkel tulla tagasi vestluse algse teema juurde.

Grupiintervjuudes on mitmel korral märgata, kuidas grupi liikmed viivad omavahelise jutuajamise käigus vestluse teema sootuks mujale. Kuidas reageerivad lapsed sellele, kui intervjuuerija üritab fookust muuta, tulla tagasi algse vestluse teema juurde? Intervjuusid analüüsisid on selgelt näha, et teema fookuse „tagasi toomise“ keerukus sõltub eelkõige grupis olevatest inimestest.

Peaaegu võimatuks kujunes fookuse hoidmine intervjuus nr 7, kus lapsed olid väga jutukad ja arendasid enesele meelepärast teemat nii kiiresti, et kasvatajal oli keeruline oma teemat sisse tuua ja lapsi uuel teemal mõtlema suunata. Kasvataja (E) püüab mitmel korral juhtida teemat kasvatuslike momentide juurde, kuid lapsed tulevad sellega kaasa vaid hetkeks, et minna siis uuesti tagasi meelepärase teema juurde:

K.-M: See Kit lasi palliga tal lendas tagasi. Ise pööras tagasi ja siis ta sõidab vastu ja siis mees sai kuskil surma, ma ei näinud, verd küll ei lendand.

E: No kas teil natuke – kui te vaatate selliseid filme, kus keegi surma saab – kahju on natukene või?

M.-M: (Noogutab)

K.-M: Mina küll..

E: Või et mis siis, et surma saab, küll ta jälle ellu ärkab.

M.-M: Mul on nendest koeradest kahju. Mulle ei meeldi see, vaata kui seal eelmine aasta, vaata, näitas, kui seal koeral oli nahk maas siit jalalt.

E: No mis sa siis, Miku, tegid, kui sa sellist pilti nägid näiteks televiisorist?

M.-M: Mmmm

E: Hakkasid sa siis mõtlema, et sina mitte kunagi elus niimoodi ei tee?

M.-M: (Raputab pead) Ei tee.

E: Sa hoolitsed koera eest.

M.-M: ma hoolitseks ikka. Mul Grändi suri ka ära.

E: No Grändi oli vana, sellepärast Grändi suri ära.

M.-M: Mhmhh. Aga see, Priidul jäi ju see auto alla kass tal. Ja mina mängin vahest oma kodus mängin seda...

M: Aga mina, kui Marten ... Sampo, ma võisin Sampole suvel pai teha. Ta, tema ei hammusta mind.

E: Ta on teie koer, sellepärast.

K.-M: Chappy suri ka ära.

M: Aga tead, mis tema nimi on vä?

E: No.

M: Sampo.

E: MHmhh.

K.-M: Cappy suri sellepärast, et ta kartis müristamist. Tuli ketist lahti ja jooksis auto tee peale.

Keeruline oli lapsi ühe teema juures hoida ka intervjuus nr 2, kus vestluse alguses räägitud muinasjutt tontidest pakkus lastele kõneainet ja äratas laste mälestusi terve intervjuu vältel:

V: Geiri, kas sinule meeldib üks telekat vaadata?

S: Mul tuli mõte. Kui tondid tahavad tuppa tulla, keera uks lukku!

V: Jaa, see on hea mõte.

H: Aga kui tuleb mingi nähtamatu tont ja läheb uksest läbi?

G: See...

H: See oleks küll paha lugu.

V: See oleks paha lugu jah, loodame, et sellist nähtamatut tonti ei ole olemas.

S: Tegelikult...

V: Aga kui me räägime veel teiega edasi sellest, ... mida teile meeldib emme-issiga koos telekast vaadata? Geiri, mida sinule meeldib emme-issiga koos telekast vaadata?

G: eee.. multikaid

V: Miks sulle meeldib nendega koos vaadata?

S: Sest siis ta äkki ei karda, et tondid tulevad tuppa.

G: Ei, ma vaatan nendega reporter ... vaatan koos emme-issiga. (Intervjuu nr 2)

Juhul, kui grupis sattusid omavahel kokku rahulikumad ja vähejutukad lapsed, ei tekkinud moderaatoril fookuse muutmiseks vajadust, kuna lapsed ei kaldunud intervjuu põhiteemast eemale.

- **Küsimuse selgus**

- Pikad ja/või suure mahuga küsimused

Laste intervjuerimise puhul soovitatakse lühendada küsimuste pikkust. Pikad, suure mahuga küsimused eeldavad vastajalt suutlikkust küsimus meelde jätta, kogu küsimust algusest lõpuni mõista ja anda küsimustele ammendav vastus. Lisaks on oluline, et küsija ja vastaja mõistaksid üheselt, mida vastuseks oodatakse. Suure mahuga küsimused taotleavad sageli vastuseid definitsioone või analüütilisi vastuseid. Seega on oluline vaadelda, kuidas lapsed nendele küsimustele vastavad.

Käesoleva uuringu raames esitatud küsimuste keskmiseks pikkuseks oli 6 sõna.

Küsimusi ja neile antud vastuseid analüüsid selgus, et sellest, kui pikk või lühike on esitatud küsimus, ei sõltunud alati lapse vastus.

Nii näiteks vastasid lapsed napisõnalisele küsimusele väga lühidalt:

V: Millal?

L: Lõunaajal. (Intervjuu nr 1)

ja ka pikalt...

V: Puust on ta?

K: On, ausalt ka. Ma olen näinud ühte osa. Mul on kodus üks osa, kus ta poolenisti on puust ja poolenisti mitte.

Sama tendents avaldus pikkade küsimuste puhul, millel vastasid lapsed samuti kord väga lühidalt:

V: Aga kas sa arvad, et siis suurte filme lapsed sellepärast ei tohigi üksi vaadata, et äkki hakkab õudne neil?

A: Jah. (Intervjuu nr 6)

ja kord pikalt...

V: Mhmhh. Kas teistest inimestest on vahel abi ka, kui te vaatate koos telekat?

K: Mul ei ole olnud siukest asja. (Intervjuu nr 5)

Seega, võttes arvesse fakti, et käesolevas uuringus oli keskmiseks küsimuse pikkuseks 6 sõna, võib väita, et keskmise pikkusega küsimuste korral annavad lapsed küsimuse pikkusest sõltumatult erinevaid vastuseid.

Enam esines probleeme suuremahuliste küsimuste puhul.

Näide küsimusest, kus puudub selgus ja küsimus ise (vt joonitud küsimust) on mitmeti mõistetav. Vastusest on näha, et laps ei mõista küsijaga üheselt, mida vastama peab ehk milliseid „kõiki“ peab küsitleja silmas. Kui küsitlejale tundub, et laps üldistab sõnaga „kõiki“, siis tegelikult kirjeldab laps enda kogemust ja tegevust).

V: Ahahh, sa oled vaadanud neid reklaame, kus näidatakse, millised saated siis tulevad telekast?

K: (Noogutab).

V: Aga kas teistsuguseid reklaame on ka olemas?

K: On. Ma vaatan kõiki.

V: Milliseid kõiki sa vaatad? Räägi mulle.

K: TV 3, siis vaatan ETV 1, ETV 2, Kanal 2. (Intervjuu nr 5)

- Lühikesed, konkreetsed küsimused

Konkreetne, selge ja ühemõtteline küsimus peaks teenima mõlema vestluspoole huve, kuna küsija saab teada seda, mille kohta ta küsimuse esitas ja vastaja teab täpselt, mida temalt oodatakse. Paraku ei saa mainitud väidet laste intervjuerimisel alati nii sõnasõnalt võtta.

Järgnevas näites küsib intervjueriija konkreetseid filme. Lapse vastusest on näha, et küsimus oli tema jaoks arusaadav ja tema kogemustele vastav, kuna lapsel on isiklik kogemus kõigi vastuses mainitud saadetega.

V: Milliseid filme te vaatate koos emmega?

E: Me vaatame, teisipäeval me vaatame emmega „Unistuste agentuuri“, kolmapäeval „Pilvede all“, neljapäeval vaatame siis „Kättemaksukontorit“ ja mina vaatan, reedel mina vaatan „Kälimehi“. (Intervjuu nr 5)

Järgmises näites esitab küsitaja kaks konkreetset küsimust, uurides, mida laps telerist vaatab ja kes on selles saates tegelased. Vastaja ei satu pärast küsimust segadusse, kuna ta mõistab, mida küsija ootab. Samuti ei vaja laps pikka mõtlemisaega, kuna tal on olemas isiklik hiljutine kogemus küsitavaga.

V: Sina, Janno, mida sina vaatad telekast?

J: Tomi ja Annit.

V: Tomi ja Annit vaatad?

J: (Noogutab)

V: Kes seal tegelased on?

J: Ellen, Heiki, Betti...(Intervjuu nr 3)

Sarnane näide pärineb ka intervjuust nr 2, kus küsitaja esitab järjest mitu konkreetset küsimust, millele suudab laps pikemalt järele mõtlemata vastata. Kuna küsimused on lisaks konkreetsusele ka lapse vastustest tulenevad ehk kuulamispõhised, ei haju lapse tähelepanu: vastaja tunneb, et küsitaja kuulab teda tõeliselt ja tunneb tema vastu siirast huvi.

H: Mina vaatan Augustinaga.

V: Kes on Augustina?

H: Minu õde.

V: Kas suurem või väiksem õde?

H: Suurem. (Intervjuu nr 2)

Kui eelnevad kolm näidet kinnitavad, et lühike ja konkreetne küsimus on lapse jaoks arusaadav, siis järgnevad kaks näidet räägivad sootuks selle vastu. Esimeses näites esitab küsitaja väga konkreetse ja lühikese küsimuse: „Mis selle tüdruku nimi on?“ Paraku ei oska kumbki laps sellele küsimusele vastust anda, kuna vastamine eeldab lastelt tegelase nime meenutamist. Kuna esimesele küsimusele antud vastusest on näha, et lapsed mäletavad antud tegelast, olnuks targem paluda lastel tüdrukut kirjeldada, mitte konkreetset nime küsida.

V: Aga seal on üks tüdruk ka.

K: jaa

E: (Noogutab)

V: Mis selle tüdruku nimi on?

K: Seda ma ei mäleta.

E: (Raputab pead)

V: Kas äkki Malviina oli tema nimi?

E, K: Jah. (Intervjuu nr 5)

Järgnevalt veel üks näide sellest, et lühikeste ja konkreetsete küsimuste esitamine ei ole alati hea tehnika. Lisaks kinnitab järgnev näide eelmises näites öeldut – liialt konkreetsed küsimused (eelkõige nimesid, pealkirju, tiitleid vastusena taotlevad küsimused) on laste jaoks keerulised. Laste jaoks on lihtsam kirjeldada detaile, luua narratiive ja nähtut/kuuldut oma sõnadega edasi anda.

K: Vahepeal ta sõbrustab hoopis ühe teise tegelasega.

V: Kellega?

K: Ee, siis on... ma ei mäleta nime, aga ma tean, kus ta elab. Ta elab ahju sees.

Eks ta küpsetas ja siis tuli välja ahju seest. Ja küsis, et kas tahad kaasa tulla, aga ei tahtnud. (Intervjuu nr 5)

Seega on õige väita, et lühikesed ja konkreetsed küsimused on laste intervjuerimise tehnikana heaks võtteks, kui kasutada neid laste sotsiaalseid kompetentse arvesse võttes ja väga konkreetseid detaile mitte küsides.

- Mitu küsimust ühes kõnevoorus

Mitme küsimuse ühes kõnevoorus esitamise peamiseks ohuks on, et lapsed ei vasta kõigile esitatud küsimustele. Seitsme intervjuu jooksul esitasid moderaatorid korraga enam kui ühe küsimuse 26 korral. Mitme küsimuse ühes kõnevoorus esitamine on kahtlemata halb tehnika, kuna see lubab vastajal otsustada, millisele küsimusele ta soovib vastata ja millisele vastamisest ta keeldub (vt lk 13). Laste puhul on tõenäoline, et nad valivad vastamiseks viimati esitatud küsimuse, kuna see on neil värskelt meeles. Nii juhtus ka enamikel kordadel, mil küsija esitas korraga mitu küsimust. Viimasele küsimusele vastasid lapsed 16 ja esimesele 4 korral. Kuuel juhul vastasid lapsed midagi sellist, mis ei olnud vastuseks kummalegi esitatud küsimusele. Näitena võib tuua intervjuu nr 4, kus lapsed vastasid korduvalt küsimusele, mis sisaldas mitut küsimust, sootuks midagi muud.

Esimesel juhul huvitab küsitlejat see, mida laps on õudusfilmidest tähele pannud. Esimene esitatud küsimus on väga üldine „mis“ küsimus, millele on keeruline ka täiskasvanul vastata, kui jääb arusaamatuks, mida küsitleja täpsemalt teada tahab. Teine küsimus on küll konkreetsem, kuid taotleb vastuseks üksnes nõustumist või mitte nõustumist. Seega on mõlemad küsimused halvasti püstitatud ning lapsel on keeruline midagi vastata.

K: Mis seal õudusfilmides on olnud? Kas sul on midagi meelde jäänud?

K.-M: No mul on kaks õudusfilmi – Terminaator. (Intervjuu nr 4)

Teise näite puhul esitab küsitleja kaks täiesti erinevat küsimust korraga. Esimene küsimus vihjab sellele, et küsija jaoks pole tegelikult päris kindel, mida ta edasi tahaks küsida ja seetõttu esitab väga üldise küsimuse mõlemale lapsele. Teine küsimus seevastu on väga konkreetne, kuid sisaldab hinnangut. Kuna tegu on lisaks ka „kas“ küsimusega, surub küsitleja selle küsimusega lapse justkui nurka. Halvaks tooniks on ka teine küsimusvoor, mis ei lase lapsel vastust lõpetadagi ja samal ajal esitab küsija kolmanda, hoopis erineva küsimuse. Lisaks on viimane esitatud küsimus ainsuses – nii et lapsed ei saa aru, kelle käest küsija nüüd vastust ootab. On seega arusaadav, miks

laps vastab kõigist küsimustest mööda – ta ei saa enam lõpuks aru, millele vastust oodatakse.

K: Ahaaa, vaat niimoodi. Aga, kas on veel midagi, mida te tahaksite oma telekavaatamise kohta rääkida? Kas telekavaatamine on tore?

K.-M: Ma...

K: Või sa näiteks parema meelega vaataksid televiisorit või läheksid õue?

H: Ma mängin vahest toas. (Intervjuu nr 4)

- Küsimuse vormi ja vastuse omavaheline sõltuvus

Seda, kas küsimuse vormi muutus annab tulemuseks ka teistsuguse vastuse, on võimalik analüüsida üksnes neil harvadel juhtudel, mil küsitlejal on tekkinud võimalus oma küsimust teisiti sõnastada, jättes küsimuse sisu samaks.

Järgmine näide pärineb intervjuust number 2, mille puhul oli tegu grüpiintervjuuga ja grupiga, kus lapsed kiiresti vastamisest tüdinesid. Seetõttu on ka küsitleja sattunud ilmselt kogemata segadusse ja esitanud küsimuse, millele ta juba vastuse sai, hetk hiljem uuesti. Ometi näitab see dialoog ilmekalt, kuidas küsimuse sõnastuse väikene muudatus annab tulemuseks sootuks vastupidise vastuse. Samuti lükkab see näide ümber mitmed teised eelnenud analüüsis arutluse all olnud kohad. Näiteks ei pea siingi paika väide, justkui eelistaks laps valikvastusega küsimuse puhul viimast vastusevarianti. Samuti ei pea paika väide, justkui eelistaksid lapsed „kas“ küsimustele enamasti jaatavalt vastata. (Küsimused on joonitud, vastused rasvases kirjas):

V: Ahahh. Aga, Sten, tule istu meie juurde. Ära praegu mängi veel. Kas sina vaatad telekat üksinda või vaatad emme-issiga koos?

S: Ma vaatan kõikidega!

V: Kõikidega vaatad?

G, S: (Noogutavad)

V: Mis sa sealt vaatad kõikidega koos?

S: Emme, issi vaatavad mul telekat, mina arvutit.

V: Aga kas te koos ka vaatate emme-issiga telekat?

S: Mkmm (raputab pead)

V: Mitte kunagi ei vaata koos?

S: (Raputab pead) (Intervjuu nr 2)

Järgmises näites on näha, kuidas laps vastab küsijale muud, kui viimane ootas. Seetõttu otsustab küsitleja küsida sama asja uuesti, püüdes oma lauset ümber sõnastada. Kuna teisel korral vastab laps oodatult, võib järeldada, et esimene küsimus oli lapse jaoks keeruliselt sõnastatud ja mitmeti mõistetav. (Küsimused on joonitud, vastused rasvases kirjas.)

V: See on lastefilm. Kuidas sa tead, et see on lastefilm?

A: Kuna mul ise ka see plaat kodus juba nüüd.

V: Aga mille järgi sa aru saad, et see on lastele mõeldud film?

A: Sellepärast, et seal lapsed nagu on. (Intervjuu nr 3)

Intervjuu number 5 sisaldab näidet selle kohta, kuidas on küsitlejal võimalik last küsimuse formuleeringuga mõjutada nii, et tulemuseks oleks küsitlejale meelepärane vastus. Nii küsibki küsitleja sõltumata lapse esialgsest vastusest „ei tea“ küsimuse, mis on sisult esimese küsimusega samasugune, kuid on suunatud konkreetselt ühele personile. (Küsimused on joonitud, vastused rasvases kirjas):

V: Aga kas reklaame on vaja?

E: Ei tea.

K: Ei ole.

V: Sina, Eliise, arvad, et neid on vaja?

E: (Noogutab). (Intervjuu nr 5)

Seega võib toodud näidete varal öelda, et küsimuse formuleering on lapse vastuse aspektist vaadates olulise kaaluga tegur, kuna väiksemgi muudatus küsimuse sõnastuses võib mõjutada ja kallutada lapse vastust.

- **Küsimuse vastavus lapse kompetentsile**

Laste puhul rõhutatakse nende sotsiaalset kompetentsust, millega tuleb küsitlejatel arvestada (vt lk 14-15). Sotsiaalse kompetentsuse hindamine on tihedas seoses aktiivse

kuulamisega, kuna just viimase kaudu on küsitljal võimalik mõista, millist sõnavara laps kasutab ja millistest küsimusest on ta võimeline aru saama.

Kui küsimus on vastavuses lapse elukogemusega, tuleb vastus kiiresti ja on küsimusele vastav. Näide intervjuust nr 5, kus küsimus on lapse eale vastav ja lisaks küsimusele vastamisele laiendab laps vastust omal initsiatiivil ka selgitusega reklaamide eesmärgi kohta.

V: Ahahh. Aga kellele reklaame tehakse üldse?

K: Inimestele, et nad jääksid uskuma, et need on mingid suht head sooduspakkumised, ise peab maksma tegelikult mingi ma ei tea...

E: ...tegelikult ei tohi uskuda. (Intervjuu nr 5)

Ja vastupidine näide seitsmendast intervjuust, kus küsija esitab lapse jaoks selgelt liiga keerulise ja eale mitte vastava küsimuse, uurides, milline on isiku, kes valib teistele riideid ja kujundab välimust, ametinimetust. Selles näites on märkimisväärne lapse vastus küsitlaja (E) küsimusele. Laps muudab nimelt kohe pärast küsimuse esitamist teemat, mis võinuks küsitlajale olla märgiks keerulisest või ebaselgest küsimuse püstitusest.

M: Ženja Fokin valib riideid ka.

E: Jah. Tema on, kes ta siis on, kui ta riideid valib? Teate vä?

K.-M: Mulle meeldis see mr Bean..

E: Kui ta on stiilipäevik, ta on stilist. (Intervjuu nr 7)

4.2.3 Vastuste analüüs

Nagu varem kirja pandud, ei saa vastuseid vaadelda lahus küsimustest ja vastupidi. Mida paremini esitatud küsimus, seda mugavam on lapsel anda sellele vastus. Mida konkreetsem ja selgem ning lapse kompetentsile vastavam küsimus, seda suurem on tõenäosus, et laps vastab sellele, millele küsija vastust ootab.

Vastuste analüüs annab samuti arusaama sellest, kuivõrd hea või halb oli esitatud küsimus. Teoreetiliste allikate kohaselt (vt lk 13) sõltuvad vastuste pikkused nii küsimuse tüübist kui laste vanusest. Antud uuringus olid vastajateks 5-7aastased lapsed, mis tähendab, et lapsed kuulusid suhteliselt homogeensesse vanusegruppi. Ometi kehtis ka sarnases vanuses laste puhul sama tendents: avatud küsimustele andsid lapsed oluliselt pikemaid vastuseid kui suletud küsimustele. Keskmine vastuse pikkus avatud küsimuste puhul oli 9 sõna, suletud küsimuste puhul 4 sõna, küsisõnata küsimuste puhul

5 sõna. Avatud küsimustele andsid lapsed sageli vastuseks detailseid pikki narratiive, mis ei vastanud alati otseselt küsimusele, kuid andsid küsijale aimu lapse kogemuste ja tähelepanekute kohta.

Järgnev analüüs vaatleb laste vastuseid kirjeldatud kategooriate (vt lk 33-34) alusel.

1. Täpsed, poolikud vastused

Esimese näite puhul alustab küsitleja avatud „mis“ küsimusega. Küsimus on küll konkreetne, kuid sisaldab eeldust, et lapsel üldse on lemmikmultikas. Lisaks on küsimus ehk liialt konkreetne, kuna sunnib last meenutama saate täpset nime, mida laps ei pruugi mäletada. Vastus vastab küll esitatud küsimusele, kuid on poolik. Kuna küsija ei saa oma küsimusele täit vastust, püüab ta esmalt peegeldada ja seejärel esitab uuesti sama sisuga küsimuse nagu esimesel korral.

V: Mis su lemmikmultikas on?

L: Mul polegi ühtegi lemmikut, mul on lihtsalt palju lemmikuid.

V: Palju lemmikuid? Kas sa mõnda oskad nimetada?

L: (pikk mõtlik paus, kulm läheb segadusse sattudes natuke kortsu)

V: Ei tule meelde ühtegi?

L: (Raputab pead)

Järgmises näites alustab küsija suletud ei/jah vastust eeldava küsimusega, kuid vastusest selgub, et laps tahab vastata hoopis teisiti. Kuigi vastus vastab esitatud küsimusele, ei ole see ammendav ja küsija peab esitama lisaküsimusi.

V: Kas ta on sõbralik teistega?

E: Jaa.

K: Vahepeal ei ole.

V: Vahepeal ei ole? (Intervjuu nr 5)

Ka intervjuus nr 2 eksib küsija sellega, et esitab vales kohas suletud „kas“ küsimuse. Antud intervjuu faasis oleks olnud oluline suunata lapsi mõtlema ja pikemalt selgitama. Lisaks sisaldub küsimuses eeldus, mille laps oma vastusega ümber lükkab. Vastus jääb poolikuks just tänu eeldust sisaldavale küsimusele. Mõistlik olnuks küsida: „Kellega sa telerit vaatad?“ või „Kuidas sa telerit vaatad?“.

V: Ahahh. Aga, Sten, tule istu meie juurde. Ära praegu mängi veel. Kas sina vaatad telekat üksinda või vaatad emme-issiga koos?

S: Ma vaatan kõikidega!

V: Kõikidega vaatad?

2. Täpsed, täielikud vastused

Täpsed, ammendavad vastused lubavad eeldada, et küsimus on esitatud selgelt, ühemõtteliselt ja lapse jaoks arusaadavalt. Näiteks intervjuu nr 6.

V: Mhmhh. Aga laulusaateid sa siis vaatad emme-issiga koos?

A: Jah.

V: Kas sulle meeldib nendega koos vaadata?

A: Jaa, selle... sellepärast, et siis on nagu parem vaadata. Siis ma nagu ei pea niimoodi hirmu tundma, et tulevad keegi nüüd sisse, tulevad pätt või keegi sisse.

3. „Nihkes“ vastused

Ka küsimusest sootuks mööda minevad vastused on sageli märgiks halvast küsimuse püstitusest. Näiteks intervjuu nr 7, kus küsija tahab teada ametinimetust „stilist“, mis on ilmselgelt laste jaoks liialt keeruline ja tundmatu sõna.

M: Ženja Fokin valib riideid ka.

E: Jah. Tema on, kes ta siis on, kui ta riideid valib? Teate vä?

K.-M: Mulle meeldis see mr Bean... (Intervjuu nr 7)

Vastus võib minna küsimusest täiesti mööda ka siis, kui küsimuses sisalduvad valed eeldused. Nii on näiteks järgmises näites, kus uurija püüab küll teada saada, kellega laps filme vaatab, jättes tähelepanuta võimaluse, et laps vaatab neid päris üksi. Vastus on küll küsimusest mööda, kuid annab infot selle kohta, millal laps õudseid filme vaatab. Samuti võib sellest vastusest edasi mõelda, et kui laps vaatab filme siis, kui ema magab, vaatab ta neid tõenäoliselt üksinda. Küsitleja oleks saanud antud olukorra ära hoida, küsides esmalt: „Kas sa vaatad filme üksinda või kellegagi koos?“

G: Natuke vaatan neid õudusi ka

V: Vaatad natukene sina? Kellega sa vaatad neid?

G: Siis emme magab. (Intervjuu nr 2)

4. „Poolikud“ vastused

Poolikuid vastuseid ehk vastuseid, mis jäävad pooleli väliste tegurite tõttu, esines üksnes grüpiintervjuudes, kus grüpi liikmed üksteise jutule vahele rääkisid, jaksamata teise lapse juttu lõpuni kuulata.

Esimese näite puhul eksib küsitleja selle vastu, et ei esita küsimust ühelegi lapsele konkreetselt ja seetõttu hakkavad lapsed korraga rääkima, mis omakorda tingib olukorra, kus laste vastused jäävad üksteisele vahele segamise tõttu poolikuteks.

E: „Superstaare“? Oota, mis see teine oli? „Rajalt maha“ – mina ei teagi seda.

K.-M: Ma tean, see käib vahepeal...

M.-M: See, vaata see, kus on need suured punased pallid...

K.-M: ...kas kanal kolme pealt. (Intervjuu nr 7)

Ja teine sarnane näide, kus küsitleja viskab õhku laste vastuse peegelduse, andmata taas sõna ühele konkreetselt lapsele ja kuna mõlemal lapsel on midagi antud teema kohta öelda, asuvad nad teineteist katkestades korraga oma kogemustest rääkima.

V: Ta ei saa surma?

J,A: (Raputavad päid)

A: Ta ei saa kunagi, kui talle...ta süüda...

J: Sest ta on nii tugev...

A... on ära peidetud ühte maa peale.

J: ...sest ta on nii tugev. (Intervjuu nr 3)

5. Narratiivi sisaldavad vastused

Kohti, kus lapsed küsimusele vastates rääkisid mõne loo; joonistasid vastuse paberile või selgitasid vastust kehakeele abil, esines intervjuudes suhteliselt palju. Toon siin vaid mõned näited.

Järgnev lõik intervjuust näitab ilmekalt, miks laste intervjuueerimise puhul on vaja kasutada mängulisi vahendeid lisaks verbaalsetele. Intervjuulõigu esimene ots annab tunnistust sellest, et lapsed keelduvad vastamast, kui nad tunnetavad, et ei suuda vastust sõnadesse panna. Samas aga on nad koheselt nõus detailseid kirjeldusi ja selgitusi jagama, kui saavad kasutada paberi ja pliiatsi abi, et verbaalseid ja illustratiivseid vahendeid kombineerides narratiiv luua.

V: Ahahh. Kas Buratino meisterdab ka mõnikord midagi?

J: Jaa

V: Mida ta meisterdab näiteks?

(Vaikus)

V: Tuleb teil meelde?

A: ei...

V: Kas sellest paberist oskate teha midagi, mida Buratino on meisterdanud?

A: Jaa

V: Oskad?

A: Jaa

V: Kas sa näitad mulle selle paberi peal?

A: (Võtab paberi)

V: Kas sa tahad pastakat ka?

A: Niimoodi suuga ...sellise...

V: Kas sa räägid ka mulle, mis see on?

A: Jah. See on ring, siis ta kleebib siia mingi sellise näo siia peale.

V: Nii..teeb suu ja silmad ja nina?

A: Jah

V: Ja mis sellest siis tuleb?

A: Maasika paneb siia

V: Nii...

A: Ja siis ta teeb nagu taldriku peale paneb sellise näo.

V: Ahahh. Taldriku peale teeb näo? Kas ta teeb seda söögiasjadest?

A: (Noogutab)

V: Mis söögiasjadest ta teeb peale maasika?

A: Siia suu teeb vahukoorega. (Intervjuu nr 3)

Järgmises näites etendab vastaja tervet situatsiooni selleks, et küsija saaks ammendava vastuse.

V: Aga milliseid reklaame sulle veel meelde tuleb peale kõhareklaami?

A: Mulle meeldib see, kus räägib sellest nagu sellest, et ühel mehel on see mingi hingamisasi niimoodi (Pigistab nina kahe sõrmega kinni.) ja siis see... siis see naine ta kõrval annab talle selle nohurohu, siis ta laseb seda endale ninna ja siis ta hakkab rääkima ... äää ... „Alustame uudiseid vabadusega“. (Intervjuu nr 6)

4.2.4 Intervjueerija poolt loodavad kliima analüüs

- **Sissejuhatatus**

Kasvatajad alustasid intervjuusid, asudes kohe teema juurde ja tegemata seejuures pikka sissejuhatust. Selline variant on võimalik, kui lapsed tunnevad neid küsitlema hakkavad inimest. Nagu vastustest näha võib, on lapsed kohe teemaga kaasa läinud ja mõistnud, mida neilt oodatakse.

E: Miku, mis saateid sina näiteks kodus televiisorist vaatad?

M.-M. : Mina vaatan uudiseid vahest ja vaatan siukseid dinosauruse uurimise filme ja... (Intervjuu nr 7)

See näide näitab ilmekalt, kuidas tavalisel inimesel on lihtne kohe teema juurde asuda, nii et laps avaks end koheselt ega vajaks pikka sissejuhatust.

Ka teises kasvataja läbiviidud intervjuus asuti pikema sissejuhatusega teemat arutama, kuid on näha, et kasvataja küsib laste valmisolekut antud teemal kõneleda ja julgustab neid rääkima kõigest, mis neile meenub. Uurijana pean seda heaks tooniks, kuna antud taktika võtab lastelt maha pingeid ja nad ei püüa anda üksnes „õigeid“ vastuseid:

K: Räägime siis natukene teie telekavaatamise...teie telekavaatamisest. Eksole? Mhmhh. Olete nõus rääkima? Karl-Martin, mina küsin ja teie siis räägite. Kohe kõike vabalt võib rääkida. Eksole?

K.-M, H.: (noogutavad)

K: Milliseid saateid te üldse telekast vaatate?

H: Mina vaatan multikaid. Muumitrolle ja mõnikord isegi ... tead, nüüd hakkab iga, iga ...enam ei hakka iga päev Tomi ja Anni. Vahepeal ...üks päev hakkab ainult. (Intervjuu nr 4)

Uurija ja lastele võõra inimesena otsustasin lähedustunde ja laste teemasse juhatamise huvides katsetada kahte erinevat sissejuhatamise moodust: muinasjutt (kolmel korral) ja katkend saatest „Buratino tegutseb jälle“ (kahel korral).

Esimeses näites alustasin vestlust muinasjutu rääkimisega, et sealt edasi sujuvalt üle minna meediateemale.

V: Kuidas teile see lugu meeldis?

S,G,H: Hästi

V: Mis teile meeldis selle loo juures?

H: Et ta oskas paela kinni siduda.

V: Ahahh, kas miski veel meeldis teile?

G: Et poodi läks?

V: Ahahh, et ta käis ise poes jäätist ostmas.

S: Minule meeldis see, et ta vaatas sõjafilmi.

V: Sinule meeldis see, et ta vaatas sõjafilmi. Aga see oli ju hirmus, Markus kartis ju seda?

S: Jah.

H: Mul ei tulnud üldsegi hirmu.

V: Sinul ei tulnud hirmu?

H: Mkmkk.

S: Ma ka.

V: Kas teie ka kodus telekat siis vaatate?

S,H,G: Jaa! (Intervjuu nr 2)

Teisel juhul alustasin saate „Buratino tegutseb jälle“ katkendi näitamisega:

V: Tõstke käed püsti, kes on seda saadet varem näinud?

A: (Tõstab käe) Mina... mul on kodus ka neid.

J: (Tõstab arglikult käe kaela taha)

V: On kodus sul?

A: (Näitab näppude peal) Kaks tükki.

J: Mul ei ole kodus neid.

V: Sinul ei ole Buratinot kodus.

J: (Raputab pead)

V: Rääkige mulle selle saate tegelastest.

(Järgneb ca 10 minutit kestev arutelu saate tegelaste ja sündmuste üle.)

V: Rääkige, mis saateid te veel vaatate telekast?

V: Sina, Janno, mida sina vaatad telekast?

J: Tomi ja Annit. (Intervjuu nr 3)

Nii, nagu toodud kahest näitest ilmneb, pakub lastele enam arutlust ja elavat diskussiooni neile tuttava saatelõigu vaatamine. Kuna saate tegelasi olid kõik lapsed varem näinud, oli mugav alustada intervjuud just tegelastest ja nendega juhtuvatest situatsioonidest rääkides, minnes seda kaudu „märkamatu“ edasi üldiste telerivaatamise harjumuste juurde. Muinasjutt seevastu aga pigem väsitab lapsi, kuna nad olid sunnitud üksnes kuulama ja ise tegelasi ette kujutama. Seda, et muinasjutt lastele põnev ei tundunud, võib järeldada ka vastustest, millega nad muinasjutust meelde jäänut meenutasid: muinasjutu alguses esinenud detailid olid lastel selgelt meeles, kuid loo lõpus jutustatud moraali nad välja ei toonud.

Muinasjutu sissejuhatuseks kasutamise vastu räägib seegi fakt, et vestluse käigus hiljem küsitud küsimustele vastates tulid lapsed ikka ja jälle tagasi hirmsate, kartust tekitavate saadete ja teemade juurde, millest oli sissejuhatavas muinasjutus pikalt räägitud. Saate „Buratino tegutseb jälle“ elemente aga lapsed hiljem oma vastustes sisse ei toonud. Seega oli märgatav tendents, et muinasjuttu vestes andsin intervjuueerijana lastele kätte ühe vastamise suuna, millesse nad takerdusid.

Vastava näite võib tuua intervjuust nr 2, kus lapsed ka poole intervjuu ajal tulid endiselt tagasi õudusjuttude ja –filmide juurde, millest oli räägitud sissejuhatavas muinasjutus:

V: Kas sa oled reklaami näinud kunagi?

H: Ei, ma ei mäleta väga täpselt.

V: Geiri, aga kas sul on oma lemmikreklaam ka?

H: Ma tahtsin ühte asja veel rääkida?

V: Mis sa tahtsid rääkida!

G: Natuke vaatan neid õudusi ka. (Intervjuu nr 2)

Sama motiiv kordus ka intervjuus nr 6, kus laps jutustas oma vastuses täpselt sama narratiivi, millega oli intervjuu sissejuhatus alanud:

V: Aga kas keegi peab ütlema lapsele seda, et ta ei tohi üksinda vaadata suurte filme?

A: Peaks küll, jah.

V: Kes see peaks?

A: Näiteks nagu issi või emme, kuna tegelikult see on nende otsustada, kuna äkki nad kardavad, et lapsed onju et... Oletame, et üks laps jääb koju, onju. Siis ta tahab ühte suurte filmi vaadata ja siis, siis ta ei pidand oma ema lubadust meeles ja siis ta nagu vaatab ja siis võib... no ta võib ehmuda sellest.

V: Mhmhh. (Intervjuu nr 6)

- **Positsioonid**

Kuna kõik küsimused, mida intervjuerijad vestluste käigus esitasid, olid uurimuse ja seega intervjuerijate endi huvides, positsioneerisidki intervjuerija rollis esinenud isikud end kõigi intervjuude puhul ise küsitlejatena, moderaatoritena, isikutena, kelle huvi on antud teemast midagi teada saada.

Intervjuerija füüsiline asukoht lastega võrreldes oli kõigi intervjuude puhul ühesugune. Lapsed ja intervjuerija istusid ühel tasapinnal ümber laua. Üldjuhul püsisid positsioonid sellisena intervjuu lõpuni. Ainsaks erandiks oli intervjuu nr 2, mille puhul ei püsinud lapsed kogu intervjuu vältel laua ümber, vaid kippusid ruumis ringi liikuma ja neid tuli mitmel korral laua äärde tagasi kutsuda.

- **Intervjuerija seotus lapsega**

Varasemad uuringud kinnitavad (vt lk 17), et lapsed püüavad võõrale inimesele, kes neid küsitleb, anda õigeid vastuseid. Samal ajal räägivad nad lähedaste inimestega vabamalt. Antud uurimuses olid kasvatajad laste jaoks tuttavad isikud, kellega nad igapäevaselt kokku puutuvad ja vestlevad. Uurijal seevastu puudus varasem kokkupuude uuringus osalenud lastega.

Intervjuudest on selgelt näha, et lapsed tõepoolest suhtuvad võõrasse küsitlejasse teatava distantsiga, püüdes vastata õigesti ja viisakalt. Kasvatajate läbiviidud intervjuudes rääkisid lapsed vabamalt (haarates sõnajärje ka siis, kui neile sõna ei antud)

ega peljanud vastuseid anda. Uuriija teostatud intervjuudes on lapsed rohkem kammitsetud. Näide kolmandast intervjuust, kus laps (J) tunnistab, et ei julge vastata, mis tähendab, et laps kahtleb, kas tema vastus on sobiv (vt joonitud teksti):

V: Millised saated siis on mõeldud emmedele ja issidele?

J: (Sosistab midagi.)

V: Noo, Janno?

J: Ma ei julge öelda.

V: Mis saade?

J: Ma ei julge öelda.

V: Ütle ikka!

J: Näiteks armastusfilmid...(vaatab Antsule otsa ja naerab).

V: Armastusfilmid on mõeldud?

(Poisid noogutavad ja muigavad) (Intervjuu nr 3)

Ka järgnev näide annab tunnistust sellest, et laps pole päris kindel, kas vastus on sobiv või mitte (vt joonitud teksti):

V: Aga kuidas sa aru saad, et need on suurte filmid?

E: (Pikk paus)

V: (Pöörun K poole) Mis sina arvad, kas need, mis Eliise ette luges, on suurte filmid või lastefilmid?

K: Näiteks ma ütlen, et „Unistuste agentuur“ on mõlema, selle pärast, et seal on kahte asja, mida ma ei hakka ütlema, eks. Aga seal on nats sõda ja seal on ka nats romantikat.

Teine suurem erinevus kasvatajate ja uurija läbiviidud intervjuude vahel seisneb asjaolus, et kasvatajad toovad vestluse käigus sisse teemasid ja motiive, millest neil on varem samade lastega juttu olnud. Uurijal aga puudub eelteadmine laste tausta, iseloomu ja kogemuste kohta. Siin on heaks näiteks intervjuu nr 7, kus kasvataja (E) seob vestluse teema detailidega, mis talle varasemalt antud laste juures silma on jäänud. Nii esitab kasvataja (E) kohe alguses küsimuse, milles sisalduv eeldus põhineb varasematel tähelepanekutel. Kasvataja teises kõnevoorus selgub, et ta on varem

kuulnud lapsi antud teemal arutlemas. Antud näide on ilmekas ka seetõttu, et kasvataja toob sisse suhteliselt isikliku ja delikaatse teema, samal ajal soovitatakse aga kirjanduses vestlusteemade valikul väga ettevaatlik ja tähelepanelik olla (vt lk 23). Ka vestluse kulg ja laste ning kasvataja vaheline suhtlus on järgnevas näites oluliselt vabam kui enamikes uurija poolt läbiviidud intervjuudes.

E: Mmmh, ega see paha ei ole. Aga kust te neid seksijutte kuulnud olete?

M.-M: Mina pole ühtegi seksijuttu kuulnud.

K.-M: Hehee.

E: Kuule, rühmas kogu aeg te räägite.

M.-M: Mina ei räägi.

K.-M: Eii, Gert..mina ka ei räägi, mina ei tea nendest midagi, Gert räägib.

E: Kuule, tead ikka, Karl-Markus, küll.

M.-M: Jah... Elmoga teate.

E: Tead ikka küll. Jah, kust te teate Elmoga, kus te neid näinud olete või kuulnud või kes teile räägib?

K.-M: Televiisorist.

E: No näed, ikkagi siis tead. Mis sa siis sealt televiisorist vaadanud oled, et sa neid jutte tead või ... (Intervjuu nr 7)

K.-M: Mina olen näinud, kuidas mr Bean, kuidas ta selle... mitte mr Bean, vaid mingi.. ma ei tea, mingi onu... mingi onuga läksid... Mingi onu oli voodis ja naisega seal musitasid ja tegid seksi.

Samast intervjuust on pärit ka teine näide, mis väljendab ilmekalt kasvataja varasemat teadmist laste ja nende kodude kohta. Kui uurijal puudub täielikult eelnev teadmine, mida lapsed telerist vaatavad, siis kasvataja teab sedagi, milliseid kanaleid on lastel üleüldse võimalik kodus vaadata – see omakorda loob tugevad eeldused täpsemate küsimuste esitamiseks kindlal kanalil jooksvate saadete kohta.

E: Mis kanali pealt need tulevad?

M: Nad tulevad üks ja kuus ja...

M.-M: kuusteist

M: ... aga mina olen vaatand , siis ma vaatan veel Tita TVd ka.

E: Mis TVd?

M.-M, M: Tita TV-d.

E: Ma ei teagi sellist TV-d.

K.-M: Ma ka ei tea.

M.-M: See on selle, kust mina ütlesin, et selle Disney XD pealt lähed alla ja siis on seal 2, 11, 16 vist.

E: No, Miku, teil on see suur satelliitpann, et ega mina näiteks selliseid, minul ei ole üldse selliseid kanaleid. (Intervjuu nr 7)

4.3 Vestlusanalüüsile omased jooned

- Kõnevooru saamise-võtmise (turn-taking) küsimus;

Intervjuu põhistruktuur näeb ette, et ühel pool asub intervjuu juht ehk intervjuueerija ning talle annab vastuseid intervjuueeritav. Seega on intervjuueerija asi küsida nii, et teisel poolel oleks võimalik vastata ja teise poole ülesandeks on anda vastuseid, mis aitaksid moodustada tervikvestluse. Paraku ei mõista 5-7 aastased lapsed sageli, milline on intervjuu olemus ning seetõttu tuleb arvestada võimalusega, et lapsed ajavad segi kõnevoorude järjekorra, kommenteerides küsimusi ja formuleerides ise nii intervjuueerijale kui teistele kaasvestlejatele oma küsimusi.

Kõnevooru saamine-võtmine oli analüüsitavates intervjuudes rangemalt paigas ajakirjaniku poolt läbiviidud isikuintervjuude puhul. Näitena võib tuua allpool oleva lõigu intervjuust nr 1, kus algusest lõpuni on rangelt paigas kindel struktuur: küsija esitab küsimuse ja seejärel laps vastab. Kumbki pool ei sega kordagi teisele vahele ja lapsel on võimalus öelda välja kõik, mida ta mõtleb. Korraga räägib ainult üks kõneleja ja kõnevooru pikkus on sageli ühesugune (vastused on sageli ühe sõnaga edasi antud ning harva pikemad kui üks lihtlause). Samas pole alust väita, justkui oleks kõnevooru pikkus kvaliteedi määrajaks: pikemad kõnevoorud annavad sageli enam detaile ja sisaldavad ka narratiive.

V: Sellepärast sulle meeldivad lastesaated rohkem ka?

L: Jah.

V: ...et seal ei juhtu hirmsaid asju?

L: Mhmhh.

V: Kas teil kodus raadio ka on?

L: Jaa.

V: kas sa kuulad vahel raadiot?

L: Mhmhh.

V: Kas sa kuulad üksi või sa kuulad kellegagi koos?

L: Üksi.

V: Mis sa sealt kuulad?

L: Laule.

V: Laule?

L. Mhmhh. (Intervjuu nr 1)

Seevastu grüpiintervjuudes puudub sageli kindel kõnevoorude struktuur ja järgnevus. Näide intervjuust nr 7:

E: No näed, jälle hea nipp. Kuulge, kas te vahest mõnda niisugust noortefilmi, armastusfilmi ka vaatate vä?

K.-M: Jaa.

M.-M, M: Mina ei vaata.

K.-M: Minul õde vaatab kogu aeg seal toas... mitte toas, vaid köögis vaatab mingeid musitamise filme. Kui seal nagu lastakse ka vahepeal midagi maha.

M.-M: Ma arvan, et see on see...

K.-M: Või lõigatakse ..

M.-M: „Kirgede torm“ vä?

K.-M: Ei. See on mingi ma ei tea, kus see Annabel on. Üks teine Annabel, see suur, kes on ratastoolis.

M.-M: Jah, siis on „Kirgede torm“.

K.-M: Eiii...

M.-M „Kirgede tormis“ on ka üks seal.. ratastoolis ja nad musitasid seal.

M: Aga Teie rühmast käis Annabel mul külas.

Sellest näitest on selgelt näha, kuidas vestlusel puudub kindel küsimus-vastus struktuur. Kõnevoru vahetamise hetk on fikseerimata. Kasvataja (E) esitab kõigepealt küsimuse, suunamata seda ühele kindlale lapsele. Seetõttu vastavad lapsed läbisegi samaaegselt rääkides ning edasi läheb kõnevoor kahe poisi (K.-M. ja M.-M) kätte, kes astuvad omavahel dialoogi, rääkides kohati samaaegselt. Kõnevoorude segane struktuur tingib antud vestluses paraku olukorra, kus grupis osalev kolmas laps, kes on kõige tagasihoidlikum, on terve vestluse aja tagaplaanil, saamata sõna enne, kui minnakse üle uuele teemale. Ka kõnevoorude pikkused on antud dialoogis kõikuvad ja väga erinevad.

Lõpuks ei võta kasvataja kõnevooru uuesti üle, et see õigele fookusele tagasi juhtida, vaid teema- ja vooruvahetuse teeb kolmas vastaja (M.). Kuna vestlusel puudub kindel struktuur, muutub teema fookus vestluse käigus korduvalt, kadudes lõpuks sootuks. Kui algselt uurib kasvataja lastelt, kas nad armastusfilme vaatavad, siis mõned laused hiljem on teemaks muutunud üks konkreetne seriaal ja neli kõnevooru edasi ei räägita enam telerivaatamisest, vaid sootuks uuel teemal.

Ühest küljest võib isikuintervjuude kõnevoorude range struktureerituse taga olla asjaolu, et laps istub vastamisi võõra täiskasvanuga, kellele üritatakse meele järele olla ja kuuletuda (vt lk 17), vastates vaid siis, kui küsitakse, esitamata ise küsimusi. Teisalt aga on enamiku grüpiintervjuude puhul märgata laste omavahelist familiaarsemat suhtlust ja vabamat kõnevooruse vaheldumist, mis annab alust arvata, et grüpiintervjuudes tunnevad lapsed end vabamalt ning on altimad ise uusi teemasid omavahelises suhtluses alkatama. Samas on aga näha, et just grüpiintervjuude puhul satuvad vastajad omavahelises vestluses nii hasarti, et kalduvad teemast kohati täiesti välja. Mõningatel juhtudel ei ole teemavahetus tingimata halvaks märgiks, kuna see viitab laste jaoks olulistele aspektidele ja tähelepanekutele ning lisab vestlusesse olulisi detaile, mille kohta intervjuuerija alati küsimusi esitada ei oska. Teisalt võib aga juhtuda, et intervjuuerijal ei õnnestu soovitud teema kohta infot saada, kuna lapsed räägivad sootuks teistest asjadest, kui küsitakse. Siinkohal on paslik tuua näide intervjuust nr 7, kus kasvataja algseks huviks on teada saada, kuidas lapsed suhtuvad sellesse, kui telerist näidatakse haigeid loomi. Samas on avaküsimus suhteliselt keeruliselt esitatud ja sellele on raske sisukat vastust anda. Tõenäoliselt saab küsija sellest isegi aru, kui esitab teise ja täpsema küsimuse. Küsimus: „Hakkasid sa siis mõtlema, et sina mitte kunagi elus niimoodi ei tee?“ on paraku selline, millele lapsed tõenäoliselt alati nõustuvast vastavad, kuna küsimus sisaldab kasvatuslikku momenti ning laps ilmselt tunnetab seda. Seejärel toovad lapsed järjest sisse mitu uut teemat: räägitakse loomade surmast, loomade sõbralikkusest ja jõutakse lõpuks välja tormist rääkimiseni. Kasvataja laseb lastel teemat vabalt kanda, sekkumata ise jutuajamisse ja hoidmata vestluse fookust.

E: No mis sa siis, Miku, tegid, kui sa sellist pilti nägid näiteks televiisorist?

M.-M: Mmmm

E: Hakkasid sa siis mõtlema, et sina mitte kunagi elus niimoodi ei tee?

M.-M: (Raputab pead) Ei tee.

E: Sa hoolitsed koera eest.

M.-M: Ma hoolitseks ikka. Mul Grändi suri ka ära.

E: No Grändi oli vana, sellepärast Grändi suri ära.

M.-M: Mhmhh. Aga see, Priidul jäi ju see auto alla kass tal. Ja mina mängin vahest oma kodus mängin seda ...

M: Aga mina, kui Marten ... Sampo, ma võisin Sampole suvel pai teha. Ta, tema ei hammusta mind.

E: Ta on teie koer, sellepärast.

K.-M: Chappy suri ka ära.

M: Aga tead, mis tema nimi on vä?

E: No.

M: Sampo.

E: Mhmhh.

K.-M: Cappy suri sellepärast, et ta kartis müristamist. Tuli ketist lahti ja jooksis auto tee peale.

E: Ja sai siis surma seal?

K.-M: (Noogutab)

M.-M: Kas siis oli pime ka vä?

K.-M: Ei olnud.

M.-M: Kui see torm oli, siis oli räme torm, ma ei leidnud issit ülesse.

M: Kui me sealt Räpinast tulime, see mootorrattur pani üle tee. Ja siis me nagu torm oli ja siis vihma sajas ja grillisime veel õues.

M.-M: Oo, siis võis lahe olla.

K.-M: Mingi telki sisse läksite.

M: (Raputab pead) Ei läinud.

K.-M: Miks? (Intervjuu nr 7)

- Arusaamise kontrollimine

Seda, kas laps mõistis talle esitatud küsimust või mitte, on üksnes antud analüüsiks kasutatavate transkriptsioonide põhjal võrdlemisi keerukas öelda. Lapsed ei öelnud ühegi intervjuu käigus, et nad ei saa küsimusest aru. Ka ei palunud lapsed kordagi küsimust teisiti esitada või rohkem lahti seletada. Seega on küsimuste mõistmise kontrollimiseks analüüsitud ka intervjuude videolinte, et hinnata laste kehakeelt ja miimikat. Küsimuste arusaadavuse kontrollimiseks on käesolevas töös kasutatud kolme kategooriat:

1. Laps on pärast küsimuse esitamist pikalt vait ning tema kehahoid ja miimika annavad märku segadusse sattumisest.

Näiteid sellise olukorra kohta saab tuua kõigist intervjuudest, mille läbiviijaks ei olnud kasvataja. Erinevus kasvatajate ja uurija läbiviidud intervjuude puhul seisneb selles, et kasvataja esitab koheselt, aimates, et lapsed ei oska vastata, lisaküsimusi, täpsustavaid küsimusi. Mina ajakirjaniku ja uurijana andsin aga lastele rohkem mõtlemisaega ja esitasin täpsustava küsimuse alles seejärel, kui oli kindel, et vastust tõepoolest ei tule. Seejuures lähtusin varasemates uuringutes tehtud tähelepanekutest, mille kohaselt tuleb lasta lapsel rahulikult küsimuse üle mõelda, talle vahele segamata (vt lk 13).

Esimeses näites ei oska laps vastata analüütilisele „miks“ küsimusele. Sellest annab aimu pikk vaikus, mis järgneb esitatud küsimusele kahel korral:

V: Aga kas teile meeldivad suurte inimeste saated?

S: Jaa

V: Miks need teile meeldivad?

(Üldine vaikus)

V: Geiri, kas sinule meeldivad suurte inimeste saated?

G: (Noogutab)

V: Miks sulle need meeldivad?

G: Sest...(järgneb vaikus). (Intervjuu nr 2)

Järgmises näites kordub sarnane tendents: vastaja on sageli vait. See, et ta ei vaja aega mõtlemiseks, vaid on segaduses, saab selgeks viimase küsimusega.

V: Ei tule. Kui sageli te seda vaatate?

L: Harva.

V: Nädalas vaatate mitu korda või ühe korra?

L: (Pikk paus) Mmm...(Noogutab)

V: Ühe korra?

L: (Vaikus)

V: Sa ei ole päris kindel, mitu korda te vaatate?

L: (Vaikus)

V: Sa ei tea täpselt?

L: Mhmhh. (Intervjuu nr 1)

Kasvatajad, kes esitasid kohe, kui vestlusesse vaikus tekkis, täpsustavaid küsimusi, hoidsid ära olukorra, kus vestlusesse pikk paus tekib. Samas aga said nad enamasti mitme küsimuse esitamise korral vastuse just viimasele küsimusele, jättes tähelepanuta küsimuse esimese poole.

E: Aa, aga, Miku, miks sina uudiseid vaatad? Sa tahad teada, mis maailmas toimub või lihtsalt vaatad?

M.-M: (Noogutab)Ma tahan teada, mis maailmas toimub. (Intervjuu nr 7)

Samas ei pruugi pikk vaikus olla alati märk mõtlemisest või arusaamatusest. See, kui laps eelistab mitte vastata, võib olla märgiks sellest, et ta küll teab vastust, kuid ei suuda/ ei oska seda sõnastada. Selline näide pärineb intervjuust nr 3, kus laps algselt väidab, et ei tea vastust, kuid mängulisi vahendeid kasutades oskab ta oma teadmisi siiski edasi anda. Lastega tegeleva inimese jaoks on see märgiks, et vestluses esimese pausi tekkides ei tohiks kohe uue küsimusega jätkata, kuna laps võib siiski tahta ja osata vastata. Seega tuleks proovida küsimust esmalt ümber sõnastada ja seejärel pakkuda lapsele mängulisi vahendeid vastuse formuleerimiseks.

V: Ahahh. Kas Buratino meisterdab ka mõnikord midagi?

J: Jaa

V: Mida ta meisterdab näiteks?

(Vaikus)

V: Tuleb teil meelde?

A: Ei... (Ants teeb kätega mingeid liigutusi ja on näha, et ta tahab midagi öelda, aga ei oska seda justkui sõnastada.)

V: Kas sellest paberist oskate teha midagi, mida Buratino on meisterdanud?

A: Jaa.

V: Oskad?

A: Jaa.

V: Kas sa näitad mulle selle paberi peal?

A: (Võtab paberi)

V: Kas sa tahad pastakat ka?

A: Niimoodi suuga ...sellise...

V: Kas sa räägid ka mulle, mis see on?

A: Jah. See on ring, siis ta kleebib siia mingi sellise näo siia peale.

V: Nii... teeb suu ja silmad ja nina?

A: Jah

V: Ja mis sellest siis tuleb?

A: Maasika paneb siia

V: Nii...

A: Ja siis ta teeb nagu taldriku peale paneb sellise näo.

V: Ahahh. Taldriku peale teeb näo? Kas ta teeb seda söögiasjadest?

A: (Noogutab)

V: Mis söögiasjadest ta teeb peale maasika?

A: Siia suu teeb vahukoorega. (Intervjuu nr 3)

2. Vastus ei vasta küsimusele.

Neid kohti, kus laps küsimusele väga segaselt vastab, on intervjuudes suhteliselt vähe ning neid analüüsides selgub, et arusaamatus on enamasti tekkinud juba mõne varasema küsimuse puhul, arenedes lõpuks segaseks ja seosetuks vastuseks.

Näiteks on intervjuus nr 5 näha, et pärast küsija esimest kõnevooru pole päriselt selge, kas lapsed küsimust mõistsid. Küsija eeldab, et nad said aru ja uurib edasi, jõudes lõpuks tulemuseta segase vastuseni:

V: Aga sa ütled, et seal on mõlemat – et seal on sõda ja romantikat. Aga need on ... kas need on siis mõlemad suurtele mõeldud asjad või lastele? Või on üks ühele ja teine teisele?

E: (Noogutab) Mhmhh.

K: Üks ühele ja teine teisele.

V: Kumb siis lastele on?

K: Ikka suurtemate oma ja suurtel on ikka väiksemate. (Intervjuu nr 5)

Selle asemel, et küsimusega jätkata, oleks olnud mõistlik laste vastuseid vahepeal peegeldada, et pakkuda neile võimalust oma mõtteid seletada. Kuna küsija esitab kaks valikvastustega küsimust, on lastel keerukas mõista, millele nad üleüldse vastama peavad.

Järgmise näite puhul on selge, et küsimus on halvasti sõnastatud ja laps saab sellest sootuks teistmoodi aru, kui küsija sooviks. Kui küsija esitab suuremahulise „mis“ küsimuse, taotledes vastuseks definitsiooni, siis laps vastab oma kogemuse põhjal seda, millist reklaami tema näinud on. Kuna laps siiski püüab vastata, kuid vastab seda, mida küsija ei oodanud, võib väita, et küsimus peaks olema konkreetsem ja kitsam – üheselt mõistetav.

V: Mhmhh. Kas sa reklaame ka oled vaadanud?

A: Jaa.

V: Mis see reklaam üldse on?

A: On siuksed reklaamid, et ... on nii, et on kellegil köha ja siis tal on köha ja siis on seal üks draakon. Ta on roheline ja ta on sõbralik ja siis nagu seal räägib ja samal ajal köhib. (Intervjuu nr 6)

3. Laps vahetab ise küsimusele vastamise asemel teemat.

Seda, et laps, kellele konkreetselt küsimus suunatud oli, teemat küsimusele vastamata jättes vahetaks, ei esinenud üheski intervjuus kordagi. Grupiintervjuudes viisid teema kõrvale need grupi liikmed, kellele antud hetkel küsimus suunatud ei olnud. Põhjuseks, miks mainitud tendentsi just grupiintervjuudes märgata võib, on ehk grupi teiste liikmete tähelepanu hajumine samal ajal, kui küsija pöördub ühe vastaja poole. Nii juhtus näiteks korduvalt intervjuus nr 2, kus grupi teised liikmed viisid vestluse pärast küsimuse esitamist sootuks uuele teemale. Antud näide viitab taas ka muinasjutu sissejuhatuse kasutamise halvale toonile, kuna lapsed ei suuda pärast muinasjutu kuulamist sellest enam mööda vaadata.

V: Geiri, kas sinule meeldib üksi telekat vaadata?

S: Mul tuli mõte. Kui tondid tahavad tuppa tulla, keera uks lukku!

V: Jaa, see on hea mõte.

H: Aga kui tuleb mingi nähtamatu tont ja läheb uksest läbi?

G: See...

H: See oleks küll paha lugu. (Intervjuu nr 2)

Samast intervjuust pärineb ka järgmine näide, mis annab selgelt tunnistust sellest, et lapsed kipuvad igavust tundes rääkima sellest, mis neile antud hetkel põnevam tundub:

V: Geiri, kas sinule meeldivad suurte inimeste saated?

G: (Noogutab)

V: Miks sulle need meeldivad?

G: Sest...

S: Pult, see on puldi moodi. (Juhib tähelepanu diktofonile.) (Intervjuu nr 2)

Ja järgminegi näide kinnitab sama suundumust:

V: Herman, kas sina tead, mis asjad on reklaamid?

H: (Raputab pead)

V: Kas sa oled reklaami näinud kunagi?

H: Ei, ma ei mäleta väga täpselt.

V: Geiri, aga kas sul on oma lemmikreklaam ka?

H: Ma tahtsin ühte asja veel rääkida! (Intervjuu nr 2)

- Teineteise kuulamise aspekt

Teineteise kuulamise aspektist või kõnelejate koostööst saab rääkida üksnes gruppintervjuude puhul, kus torkas silma laste omavaheline suhtlus ja seotus. Sageli lõpetasid, täiendasid lapsed üksteise lauseid või andsid üksteisele nõuandeid, mis on märk sellest, et gruppintervjuud soodustavad laste omavahelist suhtlust, kuna grupi liikmed on üksteisele toeks ja innustavad üksteist rääkima ning sarnases suunas mõtlema.

Esimeses kahes näites täiendavad lapsed teineteise vastuseid, lisades puuduvaid detaile eelmise kõneleja jutule:

E: Mis kanali pealt need tulevad?

M: Nad tulevad üks ja kuus ja...

M.-M: ...kuusteist. (Intervjuu nr 7)

V: Milline Malviina välja näeb?

E: Tal on helesinised juuksed.

K: Ja siis tal on alati kleit...

E: ...helesinine. (Intervjuu nr 5)

Teises näites annavad lapsed üksteisele nõu ja räägivad oma kogemustest:

E: Aga mis sa siis teed, kui hirm peale tuleb?

M.-M: Mmm..

E: Poed teki alla?

M.-M: Panen käed silmade ette ja kõrvad lukku.

K.-M: Ei, mina panen kõrvad lukku, sest kui sa kõrvad lukku paned, siis sa näed ju. Pane silmad kinni ja siis pane kõrvad lukku. (Intervjuu nr 7)

Ja samast intervjuust teinegi näide, kus üks laps aitab teist, et viimane suudaks saate nime meelde tuletada:

K.-M: Äkää, üks teine. Mul käib teise multika ka. Siis ma vaatan seda... kus see nagu ... Rex... üks Rex...

M.-M: Janeraiter-Rex?

K.-M: Mkmm.

M.-M: See robotmees Rex või?

K.-M: Jaa, kellel tulevad siit nagu ...

M.-M: Ma vaatan ka seda! (Intervjuu nr 7)

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Sõnastatud järeldused tulenevad töö eesmärkidest, teoreetilisest baasist ja empiirilistest tulemustest. Töö üldiseks eesmärgiks oli analüüsida ja arendada küsitlemise tehnikaid ja muid töövõtteid, mis ajendaksid lapsi meenutama ning reflekteerima oma kogemusi ja tundeid seoses telerivaatamisega ning võimaldaksid küsitlejal saada antud teema kohta maksimaalselt palju informatsiooni.

Käesoleva magistritöö raames tehtavaid järeldusi ei ole võimalik üldistada igale lastega tehtavale uuringule, küsitlusele ja intervjuule, kuna iga laps on omamoodi erinev ning vestluse õnnestumine sõltub suuresti valitud vestlusteemast. Küll aga püüab antud uurimus tuua välja mõned üldised soovitusel ja nõuanded (õnnestunud ja ebaõnnestunud küsimuste näol) küsitlemise tehnikate osas, mille abil vestlus lastega nii küsitleja kui lapse jaoks tõhusamaks muuta.

Käesoleva uuringu tulemuste baasil seab autor kahtluse alla mõned kirjanduses esitatud laste intervjuerimisega seotud väited.

Akadeemilist kirjandust või ajakirjanikele suunatud käsiraamatuid, mis õpetaksid ajakirjanikele laste intervjuerimist, õnnestus antud uurimuse tarbeks leida vaid üks. Selleks on käesolevaski töös mitmel korral viidatud Lotte Hughes` ja Sarah McCrum`i 1998ndal aastal Londonis ilmunud raamat „*Interviewing Children: A Guide for Journalists and Others*“. Mainitud raamat tutvustab laste (antud raamatu kontekstis alaealiste) seisukohti, mõtteid ja tundeid, mis neid valdavad vastaja rollis olles. Näiteks soovitab raamat uurijal last käsitleda sarnaselt täiskasvanud intervjueeritavale, tutvustades lapsele „mängureegleid“ (öeldes, kes ja milleks saadud vastuseid kasutab) ja lähenedes lapsele kui võrdväärsele partnerile. Mitmed Hughes` ja McCrum`i raamatus esitatud seisukohad lähevad vastuollu teiste avaldatud uuringute tulemustega, mis on keskendunud laste küsitlemistehnika tõhususe väljaselgitamisele. Nii näiteks vaidlevad Fritzley ja Lee (2003) vastu Hughes` ja McCrum`i raamatus väidetule, justkui saaks

väikeseid lapsi küsitleda sarnaselt täiskasvanutele, kes mõistavad oma vastuste sisu ja on teadlikud vastutusest, mis neil seeläbi lasub. Viidatud kirjandus ei esita aga kvalitatiivset materjali selle kohta, milliseid küsimusi siis lapsed mõistavad või ei mõista, mis eagrupi lastest on juttu jne. Teisisõnu – käesoleva uurimuse kontekstis leiab autor, et mainitud kirjanduses lihtsustatakse lastega intervjuerimist määramisega, kus tehtud üldistused ei ole paikapidavad.

Üle maailma on paljud uurijad tegelenud laste küsitlemistehnikate uurimisega sotsiaaltöö või kuritegevuse vallas [(Stone, E. (1999); Kask, K. & Bull, R. (2009); Zwiers, M. L. & P. J. Morrisette. (1999); Wilson, J. C. & M. Powell. (2001); Fritzley, V. H. & Lee, K. (2003); Krähenbühl, S. J., & Blades, M. (2006)] ja just need uurimused on olnud käesoleva magistr töö teoreetilise baasi loomisel võtmetähtsusega. Antud töö kontekstis annavad mainitud artiklid eelteadmise nii sellest, kuidas küsimuse formaat võib laste vastuseid mõjutada kui ka sellest, kuidas on intervjuerijal endal võimalik vestluse kulgu kujundada, lapsi mõtlema ajendada ja kogemusi reflekteerima panna. Paraku on enamik mainitud autoreist jätnud tähelepanu alt välja näiteks eeldused, mis peavad olema täidetud laste edukaks intervjuerimiseks. Nii ei räägi autorid enamasti intervjuerija võimekusest ja lapse suhtlemiskompetentsist.

Eestis puudub relevantne materjal laste intervjuerimise spetsiifika kohta. Eesti praktikas on räägitud küll laste intervjuerimisega seotud eetilistest aspektidest ja lapse õigustest, mida tuleks last intervjuusituatsiooni asetades arvesse võtta (Riigi Teataja... 2011; Eesti ajakirjanduseetika koodeks...), kuid nõuanded intervjuu küsitlemistehnika, fookuse seadmise ja lapsega kiire ning vahetu kontakti leidmise osas puuduvad.

Kuigi käesolevast tööst järeldub, et suurepäraseks intervjuuks on vajalikud intervjuerija kogemused ja ajakirjanduslik võimekus; lapse head suhtlemisoskused ning lõpuks õnnestunud küsitlemistehnika, ei olnud antud töö eesmärgiks konstrueerida ideaalset intervjuud. Töö autor püüdis intervjuudes tehtud vigade analüüsi ja parandamise kaudu leida üksnes kõige efektiivsemat küsitlemistehnikat.

Töö peamise eesmärgi saavutamiseks oli uurija sõnastanud neli kitsamat eesmärki:

1. Selgitada välja, kuidas räägivad lapsed võõrale ja tuttavale inimesele.

Kirjandus väidab (vt lk 17, 19), et lapsed vestlevad vabamalt ja julgemalt lähedaste inimeste seltsis. Kui kitsendada tuttavat inimesed kasvatajateks, saab oluliseks ka

eeldus, et kasvatajad on harjunud lastega vestlema. Uurijal, kes ajakirjanikuna omab intervjuueerimispraktikat on omakorda eelis kasvatajate ees, kellel puudus igasugune varasem isiklik kokkupuude intervjuueerimisega.

Antud uurimus kinnitab, et lapsed tõepoolest vestlevad vabamalt ja julgemalt tuttavate inimeste seltsis. Kui kasvatajate läbiviidud intervjuudes rääkisid lapsed agaralt kaasa ka erinevatel isiklikel teemadel, siis uurija juhitud vestlustes tunnistasid lapsed mõnel juhul, et nad ei julge vastata või olid vastuse andmise asemel sageli vait. Võttes arvesse uurija kogemusi ja kasvatajate kogenematust intervjuude läbiviimisel, tuleb nentida, et uurijale vastasid lapsed konkreetsemalt ja püsisid paremini vestluse fookuse juures. Samas aga on ajakirjanikel, kes on harjunud intervjuueerima uudislugude tarbeks täiskasvanuid, oht asuda vestlust liialt kontrollima ning tugevalt juhtima. Viimane võib mõjuda lastele hirmutavalt ning nad võivad end nurka surutuna tunda.

Kasvatajate kesisemad intervjuueerimisoskused ja laste varasem tundmine tingisid olukorra, kus vestlus muutus liiga vabaks ja lapsed muutsid enesele sobivalt mitmel korral teema fookust. Samuti kadusid intervjuu eesmärk, kõnevoorude struktureeritus ja sõna said need, kes olid julgemad ning kõvema häälega.

Nagu analüüsist järeldada võib, ei toimi lastega vestluses liigne vabaduse andmine ega ka liigne kontrollimine oma seisukohtade ja uskumuste pealesurumise abil. Oluline on leida kesktee, mis laseks lapsel end vabalt ja mugavalt tunda, püsid seejuures siiski teema fookuse juures. Selle saavutamiseks on ühtmoodi vajalikud nii elementaarsed küsitlemisoskused ja suutlikkus vastajat kuulata, aga ka laste tundmine ja oskus luua empaatiline side.

2. Selgitada välja, kuidas räägivad lapsed grupi- ja isikuintervjuudes.

Laste uurimist kajastav kirjandus soovitab (vt lk 19) lapsi intervjuuerida 4-6 liikmelistes gruppides, et lastel oleks julgem ja vähem närviline rääkida. Soovitavaks grupiintervjuu pikkuseks pakutakse seejuures 60 minutit. Samas räägitakse (vt lk 21), et liiga pikk intervjuu võib endast kujutada ajalist tõket, kuna lapsed väsivad ja nende tähelepanu hajub. Antud töö analüüs näitab, et grupiintervjuudes olid mõned lapsed küll väga jutukad ja julged, kuid teised, tagasihoidlikumad, said seevastu vähe sõna ning neil oli keerukas jutu käigus oma mõtteid sekka öelda. Samas ei saa nõustuda väitega, justkui oleksid isikuintervjuudes osalenud lapsed mõjunud närviliste või liialt arglikutena. See,

kui palju laps julges oma mõtteid avaldada, ei olnud seotud intervjuu tüübiga: mõnel juhul olid lapsed tagasihoidlikud grüpiintervjuus ja vähem isikuintervjuus ning vastupidi. Pigem sõltub lapse närvilisus ja julgus iga lapse individuaalsetest isikuomadustest.

Grüpiintervjuude miinuseks võib pidada teemade poolikut käsitlemist. Nimelt tõstatasid lapsed grupis vesteldes mitmeid teemasid, mille käsitlemine jäi enamasti poolikuks, kuna iga järgnev laps tõi sisse enesele meeldiva teema ja vestluse algsest fookusest kiputi pidevalt eemalduma. Seega võib miinuseks pidada sedagi, et lastele pähe turgatanud teemad ei seostunud sageli konkreetse uurimusega. See, kui lapsed toovad sisse meelepäraseid teemasid, on ühest küljest viide nende jaoks olulistele teemavaldkondadele. Teisalt aga võib küsitleja jaoks teema tagasitoomine algse vestluse fookuse juurde sõltuvalt grupis olevate laste aktiivsusest kujuneda keeruliseks.

Ajaliselt kestsid grüpiintervjuud ajaliselt isikuintervjuude omast kauem. Samuti esitati grüpiintervjuudes kõigile lastele sõna andmiseks enam küsimusi. Laste tähelepanu hajumist oli enam märgata samuti grüpiintervjuudes, kus lapsed otsisid hetkedel, mil nendele küsimus suunatud ei olnud, muid tegevusi ja nende käitumine väljendas väsimuse märke. Seega ei saa nõustuda väitega, nagu oleks soovitatav lastega tehtava grüpiintervjuu pikkus 60 minutit, kuna analüüsil selgus, lapsed väsivad oluliselt lühema aja jooksul.

Isikliku kogemuse ja kasvatajate poolt läbiviidud intervjuude analüüsi põhjal võib teha üldise järelduse, väites, et laste intervjuueerimiseks on tõhusam meetod isikuintervjuu, mis võimaldab uurijal keskenduda täiel määral ühele lapsele ja tema eripäradele. Kuna uurija keskendub vaid ühele vestluspartnerile, ei hakka lapsel igav ja tal on võimalik rääkida meelepärastel teemadel ja küsitleja tähelepanu on üksnes tema päralt.

3. Selgitada välja, millised tehnikad suunavad last oma kogemusi reflekteerima.

Laste intervjuueerimisel peetakse (vt lk 11) võtmeteguriks aktiivse kuulamise oskust. Ka käesolev uuring näitab, et aktiivne kuulamine ja sellest tulenevalt kuulamispõhiste küsimuste esitamine ning laste vastuste tagasi peegeldamine suunavad lapsi nende kogemusi kõige täpsemalt, detailsemalt ja pikemalt kirjeldama.

Kuna intervjuud viidi läbi tsüklite kaupa (esimesed katsetused veebruari alguses, järgmisel märtsi alguses ja viimased märtsi lõpus), oli uurijal võimalik vahepeal tehtud

materjali analüüsida ja järgmistel kordadel erinevat küsitlemisstrateegiat rakendada. Kui esimestes intervjuudes takerdus küsitaja oma varem välja mõeldud küsimustesse, siis järgmistel kordadel üritati kasutada aktiivse kuulamise võtteid. Analüüsist on näha, et mida enam peegeldavaid ja kuulamispõhiseid küsimusi küsitaja esitab, seda detailsemalt kirjeldavad lapsed oma vastuseid ja loovad narratiive. Sellest järeldub, et aktiivne kuulamine ja kuulamispõhiste küsimuste esitamine on – nagu ka teoorias väidetud – laste efektiivseks küsitlemiseks võtmetegurid. Seda nii isikuintervjuude puhul, kus küsitajal on lapse jaoks piisavalt aega kui ka grüpiintervjuudes, kus moderaatoril on võimalik kuulamispõhiste küsimuste abil lapsi õige fookuse juures hoida, neid samal ajal detailsemalt mõtlema suunates ja laste eneserefleksiooni oskuseid märkamatuult parandades.

Aktiivne kuulamisoskus pole oluline üksnes vestluse jätkumise ja sujuva kulu ning vestluspartnerite omavahelise sideme tekkemise kontekstis. Kuna aktiivsel kuulamisel on küsitajal võimalik tähele panna, millist sõnavara laps kasutab ja valdab, lubab see intervjuueerijal edasisi küsimusi konstrueerida lapse sotsiaalseid kompetentse arvesse võttes. Sellest järeldub, et just aktiivse kuulamisoskuse puudumine on põhjuseks, miks küsitajad esitasid antud uurimuses kasutatavates intervjuudes küsimusi, millele lapsed ei suutnud adekvaatselt või üleüldse vastata.

Lisaks verbaalsele küsitlemistehnikale aitab lapsel mõtteid paremini väljendada ka mänguliste elementide kasutamine ja kehakeel. Analüüsist on näha, et mängulised elemendid on laste intervjuueerimisel olulised ja kõnekad: nii saate „Buratino“ videoklipp kui ka võimalus ise tegelasi paberile joonistada. Analüüsivad intervjuud kinnitavad selgelt, et lapsed on erinevad ning neile tuleb läheneda personaalselt. Nii näiteks ei soovinud paljud küsitatavad oma mõtteid paberile joonistada, samas oli aga paberi ja pliiatsi kasutamine mõnes intervjuus olulise tähtsusega. Kuna lapsed sageli küll oskavad ja tahavad vastata, kuid ei suuda vastust sõnastada, võivad nad muude väljundite puudumisel vastamisest sootuks keelduda. Samas aga võib joonistus ja selle juurde räägitud detailne jutt anda uurijale rohkem infot kui üksnes sõnad. Lisaks eneseväljendusele on mänguliste elementide vestlusesse lisamine ka vaheldust pakkuv ning lapsed ei tüdine jutuajamisest nii kiiresti. Sellest järeldub, et igasuguses laste ja täiskasvanute vahelises vestluses on mõistlik lastele pakkuda võimalust kasutada eneseväljenduseks muide vahendeid peale suulise kõne. Last ei saa joonistama (nagu ka rääkima) sundida, kuid on oluline, et tal oleks tahtmise korral võimalus mõtteid paberil

või mõnel muul mängulisel viisil esitada. Analüüsitav materjal annab tunnistust ka sellest, et laps ei pruugi omal algatusel paberit ja pliiatsit kasutada, mis tähendab, et seda võimalust tuleb talle selgelt pakkuda.

4. Selgitada välja erinevate küsitlemistehnikate võimalused ja riskid.

Teooria osas kirja pandu kohaselt (vt lk 13) tuleks laste intervjuerimisel eelistada avatud küsimusi suletud küsimustele, kuna esimestele antakse pikemaid vastuseid. Lisaks hoiatatakse suletud küsimuste puhul selle eest, et laps vastab ka vastust teadmata jaatavalt. Samuti soovitatakse vältida valikvastusega, eelduseid ja hinnanguid sisaldavaid ning üldsõnalisi küsimusi. Laste uurimisega tegelenud isikud pööravad tähelepanu ka küsimuste formuleeringule ja sellest tulenevatele erinevatele vastustele. Analüüsist nähtub, et avatud küsimustele annavad lapsed tõepoolest üldjuhul pikemaid vastuseid kui suletud küsimustele. Vastupidiselt teoreetilises osas välja toodule ei kippunud aga lapsed „kas“ küsimustele enamasti napisõnaliselt nõustuvalt vastama, vaid rikastasid sageli vastust detailide ja kirjeldustega. Ka analüütiline „miks“ küsimus toimis intervjuudes hästi, kui küsimuse sisu oli seejuures selge ja konkreetne. Sellisel juhul suutsid lapsed vastata hoolimata sellest, et küsimus nõudis põhjendusi ja arutluskäike. Küll aga tasuks ettevaatlik olla „mis“ küsimuste esitamisega. „Mis“ küsimusi on võimalik kasutada küll mitmete teiste küsimuste paralleelvormidena (näiteks mida, miks jm), kuid see teguviis ei õigusta end sageli, kuna muudab laste jaoks küsimuse segaseks ja keeruliseks. Nõustuda tuleb sellega, et eelduseid ja hinnanguid sisaldavad küsimused ei ole laste jaoks sageli sobivad. Hoolimata sellest, et lapsed lükkavad mõnel juhul valed eeldused ise ümber või toovad ette antud hinnangute asemel sisse enese jaoks sobiva vastuse, annavad eelduste ja hinnangutega küsimused vastajale signaali, et teda ei ole korralikult kuulatud. Sõltuvalt lapsest võib nende küsimustega kaasneda ka oht laste vastuseid kallutada, andes vastajale justkui vastuse ette.

Küll aga ei ole 5-7aastased lapsed kallutatavad valikvastusega küsimustest, nagu väidab kirjandus. Intervjuudes andsid lapsed vastuseks nii esimese kui teise, aga sageli ka sootuks mõne sellise vastusevariandi, mida küsitaja ei esitanud. Heaks küsitlemistehniliseks võimaluseks võib pidada küsimuste ümber formuleerimist. Analüüs näitab, et sageli muudab intervjueri küsimuse ümbersõnastamise asemel

sootuks küsimuse sisu ja esitab järgmise, uue sisuga küsimuse. Need juhud, kus küsitleja on sõnastanud ümber varem esitatud küsimuse, muutmata sisu, annavad aga häid tulemusi. Seega tasub antud võtet kasutada eelkõige juhul, kui laps ei mõista esmalt esitatud küsimust. Intervjueerijate jaoks on tegemist kindlasti arendamist väärt oskusega, mida on elava vestluse käigus eelneva praktikata keeruline rakendada.

Kokkuvõtteks võib öelda, et laste intervjuerimise suurimad õnnestumised on seotud aktiivse kuulamisoskusega ning sellest tulenevalt kuulamispõhiste küsimuste esitamisega. On oluline, et lastega töötav isik salvestaks tehtud vestlused nii, et neid oleks võimalik vahetult pärast vestlust analüüsida ja järgmisel korral tehtud vigu parandada. Intervjueerija areneb läbi vestluste nagu lapski. Iga laps ja tema suhtlemisalased oskused on erinevad. Seda, kui palju kindlasse vanusegruppi kuuluv laps enamasti oskab, teab ja suudab, võib enne lapsega vestlemist kirjandusest uurida. Selleks aga, et intervjuust kujuneks meeldiv vestlus kahe indiviidi vahel, et küsitleja saaks lapse mingit laadi kogemuste kohta võimalikult palju teada ja et lapsel oleks võimalik end avada, on oluline lapse juttu erilise tähelepanuga kuulata ja vestlust kuuldu kaudu küsimusi esitades jätkata ning suunata, võttes kogu vestluse käigus arvesse laste sotsiaalset võimekust.

Meetodi piirid ja võimalused

Kvalitatiivse uurimuse meetodit kritiseeritakse enamasti seetõttu, et on keeruline teha üldistusi ja tuua välja tendentse. Antud uurimuse puhul on selge, et hoolimata uurija püüdest valida valimisse lapsi eri lasteaedadest, eri vanuses ja eri sugudest, võinuksid tulemused olla ehk teistsugused, kui gruppi kuulunuks teised lapsed. Seega ei saa kvalitatiivse uurimuse puhul teha üldistusi laste või intervjueritavate suhtlemiskompetentsi kohta. Kuna aga töö eesmärk oli uurida metodoloogilisi võimalusi, annab kvalitatiivse materjali detailne analüüs võimaluse näha just interaktsiooni käigus toimuvaid mitmetasandilisi protsesse; paljusid mõjufaktoreid, mis oma kompleksuses välistavad väga detailsete juhtnööride järgmise võimaluse. Teisisõnu – iga intervjuu on oma kompleksuses küllaltki unikaalne. Siiski saab autor läbiuuritud kvalitatiivse materjali baasil tuua välja ka mõned universaalsed soovitusel (vt alljärgnev soovituseliste loetelu). Uurimistöö peamine metodoloogiline järeldus on, et iga lapse intervjuerimise peamine võti seisneb konkreetse lapse kuulamises ning

seejärel kuulamispõhiste küsimuste esitamises. Lapsele ei saa läheneda varem valmis kirjutatud küsimustega või plaaniga temalt kindlat informatsiooni kätte saada. Küsituleja peab olema oma eelduste suhtes tähelepanelik.

LASTE EFEKTIIVSE KÜSITLEMISE EELDUSED JA VÕIMALUSED

Käesolevas peatükis kaardistab autor töö analüüsist ja järeldustest tulenevalt nõuanded, tähelepanekud ja riskid, mida tuleks lapsi küsitlema mineval isikul silmas pidada.

Efektiivse küsitlemise eeldused

- Intervjueerija eelnev kuulamisoskus ja küsimuste formuleerimise põhitõdesid teadvustav praktika. On oluline, et intervjueerija suudaks vestluse käigus meeles pidada kuulamispõhisust. Kogenematut küsitlejat aitab eelnevalt tehtud intervjuude transkribeerimine, mis hõlbustab märgata tehtud vigu ja võimalusi.
- Teadmine, et lapsed on terased kuulajad. Küsijal on hea meeles pidada, et ta saab lapse käest teada täpselt seda, mida küsib. Erinevalt täiskasvanud vastajast ei hakka lapsed üldjuhul küsijat aitama ise teemat arendades või küsimust tagasi peegeldades. Näiteks “Sellele küsimusele saab vastata, kui võtame arvesse...”
- Intervjueerija ettekujutus lapse sotsiaalsest kogemusest. Küsija peaks püüdma ette kujutada, millised on vastavas vanuses lapse võimalikud kogemused, võime meenutada, lugusid rääkida või üldistada.

Küsitlemise sissejuhatavas faasis:

- Küsitle last tema loomulikus ja igapäevases keskkonnas, et tema ümber oleks vähem võõraid elemente.
- Tutvusta lapsele lühidalt ennast ja teemat.
- Alusta võimalusel stiimulmaterjaliga. Soovitavalt lapsele varasemalt tuttava visuaalse materjaliga. Stiimulmaterjal ei tohiks olla pikem kui 5 minutit.

- Juhata teema sisse küsimustega, mis on seotud stiimulmaterjali ja vestluse teemaga.

Küsimuste formuleerimine

- Formuleeri lapsele arusaamatu küsimus ümber sisu muutmata.
- Paku lapsele võimalust kogemusi ja mõtteid esitada mitteverbaalsete elementide abil (luba lapsel joonistada, värvida, kleepida, rebida jne).
- Esita erinevat tüüpi küsimusi (see annab aimu, millist tüüpi küsimused konkreetsele lapsele kõige paremini sobivad).
- Välti üldsõnalisi ja suuremahulisi küsimusi (laps ei pruugi mõista, mida temalt täpselt oodatakse, samuti ei pruugi laps olla võimeline neile küsimustele vastama ealiste iseärasuste tõttu).
- Välti eelduseid ja hinnanguid sisaldavaid küsimusi (lapse vastus võib olla kallutatav, kuna ta tunneb end nurka surutuna).
- Tähelepanu „mis“ küsimustega. („Mis“ küsimuste puhul on sageli vastajal keeruline mõista, mida küsija täpselt teada tahab.)
- Välti küsimusi, mis suunavad last meenutama. Meenutamisega seotud küsimused sõltuvad palju jututeemast ja lapsed ei pruugi nendele vastamisega hästi hakkama saada.

Kuulamispõhisus

Antud tööst ilmnes kuulamise suur tähtsus. Seetõttu:

- kuula, mida laps räägib, ka siis, kui see ei vasta otseselt küsimusele. Järelikult on see talle oluline. Küsitleja saab teada, millist sõnavara laps valdab ja milline on tema kompetents erinevates valdkondades. Selle põhjal on võimalik konstrueerida lapse kompetentsile vastavaid küsimusi.
- Esita kuulamis põhiseid küsimusi.
- Peegelda lapse vastuseid, see suunab last mõtlema ja vastust detailsemalt kirjeldama.

Kõnevoorud

- Esita ühes kõnevoorus üks küsimus. (Vastasel juhul ei mõista laps, millisele küsimusele ta vastama peab.)
- Kõnevoorude struktuur olgu selge. (Grupiintervjuu puhul anna sõna ühele konkreetsele lapsele, esitamata nõ laia ringi küsimusi.)
- Küsituleja kõnevoorude pikkus olgu lapse jaoks mõistliku pikkusega (et laps ei unustaks vahepeal küsimust ära). Intervjuu maksimaalne kestvus ei tohiks ületada 30 minutit.

Intervjuu vormid

- Kaalu enne intervjuu tegemist, kas mõistlikum on intervjuu läbi viia grupi- või isikuintervjuuna. Isikuintervjuus on lapse jaoks rohkem aega ja küsituleja tähelepanu suunatud vaid konkreetsele lapsele; intervjuu aeg on lühem ja laps väsib vähem; teemavahetust on kergem korraldada. Mõne teema puhul võib paremaid tulemusi anda grupiintervjuu, kus lapsed innustavad üksteist rääkima. Lisaks võivad grupiintervjuud hästi toimida juhul, kui lapsed on harjunud grupis (näiteks lasteaia hommikuringis) vestlema ja üksteist kuulama.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö teemal „Eelkooliealiste laste intervjuerimistehnikate ohud ja võimalused“ keskendub laste intervjuerimise võimalikult efektiivse tehnika arendamisele. Kuna laste õigustest rääkimine on sage avaliku arutelu teema, kerkib esile ka laste õigus väljendada soovi korral erinevatel teemadel oma arvamust. Selleks, et avalikkuse ette jõuaks laste hääl võimalikult täpsel, moonutamata kujul ja lapsed saaksid väljendada võimalikult detailselt neile olulist, on tähtis, et lapsi küsitlev inimene oskaks kasutada võimalikult efektiivseid küsitlemistehnikaid.

Analüüsitavaks materjaliks kasutati 7 lastega tehtud intervjuud, millest 2 viisid läbi kasvatajad ja 5 käesoleva töö autor. Võimalikult efektiivse küsitlemistehnika väljaselgitamiseks on käesolevas töös kombineeritud tekstianalüüsi konversatsioonianalüüsiga. Konversatsioonianalüüs on teostatud kolme suurema kategooria kaudu (teineteise kuulamise aspekt, arusaamise kontrollimine ja kõnevoorude saamine-võtmine). Tekstianalüüsiks loodud kolm suurt kategooriat tulenevad küsisõnadest, interaktsiooni efektiivsusest ja küsimustele antud vastustest. Lisaks on analüüsil pööratud tähelepanu intervjuerija poolt loodavale kliimale. Intervjuude üldiste suundumuste paremaks mõistmiseks on osa kvalitatiivseid andmeid kvantifitseeritud ja esitatud graafikutel.

Eelpool toodud kategooriate analüüsil selgus, et võtmeteguriks ja olulisimaks aspektiks laste intervjuerimise juures on aktiivne kuulamine, millest omakorda tuleneb kuulamispõhiste küsimuste esitamine ja küsimuste formuleerimine ning kohandamine lapse kompetentsile. Käesolevast tööst selgus, et kuulamispõhised küsimused on laste intervjuerimisel olulisimal kohal, kuna:

1. kuulamispõhised küsimused aitavad küsitlejal saada aimu lapse sotsiaalsest kompetentsusest;
2. kuulamispõhiste küsimuste esitamise kaudu saab küsitleja kasutada lapsele arusaadavat, mõistetavat sõnavara;
3. kuulamispõhiste küsimuste esitamine julgustab last oma kogemustest rääkima, kuna vastaja tajub, et tema vastu tuntakse siiralt huvi;
4. kuulamispõhiste küsimuste kaudu saab küsitleja detailsemat informatsiooni;
5. kuulamispõhiste küsimuste kaudu saab küsitleja teada, mis on lapse jaoks tõeliselt oluline;
6. kuulamispõhiste küsimuste esitamine tagab vestluse sujuva voolu, hästi toimiva dialoogilise protsessi, hoiab ära vestluse hektilisuse;
7. kuulamispõhised küsimused aitavad lapsel end paremini väljendada, reflekteerida detailsemalt oma kogemusi ja seeläbi arendada oma sotsiaalset kompetentsi.

Kuna laste intervjuerimine seostub paljude erinevate aspektidega, alustades eetikast ja lõpetades erinevate mänguliste võimaluste kasutamisega, mis võivad vestlust lapse ja intervjueri vahel edendada /takistada, annab käesolev magistritöö mitmeid võimalusi antud valdkonna uurimisega edasi tegeleda. Üheks võimaluseks oleks koostada eraldi kogumik laste intervjuerimisega tegelevatele isikutele. Kogumik võiks endas koondada näiteks järgmisi peatükke:

- võimalikud teemad, millest rääkimisel ei kahjustata laste huve, kuid mis pakuksid auditooriumile huvi;
- ülevaade lapse mõjutamise tehnikatest (käitumismustrid, mida intervjueri peaks vältima, et lapse vastuseid võimalikult vähe suunata, mõjutada);
- küsitlemistehnikad ja nõuanded, kuidas lapsi võimalikult efektiivselt eneserefleksioonile suunata;
- ülevaade mängulistest vahenditest, mille kasutamine edendab/takistab vestluse kulgu;
- tehnikad ja nõuanded, mis aitaksid laste intervjuerimise võimalikult efektiivseks muuta.

Taoline kogumik oleks esimene eestikeelne tervikmaterjal, mis lihtsustaks ja tõhustaks lastega igapäevaselt kokkupuutuvatel isikutel „väikeste inimeste hääle“ võimalikult tõetruud ja detailset auditooriumile vahendamist.

SUMMARY

This Master`s thesis named Dangers and Possibilities of preschool children interviewing techniques focuses on how to interview a child in the most effective way). Discussion about children rights (children right to share their opinion for example) is a constant topic. To assure correct and undistorted publicity for children voice it is important for questioner to possess the most effective interviewing techniques.

Data that is analyzed in the present thesis includes 7 interviews carried out by educators (2 interviews) and by author of the present paper (5 interviews). In order to establish the most effective interviewing technique and to map out appropriate questions qualitative text analysis is combined with conversation analysis. In more detail, three main aspect were observed during conversation analysis:

- listening to each other,
- control of understanding,
- turn-taking in conversation.

Similarly, text analysis can be divided into three categories including:

- analysis of interrogative words,
- effectiveness of interaction,
- answers to questions.

In additon, climate of interview created by interviewer was also analyzed. In order to clarify general trends some of the qualitative data was quantified and placed on graphics.

Results of the analysis indicated that key factor of child interviewing is active listening and question formulation should be adjusted to child competences. Hence, active listening questions are important because:

- those questions help questioner to understand child's social competence.
- By asking active listening questions, interviewer is able to use vocabulary that is understandable to child.
- By asking active listening questions interviewer shows his or hers earnest interest to interviewee who is therefore encouraged to talk.
- Questions that are based on active listening enable to gather more detailed information. (One is able to detect key aspects for child.)
- Those questions help to focus current subject and to avoid disorder.
- Active listening helps to avoid misunderstandings.
- Active listening questions help child to better express oneself, to reflect one's experiences in more detail and hence improve one's social competence.

Interviewing a child associates with different aspects starting with ethics and ending with usage of game like opportunities. Hence, method variability could enhance conversation between interviewer and child. By using current thesis, one could develop the topic further. It could be useful to compose guidance for child interviewers that should include following chapters:

- subjects that can be discussed without harming child's interests.
- Overview of techniques that affect children (behavioral patterns that should be avoided in order to minimize the impact of our own thoughts to child).
- Questioning techniques and guidance for bringing out child's self reflection.
- Overview of game like techniques that could promote or hold back the course of conversation.
- Techniques and advices that would increase effectiveness of child interviewing .

Such Estonian guidance would be the first in its kind. Hence, it could simplify and increase efficiency of bringing out truthful voice of "little people".

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Adams, S. & H. Wynford (2001). *Interviewing for journalists*. London: Routledge.
2. Aim, L. (2007). *Vanglast vabanenud isikute rehabilitatsioon Tartu linna näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika osakond.
3. Brownell, J. (2010). The Skills of Listening-Centered Communication. Wolvin, A. D. (toim.). *Listening and Human Communication in the 21st Century*. Blackwell Publishing, Chichester: 144–145.
4. Butterworth, G. & M. Harris (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
5. Castle, G. & M. Emmett & H. Weger (2010). Active Listening in Peer Interviews: The Influence of Message Paraphrasing on Perceptions of Listening Skill. *The International Journal of Listening*, 24(1): 34-49.
6. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. *Eesti Ajalehtede Liidu kodulehekülg*, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>
7. Egan, B. A. (2009). Learning conversations and listening pedagogy: the relationship in student teachers`developing professional identities. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(1): 45–46.
8. Floyd, J. J. (2010). Listening: A Dialogic Perspective. Wolvin, A. D. (toim.). *Listening and Human Communication in the 21st Century*. Blackwell Publishing, Chichester: 128.
9. Formosinho, J. & S. B. Araújo (2011). Listening to children as a way to reconstruct knowledge about children: Some methodological implications. *European Early Childhood Education Research Journal*, 14(1): 25–27.

10. Fritzley, V. H. & K. Lee (2003) Do young children always say „yes“ to Yes/No questions? A metadevelopment study of the affirmation bias. *Child Development*, 74, 1297–1313.
11. Fullerton, R. S. (2004). Covering Kids: are journalist guilty of exploiting children? *Journalism Studies*, 2004(4): 512.
12. Greig, A. D. & J. Taylor & T. MacKay (2007). *Doing research with children*. London: Sage Publications.
13. Hamlin, D. & D. Head-Reeves & J. McCarthy & D. McNaughton & M. Schreiner (2007). Learning to listen. Teaching an active listening strategy to preservice education professionals. *Topics in early childhood special education*, 27(4): 223–224).
14. Harro, H. (2000) Ajakirjandusžanride areng. toim. Lauk, E. *Peatükke eesti ajakirjanduse ajaloost 1900-1940*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk. 79-107
15. Harro, H. (2003). *Hea ajakirjandustava neljas dimensioon – lapsed*. Tartu: Tartu Ülikool.
16. Hughes, L. & S. McCrum (1998). *Interviewing Children: A Guide for Journalists and Others*. London: Printflow.
17. Horowitz, S. W. (2009). *The British Psychological Society*, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://www.bpsjournals.co.uk>
18. Ilves, K. (2007). Laste probleemid spetsialistide ja laste enda perspektiivis. Ettekanne. *Eesti Sotsiaalteaduste V aastakonverents*. Tartu, 12.-13. november.
19. Imhof, M. (2004). What is Going on in the Mind of a Listener? The Cognitive Psychology of Listening. Wolvin, A. D. (toim.). *Listening and Human Communication in the 21st Century*. Blackwell Publishing, Chichester: 98.
20. Kask, K. & R. Bull (2009). From person descriptions to interviewing methods: what can be done to improve child witnesses testimonies? *Trames*, 13(2): 102.
21. Kask, K. (2009). *Erialaspetsialistide pädevus alaealiste tunnistajate ja kannatanute ülekuulamise kohta kriminaalmenetluses*. Uuringu kokkuvõte. Justiitsministeeriumi kriminaalteabe ja analüüsi talitus, Kriminaalpoliitika osakond.
22. Kelt, T. (2009). *Eesti rahvusringhäälingu raadiointervjuude intervjuerimispraktikad*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

23. Krähenbühl, S. J. & M. Blades (2006). The Effect of Interviewing Techniques on Young Children's Responses to Questions. *Child: Care, Health and Development*, 32(3), 321-332.
24. Lapse õiguste konventsioon (26.09.1991) RT II 1996, 16, 56; viimati muudetud 25.11.2008. URL (kasutatud veebruar 2011)
<https://www.riigiteataja.ee/akt/24016#o>.
25. Lobe, B. & S. Livingstone & K. Olafsson & J. A. Simões (2008) *Best Practice Research Guide: How to research children and online technologies in comparative perspective*. London: EU Kids Online (Deliverable D4.2).
26. Lowden, J. (2002). Children's rights: a decade of dispute. *Journal of advanced Nursing*, 37(1): 104.
27. Masso, A. (2009). *Kvalitatiivsete andmete analüüsitehnikad ja –tarkvara*. Käsikirjaline loengukonspekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
28. McGregor, J. & G. Sedorkin (2002). *Interviewing: A Guide for journalists and writers*. Crows Nest, N.S.W.: Allen & Unwin.
29. Menyuk, P. (1971). *The acquisition and development of language*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
30. Owen, L. & S. Auty & C. Lewis & D. Berridge (2007). Children`s Understanding of Advertising: an Investigation Using Verbal and Pictorially Cued Methods. *Wiley InterScience*, 16. oktoober, URL (kasutatud jaanuar 2010)
<http://www.interscience.wiley.com>
31. Piaget, J. (2006). *The psychology of intelligence*. London: Routledge.
32. Praakli, K. (2009). Intervjuu keeleandmete kogumise meetodina. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 5*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 209-225.
33. Randlane, M. (2004). *Sotsioloogiliste küsimustike staatus: Konversatsioonianalüütiline lähenemine*. Magistridissertatsioon. Tartu Ülikool, semiootika osakond.
34. Ruul, Ü. (2010). *Muutused eelkooliealiste laste sotsiaalsetes oskustes õpetajate hinnangul seoses sotsiaalsete oskuste treeningul osalemisega*. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond.

35. Saat, H. (2005). Sotsiaalsed oskused: kontseptsioon ning arendamise ja hindamise võimalused koolis. A. Ots (toim.). *Üldoskused-õpilase areng ja selle soodustamine koolis* (lk 129-162). Tartu: TÜ Kirjastus.
36. Soodla, P. (2011). *Picture-Elicited Narratives of Estonian Children at the Kindergarten-School Transition as a Measure of Language Competence*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, haridus- ja sotsiaalteaduskond, pedagoogika instituut.
37. Stone, E. (1999). Using Children as Sources. *Columbia Journalism Review*, 38(3): 34.
38. Tropp, K. & H. Saat (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. Kikas, E (toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53-78.
39. Tropp, K. & K. Mägi (2008) Emotsionaalne ja motivatsiooniline areng. E. Kikas (toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 92–103.
40. Wang, J. (2006) Questions and the exercise of power. *Discourse & Society*. Vol 17(4): 529–548.
41. Waterman, A. H. & M. Blades & C. Spencer (2001) Interviewing children and adults: the effect of question format on the tendency to speculate. *Applied Cognitive Psychology*, 15(5), 521–531.
42. Wilson, J. C. & M. Powell (2001). *A guide to interviewing children: essential skills for counsellors, police, lawyers and social workers*. New York: Routledge.
43. Zwiers, M. L. & P. J. Morrisette (1999). *Effective interviewing of children: a comprehensive guide for counselors and human service workers*. Philadelphia: Taylor & Francis.

LISAD

Lisa 1 Esimene transkriptsioon

Intervjuu nr 1 (04.02.2011)

Intervjueerija V

Intervjueeritav L

Intervjuu algab muinasjutu rääkimisega.

V: Räägi mulle, kas sina ka kodus telekat vaatad.

L: Ja

V: Mis sa sealt vaatad?

L: Mm... multikaid.

V: Mhmhh. Milliseid multikaid sa vaatad?

L: Hästi lõbusaid ja ... (pikk paus)...kus saab hästi palju nalja.

V: Millised on need multikad, kus saab palju nalja?

L: Mmm... (mõtleb pikalt ja vaatab siis mulle küsivalt otsa)

V: Kas sa oskad nimetada mõnd äkki? Mis on su lemmikmultikas?

L: Mul polegi ühtegi lemmikut, mul on lihtsalt palju lemmikuid.

V: Palju lemmikuid? Kas sa mõnda oskad nimetada?

L: (pikk mõtlik paus, kulm läheb segadusse sattudes natuke kortsu)

V: Ei tule meelde ühtegi?

L: (Raputab pead)

V: Kas sa vaatad igal õhtul telekat?

L: Mitte iga õhtu.

V: Kui sageli sa vaatad?

L: Vahel, kui issi mul kodus on, siis ta paneb mulle ühest kohast multika.

V: Ahahh. Kas see on siis kuskilt plaadi pealt või see tuleb telekast?

L: Mmm... telekast saab panna ise.

V: Ahahh, et see on siis nagu DVD pealt, et sul on see multikas kuskil mujal ja sa saad seda iga hetk vaadata, kui sa tahad.

L: Mhmhh.

V: Aga kas sa vaatad issiga ka koos multikaid?

L: Jaa.

V: Aga emmega?

L: Mmm... emmega väga ei vaata, sest emme ei vaata neid.

V: Ahahh, aga kas sulle meeldib issiga vaadata multikaid?

L: Jaa.

V: Miks sulle meeldib issiga koos vaadata?
 L: Sest siis on koos olla põnevam natuke.
 V: Kas issi siis... Mis issi teeb siis sellel ajal, kui te koos vaatate?
 L: Mmm... vahepeal on ta samal ajal arvutis.
 V: Ahahh. Aga kui te koos vaatate telekat, kas siis issi seletab ka, et mis seal juhtub täpselt?
 L: Mkmm (raputab pead).
 V: Sa saad ise kõigest aru?
 L: (Noogutab natuke)
 V: Aga mis te veel issiga koos telekast vaatate?
 L: Vahepeal me vaatame kõik koos ühte sellist laste-suurte multikat.
 V: Kas sul tuleb selle nimi ka meelde?
 L: (Raputab pead)
 V: Ei tule. Kui sageli te seda vaatate?
 L: Harva.
 V: Nädalas vaatate mitu korda või ühe korra?
 L: (Vaikus) Mmm...(Noogutab)
 V: Ühe korra?
 L: (Vaikus)
 V: Sa ei ole päris kindel, mitu korda te vaatate?
 V: Sa ei tea täpselt?
 L: Mhmhh
 V: Olgu. (Samal ajal lükkab laps enda selja sirgu ja justkui vabaneb keerulisest teemast ja olukorrast,) Kas sa tead, et telekas on olemas ka suurtele mõeldud saated?
 L: Jaa.
 V: Millised need saated on?
 L: Mmm... (vaatab silmadega mõtlikult ringi ja lõpuks peatub pilk minul)
 V: Kas sa oled näinud neid saateid?
 L: Jaa.
 V: Mis sa oled seal tähele pannud, et mis seal on juhtunud?
 L: Mm...
 V: Kas sulle meeldis see, mida sa vaatasid?
 L: ... natukene
 V: Aga lastesaated meeldivad vähem või meeldivad rohkem kui suurte inimeste saated?
 L: Lastesaated meeldivad rohkem.
 V: Miks?
 L: Sest need on lõbusamad?
 V: Mis seal on lõbusat...lastesaates?
 L: Seal nagu tehakse lastele igasuguseid asju?
 V: Mhmhh. Sul on tore neid vaadata?
 L: Jah.
 V: Ja saad järele teha ka pärast ise?
 L: Mmm... (noogutab korra)
 V: Natukene?
 L: Mhmhh.
 V: Nii. Aga mis sa sellest arvad, kuidas erinevad lastesaated suurte inimeste saadetest?
 L: Sest lastesaated on nagu ... mõned on joonistatud ja ... suurte omad on ka joonistatud tegelt.
 V: Aga kas sul tuleb midagi veel meelde, mis on lastesaates teistmoodi kui suurte inimeste saates?

L: Lastesaates pole selliseid õudseid asju nagu suurte inimeste filmides.
 V: Sellepärast sulle meeldivad lastesaated rohkem ka?
 L: Jah
 V: ...et seal ei juhtu hirmsaid asju?
 L: mhmhh.
 V: Kas teil kodus raadio ka on?
 L: Jaa
 V: kas sa kuulad vahel raadiot?
 L: Mhmhh.
 V: Kas sa kuulad üksi või sa kuulad kellegagi koos?
 L: Üksi
 V: Mis sa sealt kuulad?
 L: Laule.
 V: Laule?
 L: Mhmhh.
 V: Muusikat siis kuulad?
 L: Jah, ma panen plaadi sinna peale.
 V: Ahahh, sa kuulad nagu makist siis?
 L: mhmhh.
 V: Aga kas raadiost tuleb lastesaateid ka?
 L: Mmm... vahel tuleb.
 V: Kas sa kuulad ka neid?
 L: (Noogutab)
 V: Aga neid kuulad üksinda või kellegagi koos?
 L: Üksinda.
 V: Sulle meeldib üksinda kuulata?
 L: (Noogutab)
 V: Kas sulle meeldivad need saated rohkem, mis tulevad telekast või need, mis tulevad raadiost.
 L: Mis tulevad telekast.
 V: Miks?
 L: Sest seal on pilt ka.
 V: Ahahh. Aga raadios sa pead ise mõtlema, kuidas need asjad välja näevad?
 L: (Noogutab).
 V: Ja see ei ole nii lõbus sinu arvates?
 L: Mhmhh.
 V: Kas emme-issi kuulavad sul ka raadiot?
 L: Vahel kuulavad.
 V: Aga te koos ka kuulate?
 L: Mm... vahel.
 V: Aga mida emme-issi raadiost kuulavad?
 L: Uudiseid
 V: Sina uudiseid ei kuula?
 L: (raputab pead)
 V: Miks sa ei kuula?
 L: Igavad
 V: Ahahh. Räägi sellest, et kui sa ütlesid, et te vaatate telekat, siis millal te vaatate telekat?
 L: Mm... hommikul.
 V: Mis sa sealt hommikul vaatad?

L: Mmm... multikaid
 V: Neid, mis algavad enne lasteaeda tulekut?
 L: Mhmhh (noogutab natuke ebakindlalt)
 V: Aga kas sa vaatad millalgi veel telekat?
 L: Mhmhh (noogutab)
 V: Millal?
 L: Lõunaajal.
 V: Lõunaajal sa oled lasteaias ju?
 L: Aga vahel, kui ma ei ole lasteaias.
 V: Nädalavahetusel sa oled kodus ja siis vaatad?
 L: Jah. Vahepeal ma lähen lõunaajal ära, siis ma saan...
 V: Sa lähed koju vahepeal lõunaajal lasteaiast?
 L: Kui ma käin ära kuskil, siis ma tulen jälle tagasi.
 V: Kus sa käid?
 L: Eelkoolis ja laulmas.
 V: Sa oled väga tubli. Ja siis sa oled vahepeal lõunaajal kodus ja näed siis sealt lastesaateid?
 L: Jah.
 V: Aga kas sa õhtul ka vaatad telekat?
 L: Jaa.
 V: Mis kell sa vaatad õhtul telekat?
 L: mm... (vaatab nõutult mulle otsa)
 V: Tead?
 L: (raputab pead)
 V: Kas sa vaatad siis, kui lastesaated algavad?
 L: Mmm.. (raputab pead)... Siis kui emme õhtul süüa teeb.
 V: Ahahh. Siis sina lihtsalt teed midagi lõbusat samal ajal?
 L: Mhmhh.
 V: Nii. Kas sa tead, et sellised asjad on ka telekas olemas nagu reklaamid?
 L: Jaa.
 V: Mis need on?
 L: Need on sellised...lihtsalt näidendid mingid... näidatakse mingeid asju lihtsalt.
 V: Mis seal näidatakse?
 L: Mm... sööke ja...
 V: Kas sul on oma lemmikreklaam ka?
 L: mkmm (Raputab pead)
 V: Kas sulle meeldivad reklaamid?
 L: Mkmm (raputab pead)
 V: Miks nad sulle ei meeldi?
 L: Need on ..igavad.
 V: Mis seal tavaliselt tehakse?
 L: Mm... lihtsalt näideldakse nagu asju ja mis kell filmid hakkavad ja...
 V: Kas siis kui näidatakse šokolaadi, kas siis sa... mis sa sellest arvad, kui sa seda näed?
 L: Mm... mul tuleb ka siis kohe selle isu peale.
 V: Ahahh. Kas sa näiteks Barnie reklaami oled näinud?
 L: Jaa.
 V: Mis sa sellest arvad?
 L: Mul tuleb kohe isu peale.

V: Kas sulle meeldib see reklaam?
L: Jaa
V: Miks see meeldib sulle?
L: Sest see on lõbusam kui teised.
V: Mis seal juhtub?
L: Mm... (mõtleb)
V: Mäletad sa ?
L: (raputab pead)
V: Aga kellele see reklaam mõeldud on?
L: Inimestele
V: Kas reklaamide puhul on ka nagu saadete puhul, et on ühed reklaamid on mõeldud lastele ja teised reklaamid on mõeldud suurtele inimestele?
L: (Raputab pead)
V: Need on mõeldud siis kõikidele võrdselt?
L: (Noogutab)
V: Aga Barnie reklaam, kas see on siis ka mõeldud emmele-issile ja lastele?
L: Natukene
V: Natukene?
L: Mhmhh
V: Aga rohkem on mõeldud lastele või mis sa arvad?
L: Mhmhh.
V: Miks?
L: Sest see ..mmm...ma ei tea.
V: Kas äkki sellepärast, et Barnie on selline mänguloom ja lastele meeldivad mänguasjad?
L: Mhmhh.
V: Mis sa arvad sellest, et äkki mõned reklaamid ongi mõeldud ainult lastele?
L: (Noogutab)
V: Millised need reklaamid on?
L: Magusaga,
V: Mis sul meelde näiteks tuleb, millist sa oled telekast näinud?
L: Mm.....
V: Kas sa oled näinud mänguasjareklaame ka?
L: Jaa
V: Aga kellele need mõeldud on?
L: Ka lastele?
V: Miks?
L: Sest suured ei mängi mänguasjadega.
V: Ma saan aru, et ühtegi lemmikreklaami sul ei ole?
L: Mhmhh
V: Sulle lihtsalt üldiselt ei meeldi reklaamid?
L: Mhmhh.
V: Aga sa ütlesid, et reklaamides näideldakse. Kas siis nendes lastesaadetes, mida sa vaatad, ei näidelda?
L: Näideldakse.
V: Kas siis igal pool, kõiges, mis telekast tuleb, näideldakse?
L: Mkmm (raputab pead)
V: Kus ei näidelda?
L: Joonisfilmides?

V: Miks seal ei näidelda?

L: Sest neid asju pole olemas, mis seal on.

V: Aga kui näideldakse, siis kes need on, kes seal näitlevad?

L: Inimesed.

V: Aga lastesaadetes?

L: Lapsed ka

V: Lapsed ka. Selge. Kas sa tahad mulle veel midagi teleka vaatamisest rääkida?

L: Ei tule meelde.

V: Ei tule meelde. Olgu.

Intervjuu nr 2 (04.02.2011)

Intervjueerija V

Intervjueeritav S

Intervjueeritav G

Intervjueeritav H

Intervjuu algab muinasjutu rääkimisega.

V: Kuidas teile see lugu meeldis?

S,G,H: Hästi

V: Mis teile meeldis selle loo juures?

H: Et ta oskas paela kinni siduda.

V: Ahahh, kas miski veel meeldis teile?

G: Et poodi läks?

V: Ahahh, et ta käis ise poes jäätist ostmas.

S: Minule meeldis see, et ta vaatas sõjafilmi.

V: Sinule meeldis see, et ta vaatas sõjafilmi. Aga see oli ju hirmus, Markus kartis ju seda?

S: Jah

H: Mul ei tulnud üldsegi hirmu.

V: Sinul ei tulnud hirmu?

H: Mkmkk.

S: Ma ka.

V: Kas teie ka kodus telekat siis vaatate?

S,H,G: Jaa!

H: Emme lubab mul.

G: Aga ma vaatan arvutist midagi.

V: Mis sa sealt arvutist vaatad?

G: Enda mängu

V: Ahahh, sul on seal mingid mängud siis?

G: (Noogutab)

V: Mis teised vaatavad? Sten, mida sina vaatad?

S: Ma vaatan lastekaid.

V: Sina, Herman?

H: Mm.. ma vaatan telekast hoopis.

V: Telekast vaatad? Mis sa sealt vaatad?

H: (Arusaamatu vastus)

V: Ahahh. Aga mis te arvate sellest, et kuidas teile meeldib rohkem vaadata. Kas üksinda või koos kellegi teisega?

H: Mina vaatan Augustinaga

V: Kes on Augustina?

H: Minu õde

V: Kas ta on suurem või väiksem õde?

H: Suurem.

V: Aga kas sa vaatad emme-issiga ka telekat?

G: Mina vaatan emme, issi ja vennaga.

V: Ahahh. Aga, Sten, tule istu meie juurde. Ära praegu mängi veel. Kas sina vaatad telekat üksinda või vaatad emme-issiga koos?

S: Ma vaatan kõikidega!
 V: Kõikidega vaatad?
 G, S: (Noogutavad)
 V: Mis sa sealt vaatad kõikidega koos?
 S: Emme, issi vaatavad mul telekat, mina arvutit.
 V: Aga kas te koos ka vaatate emme-issiga telekat?
 S: mkmm (raputab pead)
 V: Mitte kunagi ei vaata koos?
 S: (Raputab pead)
 V: Aga kas sa vaatad siis üksinda telekat?
 S: (Noogutab). Ma olengi üksinda kodus.
 V: Sa oled üksinda kodus?
 S: (Noogutab).
 V: Kas sulle meeldib üksinda telekat vaadata?
 S: (Noogutab)
 V: Aga mis sa sealt vaatad üksinda?
 S: Multikaid
 V: Aga sina, Herman, kas sina siis vaatad emme-issiga ka või sina vaatad ainult oma väikse õega?
 H: Suure õega
 V: Suure õega. Kellega sa vaatad rohkem?
 H: Enda suure õega.
 V: Ahahh. Aga emme-issiga ka vahel vaatad koos telekat?
 H: Ei vaata üldse.
 V: Mitte kunagi ei vaata?
 H: Raputab pead
 V: Kas sa tahaksid vaadata nendega koos?
 H: (noogutab)
 V: Kas sulle üksinda meeldib telekat vaadata?
 H: (raputab pead)
 V: Miks sulle ei meeldi?
 H: Sellepärast, et äkki ... ma olin nii vaikselt ja ma ei tea, mis asi see oli, aga läheb nagu trepist alla.
 V: Ahahh, et sa tahad, et keegi oleks sinu juures, kes räägiks, mis seal juhtub?
 H: (noogutab kaasa)
 V: Aga sina, Geiri, mis sina arvad, kellega sina tahaksid koos telekat vaadata?
 G: Kui issi või emme lähevad kuskile, siis ma olen Steveniga kodus. Kui Steven tahab Rauno poole minna, siis ma olen ise kodus ja saan arvutist vaadata enda mängu.
 V: Kas sulle meeldib üksinda vaadata?
 G: (Noogutab)
 H: Aga kui ma arvutisse lähen, siis ma panen väga, väga vaikseks ja siis, siis ma kuulen kõiki hääli. ... vahepeal üleval
 V: Mis hääli sa kuuled?
 H: mingeid vaiksaid ulgumisi...
 V: Kas sa mõtled neid hääli, mis tulevad õuest?
 H: (Raputab pead).
 V: Mis tulevad telekast?
 H: (Raputab pead)
 V: Kust need hääled tulevad?
 S: Trepikohast!

H: Ei, mina arvan, et all või üleval.
V: Kas sa arvad, et seal on tondid või keegi? Või mis sa arvad, mis seal on?
H: Tondid või...
V: Kas sa kardad üksi kodus olla?
H: (Noogutab)
V: Ja üksinda telekat sulle ka ei meeldi vaadata?
H: (raputab pead)
V: Geiri, kas sinule meeldib üksi telekat vaadata?
S: Mul tuli mõte. Kui tondid tahavad tuppa tulla, keera uks lukku!
V: Jaa, see on hea mõte.
H: Aga kui tuleb mingi nähtamatu tont ja läheb uksest läbi?
G: See...
H: See oleks küll paha lugu.
V: See oleks paha lugu jah, loodame, et sellist nähtamatut tonti ei ole olemas.
S: tegelikult...
V: Aga kui me räägime veel teiega edasi sellest, ... mida teile meeldib emme-issiga koos telekast vaadata? Geiri, mida sinule meeldib emme-issiga koos telekast vaadata?
G: eee..multikaid
V: Miks sulle meeldib nendega koos vaadata?
S: Sest siis ta äkki ei karda, et tondid tulevad tuppa.
G: Ei, ma vaatan nendega reporter ... vaatan koos emme-issiga
V: Reporterit vaatad? Kanal 2 pealt vaatad koos emme-issiga?
G: (Noogutab)
V: Mis sa sellest reporterist arvad?
G: (vaikus)
V: Mis teised arvavad? Kas te teate, mis see reporter on?
S: Jaa
V: Sina oled, Sten, näinud seda.
H: Ma olen ka näinud. Reporter mingi autoga sõitis aeglaselt ja siis pööras ja siis läks teisele mingi otsa...
V: Mhmhh, aga kuulame nüüd, mis Sten meile reporterist räägib. Sten, mis see reporter on?
S: Mm... see on siukene film, et ... ma ei mäleta
V: Kas see on mingi film või see on saade?
S: See on saade.
V: ja mis seal saates juhtub?
H: Ma tean...
G: Nagu näitab neid autosid ja siis sõidavad ja on need, kes vanglasse viivad neid.
H: Jaa, ma tean, kuidas võib teha. (Näitab autoga laua peal). Auto sõidab ja siis jää on peal ja võib natukene edasi liikuda...
V: Autoõnnetus on see siis.
G: jaa.
V: Kas reporter näitab õnnetusi?
H: Mhmhh
G: Jaa
V: Aga mis see reporter veel näitab?
G: Räägib ja...
V: Millest nad räägivad seal?
S: Ma ei tea
G: Neid õnnetusi näitab, näitavad filmis ja pärast räägivad seal.

S: Tegelikult reporteris saab igasuguseid asju vaadata.
V: Ahahh. Aga kas teile meeldib reporter?
G: Jaa
H: Jaa
V: Kas see reporter on teie meelest lastesaade või suurte inimeste saade?
G, H: Suurte.
V: Kas suurtel inimestel ja lastel on siis erinevad saated?
G: (Noogutab)Jaa
S: Jaa
V: Millised saated lastele on mõeldud?
G: Multikad ja ...
S: Naljafilmid on ka lastele
V: Millised on suurte inimeste saated siis?
S: Uudised ja ...
V: Miks need on suurte inimeste omad?
S: Sest seal on suured inimesed.
H: Ja kui õudus tuleb, siis ma ei tohi neid vaadata, ma pean kogu aeg vahepeal teki alla minema.
V: Emme-issi ütlevad siis, et ära vaata, kui on õudne koht?
H: (Noogutab)
V: Aga kas teile meeldivad suurte inimeste saated?
S: Jaa
V: Miks need teile meeldivad?
...
V: Geiri, kas sinule meeldivad suurte inimeste saated?
G: (Noogutab)
V: Miks sulle need meeldivad?
G: sest...
S: Pult, see on puldi moodi. (Vaatab minu diktofoni laual)
V: Kuule, aga kas teile meeldivad suurte inimeste saated? Miks teile meeldivad, kui te ütlete, et teile meeldivad?
H: Mulle ei meeldi.
V: Sinule ei meeldi? Miks ei meeldi?
H: Sest vahepeal võib õudus olla seal.
V: Ahahh. Aga nüüd ...
S: Minule ka ei meeldi
G: Mulle ka!
V: Kas teil kodus raadio ka kellelgi on?
S: Minul (tõstab käe)
G: Mul!
H: (Tõstab käe)
V: Kõigil on raadio? Mis te selle raadioga teete?
S: Kuulame laule
H: Aga ma tean, issil seal garaažis on ka üks raadio
V: Mis issi sealt raadiost kuulab?
S: Laule, uudiseid saab raadiost kuulata.
V: Mida teie kuulate raadiost?
S: Ma kuulan alati laulu
H: Ma kah
V: Geiri, mida sina raadiost kuulad?

G: Laule
V: Kas sa kuulad mingeid saateid ka?
H, S: (mängivad ja räägivad juba omaette)
V: Oleme nüüd hästi tasa ja kuulame, mis Geiri meile räägib. Ja siis, Herman, sina kuula hästi hoolega, mida Geiri räägib ja siis ma küsin sinu käest, mis sa kuulsid.
G: Saateid, saateid ja vahel vaatan lihtsalt laule
V: Laule. Mis sa, Herman, kuulsid? Mis Geiri rääkis, mida talle meeldib raadiost kuulata?
H: Saateid ja laule
V: Aga mida teile meeldib kuulata peale laulude veel raadiost?
S: Ma kuulan alati laule.
V: Kas raadiost tuleb saateid ka?
S: (Noogutab)
V: Sten, mis saated tulevad raadiost?
S: ... (pobiseb midagi omaette) Uudised
V: Herman, kas sina tead, mis saated on raadios?
(vaikus)
V: Geiri, mis sina arvad, kas raadiost tuleb lastesaateid ka?
G: Ei, laule.
V: Ainult laule?
G: (Noogutab)
V: Aga mis teised arvavad?
S: Ma arvan, et tulevad saateid ja laule.
V: Kas teile meeldib raadiot kuulata?
S: (Noogutab)
V: Herman, kas sulle meeldib rohkem raadiot kuulata või telekat vaadata?
H: Telekat.
V: Miks?
H: Sest vahepeal tuleb multikaid või igasugu asju.
S: Mingid õudused
V: Geiri, kas... Geiri, tule palun istu sina ka meie juurde. Räägi, kas sinule meeldib rohkem raadiot kuulata või telekat vaadata? Räägime natukene veel ja siis saate õue kohe minna.
G: Telekat
V: Miks?
G: Et seal on multikad.
V: Kas sulle meeldib see, et telekas näitab pilti?
G: ee... multikaid!
V: Sten, tasakesi. Kuula, mis Geiri räägib praegu.
V: Kas te olete telekas näinud sellist asja nagu reklaamid?
S: Jaa
V: Sten, mis asi reklaam on?
S: Reklaam.... See on, ... seal näitavad neid asjad..
G: Mis kanalit sa tahad..
V: Herman, kas sina tead, mis asjad on reklaamid?
H: (Raputab pead)
V: Kas sa oled reklaami näinud kunagi?
H: Ei, ma ei mäleta väga täpselt.
V: Geiri, aga kas sul on oma lemmikreklaam ka?
H: Ma tahtsin ühte asja veel rääkida?

V: Mis sa tahtsid rääkida!
G: Natuke vaatan neid õudusi ka
V: Vaatad natukene sina? Kellega sa vaatad neid?
G: Siis emme magab
V: Kas issi räägib sulle siis, mis seal juhtub?
G: Ei, ma ise tean.
V: Sa saad ise aru, mis seal juhtub?
G: (Noogutab)
V: Aga kui me räägime reklaamidest, siis kas te olete näinud Barnie reklaami?
(Kõik rahunevad justkui hetkeks maha ja jäävad kuulatama)
S: Ahh??
V: Barnie reklaami olete näinud telekast?
S: Eii...
V: Teate, kes see Barnie on?
H: Barmie?... Aa, ma olen näinud.
V: No, kes see on?
H: Mingi karu.
V: Kas see on karu? Mida seal reklaamitakse?
H: Näitab, kuidas seal lendab selle lennukiga ja siis läheb joast üle ka.
V: Aga kas sa saad aru, mida seal reklaamitakse?
G: See on nagu see mõmmi-Barnie.
V: Jah, kes see mõmmi-Barnie on?
S: Mõmmi-Barmie on üks söök vist.
V: Söök on see? Kas see on magus või soolane?
G,S,H: Magus.
S: Ja moos on sees.
V: Ahahh. Kas te olete seda ostnud kunagi?
G: Jaa, minu emme ostab mulle
S: Minule, minule on päkapikk toonud
V: Päkapikud toovad.
H: Aga päkapikk tõi mulle „Matu lood“
V: No väga tore. Geiri, kas sina oled Mõmmi-Barnie reklaami näinud?
G: (Noogutab)
V: Kas sulle meeldib see reklaam?
G: (Noogutab)
V: Sten, tasakesi. Ärge mängige sellega praegu. Kas sulle meeldib see reklaam?
G: (Noogutab veel korra)
V: Miks sulle see meeldib?
G: (Sest see on ilus)
V: Sten, kas sina oled näinud mõmmi-Barnie reklaami?
S: Ei ole.
V: Mis te arvate sellest, kas lastele on mõeldud teistsugused reklaamid kui suurtele?
S: Suurtele...
V: Herman ja Geiri, tulge palun istuge tagasi. Geiri, räägi sina, kas suurtele inimestele on mõeldud teistsugused reklaamid kui lastele.
G: Ma ei tea
V: Herman, palun tule istu. Mis sina arvad sellest, kas suurtele on mõeldud teised reklaamid kui lastele?
H: Ee... ma ei tea
V: Mis sina, Sten, arvad?

S: Jaa
 V: Millised reklaamid on lastele mõeldud?
 V: Mis te arvate, mida reklaamides tehakse?
 (vaikus)
 V: Mis te arvate? Kas seal näideldakse?
 S: jaa
 V: Kes seal näitlevad?
 S: Mingid inimesed
 V: Kas te vaatate reklaame või pigem ei vaata?
 S: Vaatame
 G: Vaatame.
 V: Kui sageli te vaatate?
 S: Ma olen juba tuhat korda neid vaadanud
 V: Kas teil mõni reklaam praegu meelde ka tuleb?
 S: Mulle tuleb meelde söögireklaamid.
 G: Mulle tuleb meelde need Muumid
 V: Muumireklaamid?
 G: (Noogutab)
 V: Miks reklaame vaja on?
 S: Et vaadata, mis seal reklaamis on
 V: Ma annan selle sulle tagasi, kui sa vastad mulle, miks reklaame vaja on.
 H: Sellepärast, et suured inimesed näeksid.
 V: Kas see on siis suurtele inimestele mõeldud?
 H: (Noogutab)
 S: Suurte inimeste reklaam on suurtele ja väikeste reklaam on väikestele.
 V: On erinevad reklaamid siis olemas?
 H, S: (Noogutavad)
 V: Millised on suurte inimeste reklaamid?
 S: Kus on suured inimesed?
 V: Kus reklaamis mängivad suured inimesed.
 S: (Noogutab)
 V: Aga millised on lastereklaamid?
 S, H: Kus mängivad lapsed.
 V: Aga kas see, mida seal näidatakse, on ka erinev?
 S: (Noogutab)
 V: Kuidas see on erinev?
 S: Sellepärast, et seal tehakse igasuguseid asju.
 V: Mida seal näiteks tehakse?
 S: Mina ei tea! Sööki või...
 G: Aga mina ka ükskord läksin teatrisse.

Intervjuu nr 3 (12.02.2011)

Intervjueerija V

Intervjueeritav J

Intervjueeritav A

Intervjuu algab lõiguga lastesaatest „Buratino tegutseb jälle“.

V: Tõstke käed püsti, kes on seda saadet varem näinud?

A: (Tõstab käe) Mina... mul on kodus ka neid.

J: (Tõstab arglikult käe kaela taha)

V: On kodus sul?

A: (Näitab näppude peal) Kaks tükki.

J: Mul ei ole kodus neid.

V: Sinul ei ole Buratinot kodus.

J: (Raputab pead)

V: Rääkige mulle selle saate tegelastest.

(Pikk vaikus)

V: Tuleb teil meelde, millised tegelased selles lastesaates on?

J: Buratino

V: Kas keegi veel?

A: Artemon... (Näitab näppude peal) kahte tükki... kahte ma ei tea (sosistab)

V: Aga rääkige mulle Buratinost.

(Poisid mõtlevad)

V: Janno, mis sina arvad?

J: (Naeratab ja on vait)

V: Milline Buratino on?

J, A: Pika ninaga (näitavad oma nina peale)

V: Mis teil veel meelde tuleb?

A: Tal on selline nagu päkapikumüts ka peas.

J: Mhmhh... (näitab kätega pea kohal) tutt on ka nagu otsas tal.

V: Ahahh. Mis Buratinoga juhtub selles lastesaates?

(Poisid mõtlevad tükk aega ja hakkavad siis ringi vaatama.)

V: Kas teil tuleb meelde?

J,A: (Raputavad päid ja sosistavad) Ei tule.

V: Mis ta teeb seal?

A: Poes käib...teeb neid rahasid mingid..

V: Sa mõtled neid aurahasid?

A: Jah.

V: See oli selles praeguses saates, mis te nägite, eks. Aga kas te olete muidu ka Buratinot vaadanud kodus?

J,A: Jaa

V: Mis temaga veel juhtub?

J: (väga vaikselt) voodit...

V: Poes käib?

J: Jah. Voodit teeb ka

V: Ahahh. Mis ta seal teeb?

J: (väga vaikselt) jutustab.

V: Mis ta teeb?

J: (on väga häbelik ja ei vasta midagi)

V: Ütle kõvemini, see on õige vastus küll, aga ütle kõvemini.

J: Jutustab.

V: Jutustab. Millest ta jutustab?

A: Ükskord ma nägin seda ka, et .... (jutt jääb katki)

J: Loomadest jutustab

V: Loomadest jutustab?

J: Jah

V: Mis ta neist loomadest jutustab?

J: ....

V: Ahahh. Kas teie ka teete selliseid asju, mida Buratino seal saates teeb?

A: (nägu läheb naerule) Mhmhh

V: Mida sa teed näiteks?

A: Ma käin ka poes jah.

V: Ahahh. Kas Buratino meisterdab ka mõnikord midagi?

J: Jaa

V: Mida ta meisterdab näiteks?

(Vaikus)

V: Tuleb teil meelde?

A: ei...

V: Kas sellest paberist oskate teha midagi, mida Buratino on meisterdanud?

A: Jaa

V: Oskad?

A: Jaa

V: Kas sa näitad mulle selle paberi peal?

A: (Võtab paberi)

V: Kas sa tahad pastakat ka?

A: Niimoodi suuga ...sellise...

V: Kas sa räägid ka mulle, mis see on?

A: Jah. See on ring, siis ta kleebib siia mingi sellise näo siia peale.

V: Nii..teeb suu ja silmad ja nina?

A: Jah

V: Ja mis sellest siis tuleb?

A: Maasika paneb siia

V: Nii...

A: Ja siis ta teeb nagu taldriku peale paneb sellise näo.

V: Ahahh. Taldriku peale teeb näo? Kas ta teeb seda söögiasjadest?

A: (Noogutab)

V: Mis söögiasjadest ta teeb peale maasika?

A: Siia suu teeb vahukoorega.

V: Ahahh, kas sina oled proovinud seda kodus järele teha?

A: Mhmhh

V: Tuli hästi välja?

A: (Noogutab)

V: Rääkige, mis saateid te veel vaatate telekast?

V: Sina, Janno, mida sina vaatad telekast?

J: Tomi ja Annit.

V: Tomi ja Annit vaatad?

J: (Noogutab)

V: Kes seal tegelased on?
 J: Ellen, Heiki, Betti...
 V: Milline see Ellen on?
 A: Tomi ka!
 V: Tomi ka.
 A: Betti ka...Betti on ka.
 V: Milline Betti on?
 J: Tuust, tuust!
 A: Tuust.
 V: Kas te Bettit joonistada oskate?
 A: Jaa
 J: Jaa
 V: Ma annan teile paberit, joonistage mulle Bettit.
 A: Teen nuku...
 A: Pea tuleb selline...siis on pikad juuksed
 V: Kas teil on selles saates oma lemmiktegelane ka?
 J: (Tõstab pea koheselt paberilt ja naeratab) Jaa!
 V: Kes sinu lemmiktegelane on, Janno?
 J: Tomi.
 V: Aga joonista mulle Tomit üldse.
 A: (Tõstab rusikasse surutud käe õnnelikult üles)Mina oskan, mina oskan!
 V: Sina oskad?
 A: Ma oskan Sipsikut joonistada.
 V: Sipsikut oskad joonistada?
 A: Ma võin joonistada.
 V: Sa võid uue paberi võtta.
 J: Ma võtan ka uue.
 V: Janno, räägi mulle, milline Tomi on seal saates?
 J: (Vaatab ja mõtleb tükk aega)
 V: Mis temaga juhtub seal saates?
 J: nalja teeb
 V: Nalja teeb? Näiteks, mis nalja ta on teinud?
 J: Ükskord ma nägin, kui Tom tegi trenni, siis tulid see vana onu ja see Anni ja siis Tom ütles, et keegi tuleb ja siis ta tegi nalja, et ta on väsinud, aga tegelt ta ei olnud.
 V: Ahahh. Kas see oli siis naljakas?
 J: Jah.
 V: Mis sulle veel on sellest Tomi ja Annist meelde jäänud, Janno?
 J: (mõtleb, ei vasta midagi)
 V: Mis sinule, Ants, on Tomi ja Annist meelde jäänud?
 A: Et niimoodi et...
 J: Kas me võime ära ka värvida?
 V: jaa... võite ära värvida.
 A: et nagu selline mees tuli ja näitas nagu mingit sellist sõjaasja või selliseid, noh... puust tehtud.
 V: Mida sina siis tundsid, kui sa seda vaatasid?
 A: On lahe puust asju teha.
 V: Lahe on?
 A: (Noogutab)
 J: Tal on sinine särk.
 V: Sinine särk on Tomil?

J: Mhmhh
 V: Kas tal on alati sinine särk seljas?
 J: Vahepeal on oranž ka.
 V: Ahahh.
 J: aga ma teen sinise.
 V: Aga milline Tomi iseloomult on?
 J: (vaatab mind altkulmu, ei vasta midagi)
 V: Oskad sa öelda?
 J: (Raputab pead)
 V: Millal te Tomi ja Annit vaatate?
 J: Iga...
 A: Siis, kui on, siis me vaatame mõni päev sinna kanali peale.
 V: Aga millal on Tomi ja Anni?
 J: teisipäeval
 V: Teisipäeval?
 A: (sosistab kahtlevalt) teisipäeval...
 J: (vaatab Antsu poole) Jah, nüüd on.
 V: Kas mingil päeval on veel?
 J: Ei, teisipäeval... aga hommikul kordab.
 V: Kas teie vaatate teistel päevadel ka telekat?
 J: jaa
 A: Ma vaatan vahel harva ainult.
 V: Millal sina, Janno, veel vaatad telekat?
 J: Kolmapäeval
 V: Kolmapäeval?
 J: ja reedel ka, sest reedel on „Auk seinas“.
 V: „Auk seinas“?
 J: (Noogutab)
 V: Aga mida sa kolmapäeval vaatad telekast?
 J: ee...(mõtleb)...“Vanad...ei, neljapäeval. Mul läks sassi.
 V: Mis sa vaatad neljapäeval?
 J: „Vanad ja kobedad“.
 V: Ahahh. Sina, Ants, millal sina vaatad telekat?
 J: Mul on valmis.
 V: Väga ilus.
 A: Iga päev. Okei, ma ei vaata iga päev. Ma vaatan... siis kui lubatakse, siis vaatan.
 V: Aga millal lubatakse?
 A: Mhh, mõni päev lubatakse.
 V: kes see on, kes lubab?
 A: Issi jah...
 J: emme
 A: Emme ja...vahepeal lubavad, aga väga palju ma ei vaata.
 J: mina ka väga palju ei vaata. Mina mängin vahepeal.
 V: Aga kas keegi peab lapsele ütlema, et ei tohi telekat vaadata?
 A: Mhmhh
 V: Kes peab ütlema?
 A: Emme ja issi.
 J: Mul näiteks, kui emme film või issi film hakkab, siis emme või issi ütleb, et ...
 A: Näiteks kui on uudised, siis nemad vaatavad ära, siis...
 J: jah. Kui emme vaatab „Kirgede tormi“, siis ma ei tohi vaadata.

V: Ahahh. Kas siis emme ja issi vaatavad teistsuguseid saateid kui teie?

A: Jaa

J: Jaa

A: Nemad ei vaata multikaid.

V: Aga milliseid saateid nemad siis vaatavad?

J: Eee... no minu kasuisa küll vaatab ühte multikat...

A: Mina ka vaatan seda.

V: Ahahh. Kas emmele ja issile on teistsugused saated mõeldud kui lastele?

A: Mhmhh

J: jaa.

V: Millised saated siis on mõeldud emmedele ja issidele?

J: (sosistab midagi)

V: Noo, Janno?

J: ma ei julge öelda.

V: Mis saade?

J: ma ei julge öelda.

V: Ütle ikka!

J: Näiteks armastusfilmid...(vaatab Antsule otsa ja naerab)

V: Armastusfilmid on mõeldud?

(Poisid noogutavad ja muigavad)

V: Aga miks need on mõeldud suurtele mitte lastele?

J: (vaatab küsivalt Antsule otsa)

A: Sellepärast, et nemad vaatavad neid, aga meid ei huvita üldse see.

V: teid ei huvita see?

A: Meid huvitavad üldse laste multikad.

V: Mis seal laste multikates on, mis teid huvitab?

J: Ja lastesaated ka.

V: Lastesaated ja laste multikad?

J: (Noogutab)

V: Mis seal nendes saadetes on, mis teid huvitab?

J: Mulle meeldivad need „... reisirid“, seal nad päästavad...

A: Ja peitu pugevad ja lähvad ühte ... eelmine kord nad läksid ühte püha lusikad ära võtma ja puu otsast..

J: nad pidid eeseli ka aitama seal...ühe eeseli, valge eeseli ja seal olid gepard ja leopard akna taga, aga nad said ikka

V: Ahahh, aga mis teile meeldib selle juures kõige rohkem?

J: Rokorii

V: Mis tema teeb?

A: Tal on nagu üks selline asi, et noh..

J: Tal on sulg ka

V: Sulg on tal ka?

J: (Noogutab) Tema hobuse nimi on välgunool.

A: Jah.

V: Milline see hobune on?

J: selline musta-valge

A: Siit (näitab enda selja peale) on must ja saba on ka must

J: Nool on peal.

V: Mhmhh..või nii. Aga millal emme-issi teil telekat vaatavad?

A: Õhtul ja..

J: Õhtul.

A: Kui nad töölt tulevad. Siis meie lähme mängima.
V: Teie lähete mängima. Kas te vahel emme-issiga koos ka telekat vaatate?
A: Ja, kui uudised tulevad, siis ma vaatan.
V: uudiseid vaatate koos?
A: Jaa, mina vaatan.
V: Ahahh.
A: Nii lahe on sporti vaadata.
V: Sport meeldib sulle?
A: Jaa
J: Mulle meeldib ka.
A: Ma olen ise ka sporti teinud.
J: Tegelt mina vaatan neid viipekeelseid kaameraid sealt. (Pöördub Antsu poole) Oled vaatand, seal on viipekeel?
V: Viipekeelt meeldib sinule vaadata?
J: (Naerab ja noogutab) jaa.
V: Ahahh. Miks see viipekeel teismoodi on?
J: Sellepärast, et on näppude..
A: Seda näidatakse näppude peal.
J: Ma tean ühte sõna ka viipekeeles.
V: Noo...näita!
J: (Näitab viipekeeles) Homme kohtume jälle!
V: Väga tubli oled sa! Kust sa seda õppisid?
J: Tomi ja Annist... Tomi ja Annis käis üks viipekeeles..
V: Tomi ja Annis õpetati ja näidati siis..?
J: Jah, siis ma sain aru.
V: Kas te midagi veel vaatate emme-issiga koos?
A: Eriti ei vaatagi.
V: Mhmhh
A: Mina vaatan ühed...ühed (jäab lakke vaatama)
V: Noo, tuleb meelde sul?
A: (Raputab pead)
V: Ei tule praegu meelde?
A: Mina vaatan sporti ainult eurospordi pealt
J: Mina vaatan suusatamist.
V: Suusatamist vaatad?
A: Mina vaatan Cartoon Networki ....
V: Mis sa vaatad?
A: Cartoon Networki
V: kas see tuleb kuskilt Eesti kanali pealt?
A: Ei.
V: kust see tuleb?
A: See tuleb ühe ingliskeelse pealt..seal on Supermanid ja..
J: Aga ma vaatan Kariibi mere raati...
V: Kariibi mere piraate?
J,A: Jaa!
V: mis sulle sealt...
A: Minul on kõik osad olemas!
V: Oi!
J: Ma nägin maailma lõppu..
A: Maailma lõpus oli nii, et hästi palju Jack Sparrow oli seal

V: Aga kellele see film mõeldud on...see Kariibi mere piraadid?
J: issidele ja emmedele
A: Eii..
V: Issidele ja emmedele on see mõeldud? Sina, Ants, arvad teistmoodi?
A: Tegelt, mina ei saa inglise keelest aru, aga mulle meeldivad.
J: Ma ka ei saa aru, aga mulle ka ikka meeldivad Kariibi mere raadid.
V: Mis teile meeldib seal siis, kui te aru ei saa inglise keelest?
A: Nad võitlevad ja..
J: jah, möökadega ja tulistavad..
V: Kas see on siis põnev?
J: jaa.
A: Kui limakollid tulevad, siis tulevad laevaga vee alt välja ..
J: ja ükskord oli selline, et siit (näitab kätega lõuale) tulid välja sellised ..
A: (poisid vaatavad teineteisele otsa ja selgitavad enda peal kätega näidates nähtut)
V: Habemest tulid välja sellised..?
A: Ei, ..
J: Tal olid paksud sellised
A: Ja..ei, ...limakolli..
V: Kas te seda joonistada oskate?
J: Ja (asub joonistama)
A: Limakolli...limakolli pealikul oli nii, et süda oli tal siit väljas (võtab käega kaelast kinni) ja ta oli ühte kasti ära peidetud. Kui keegi talle mõõgaga sisse lõi, siis ta võttis välja ja lõi ise talle sellega sisse. Ja siis tal olid südad olemas.
V: Aga see on natuke hirmus ka?
A: (Raputab pead) ei ole.
J: Ei ole.
V: Üldse ei ole teil hirmus?
A: Mina ei karda üldse.
V: mitte midagi ei karda?
A: Ainult seda, kui Kanal 6 pealt tulevad õudukad.
V: Kanal 6 pealt tulevad õudukad.
A: Ma vaatan neid.
V: Sina vaatad?
A: (Noogutab)
A: Seepärast, et Laura kardab neid ja siis ma vaatan, et mõni õhtu, kui ta magab, siis ma lähen ja teen (tõstab käed üles ja teeb kollide hääli) „Ooooo“
V: kes Laura on?
A: Laura on mu õde.
V: Ta on väiksem või suurem õde?
A: Suurem, ta on 12.
V: 12. Kas te vaatate Lauraga ka vahel koos telekat?
A: Jaa.
V: Mida te koos vaatate?
A: Multikaid.
J: Selline!
V: Selline on see siis. See on see limakolli pealik siis? Või kes see on nüüd?
A: Oota, ma teen selle... (Lisab midagi joonistusele). Tal on siin mõõk ka.
V: Kas teile ei tundunud see limakolli pealik hirmus?
A: Ei, ta on siin see...kalmaari pea nagu.
V: kalmaari pea on tal.

J: Tal on rohelised silmad.
A: Jah.
A: Tal on inimese silmad, aga tal ei ole nina. Nina on tal nii.. (vajutab oma nina lõmmi)
V: Kuidas te seda Kariibi mere piraate vaatate kodus?
A: Noh, mina tavaliselt vaatan plaadi pealt.
V: Sina, Janno?
J: Mina tavaliselt mängin ja vaatan.
V: Kellega koos te seda vaatate?
A: Mina vaatan..
J: Mina vaatan koos oma kasuisaga.
V: Kasuisaga?
J: (Noogutab)
A: Mina vaatan oma sõpradega ja Lauraga.
V: Janno, sina vaatad kasuisaga koos. Mida kasuisa teeb siis, kui te vaatate?
J: (Hakkab pastakaga mängima)
V: Kuidas te vaatate seda koos?
J: (vaatab Antsule otsa)
V: Räägi mulle
J: (vaikus)
V: Oskad sa öelda?
J: (Raputab pead)
V: Kas sa saad kõigest aru, mis seal filmis juhtub?
J: Ja, aga keelt ma ei saa aru.
V: Keelt sa ei saa aru.
A: Me näeme, mis pildid on. Ükskord oli nii seal, et vesi jäi sinna..ja siis ta oli laevas ja
J: möögaga lööb sellel siit neid välja (näitab näpuga pildi peale)
A: Jah, ja kui ta neid siit möögaga maha lööb, siis ta läheb nii kurjaks närvi, et
J: veri jookseb ka
A: Jah
V: Kas siis ei ole ka hirmus teil?
J,A: EI!
A: Ikkagi ta ei saa surma.
V: Ta ei saa surma?
J,A: (Raputavad päid)
A: Ta ei saa kunagi, kui talle...ta süda
J: sest ta on nii tugev
A... on ära peidetud ühte maa peale.
J: sest ta on nii tugev.
V: Ta on nii tugev jah. Aga kui te keelest aru ei saa.. Kas siis, kui te vaatate... Sina vaatad, Ants sõpradega koos ja sina, Janno, vaatad kasuisaga... kas keegi seletab ka teile, mis seal juhtub?
J: jaa, tõlgib kasuisa mulle.
V: Tema tõlgib sulle?
J: Mhmhh.
A: Minul ka tõlgitakse vahepeal. Ma küsin, mis sõna see on ja...
V: kas teile meeldib rohkem üksi vaadata telekat või kellegagi koos?
A: Koos
J: Kellegagi koos.
V: Miks?
A: Sest on lõbusam.

V: Mis siis lõbusam on?
J: Ma kardan üksinda filmi panna.
V: Natuke kardad?
J: Mhmhh
V: Mida sa kardad?
J: (Koputab pastakaga vastu pilti) Seda
V: Seda sama limakolli kardad?
J: Mhmhh
V: Miks sa teda kardad?
A: Mina ei karda kedagi
J: Sellepärast, et tal on nii suured need (näitab näpuga pildile)
V: Mhmhh. Sellepärast kardad?
J: jah.
A: Mina kardan ainult kanal 6 pealt õudukaid.
V: kas sa neid õudukaid oled vaadanud ka?
A: (Noogutab korra) Ma näen ainult reklaame ja reklaame ma ka kardan.
V: Reklaame kardad?
A: Jah. Ja ühte filmi ka, mis tuleb.
J: mina ka kardan filme, mis tulevad ja reklaame
A: Mul sõber...sugulane..ta tahab just vanaema juures vaadata neid. Ta tahab, et vanaema ostab kanal 6.
V: Aga kui sa ütled, et seal on hirmsad reklaamid, siis mis nendes reklaamides hirmsat on?
A: Niimoodi, inimene avastab, et on seal kollide juures niimoodi ja nagu lamp on peas kinni öööö (teeb kollide häält)
V: Aga kas kõik reklaamid on hirmsad?
J: jaa
A: Ei
J: kõik koledad reklaamid..
V: Aga kas on teistsuguseid reklaame ka?
J,A: Jaa
V: Milliseid reklaame veel on?
J: Ilusaid reklaame ka on seal, mitte õudukad.
V: Mida nendes ilusates reklaamides tehakse?
A: seal on Jack-assi reklaam.
V: Aga kas te olete näinud eesti kanalite pealt ka reklaame?
J,A: Jaa
V: Milliseid reklaame te sealt olete näinud?
J: Mõlemaid.
V: Mõlemaid olete näinud?
A: Kõiki.
V: Kõiki. Kas te olete näinud näiteks mõmmi Barnie reklaami?
J: jaa
A: Jaa.
V: Milline see reklaam on?
J: Et on magus...üks mõmmi.
V: Et mõmmi Barnie on magus?
J,A: Jah
V: Mis seal reklaamis üldse juhtub?

A: Niimoodi, et üks poiss sõidab jalgrattaga ja siis ta ei jõua ja siis teised võtavad tema Barnied ära ja ..

J: ja siis tuleb mõmmi Barnie lennukiga vastu ja

A: Jah, niimoodi sõidab lennukiga.

J: läheb mõmmi Barnie maailma ja saabki siis seal selle mõmmi Barnie.

V: MHmhh. Kas see reklaam meeldib teile?

A: Jah.

J: Jah.

V: Mida seal reklaamitakse?

A: Barniet.

V: Mis see Barnie on?

A: Barnie on üks šokolaadi ..

J: magus šokolaadi..

A: See on sai ja šokolaad sisse pandud.

V: Kas see on hea ka?

J,A: Jaa

V: Kellele see reklaam mõeldud on?

J: Lastele.

V: Lastele? Kuidas te teate, et see on lastele mõeldud?

J: Sellepärast, et see on laste..

A: Isad ja emad ei söö Barniet ja selliseid asju.

V: Ainult lapsed söövad siis?

J: Emad võivad ka süüa.

V: Ahahh. Kas teie olete söönud mõmmi Barniet?

J,A: Jaa

A: Mina olen söönud krõpse ka.

J: Ma ka

V: Krõpse? Mis krõpse sa oled söönud?

A: Vigurikrõpse

J: Ma olen kartulikrõpse

V: Kartulikrõpse? Kas kartulikrõpse ka reklaamitakse telekas?

A: (Noogutab)

J: Jaa

V: Milline see reklaam on?

A: Üks oli chilli reklaam.

V: milline ..

A: Chilliga .. või see ketšupi oma. Niimoodi oli, et üks mees voodis sõi krõpse ja kutsus teised ka võtma neid.

V: Millised selles reklaamis tegelased olid?

A: Ma ei tea

V: Kes seal olid tegelased?

A: (mõtleb pingsalt)

V: Tuleb sul meelde?

A: (Raputab pead). Ma olen näinud küll, aga mul ei tule meelde.

V: Sa ei mäleta, millised nad välja nägid?

A: (Raputab pead) Tavalised inimesed olid.

V: Ahahh. Kas reklaamid on päris?

J,A: Jaa.

V: Kas see on nagu päriselu?

J,A: Jaa.

V: Mhmhh. Aga kas reklaamid on mõeldud suurtele või väikestele?
J;A: Mõlemale.
V: Mõlemale. Aga kuidas te aru saate, milline reklaam on mõeldud suurtele või milline väikestele?
J: Kus on suured, see on suurtele, kus on lapsed, see on lastele.
A: Mina tean! Siis, kui on mingi lastefilm, mina ükskord vaatasin Kalle Plomkvisti, see on lastefilm.
V: See on lastefilm. Kuidas sa tead, et see on lastefilm?
A: Kuna mul ise ka see plaat kodus juba nüüd.
V: Aga mille järgi sa aru saad, et see on lastele mõeldud film?
A: Sellepärast, et seal lapsed nagu on.
V: Seal on lapsed?
A: Mhmhh.
V: Lapsed on need, kes mängivad seal?
J;A: Jah
V: Kas emme-issi on ka seda filmi vaadanud?
A: Jah
V: Kas siis lastefilm tähendab seda, et suured võivad ka seda vaadata?
J; A: Jaa
V: Aga kas lapsed suurte filme võivad vaadata?
A: (Kehitab õlgu)
V: Sina, Janno, mis sa arvad?
A: Mina eriti ei vaata.
J: Ma ka eriti ei vaata
A: Ma vaatan multikaid
J: Ma ka.
A: Vahepeal vaatan multikaid ja..
V: Aga miks te ei vaata suurte filme?
A: Meile ei meeldi
J: Igavad.
A: Igavad.
V: Igavad on?
J;A: Jaa.
V: Aga muidu võite vaadata neid? Emme-issi lubavad vaadata?
J: Jaa
A: Minul lubab, aga ma ei taha, nii mõttetud.
J: Mina ka ei taha, need on nii igavad ja mõttetud.
V: Mõttetud?
A: Jah, ei ole midagi eriti.
V: Mis seal igavat on?
A: Noh, kõik.
V: Kõik? Millised tegelased seal on?
A: EI tea.
V: Sa ei ole ühtegi näinud?
A: (Kehitab õlgu)
J: Seal Kirgede tormis on Rosalie ja mingi Felix.
V: Rosalie ja Felix on seal?
J: Jaa
V: Mis need Rosalie ja Felix teevad?
V: Olgu.

Intervjuu nr 4 (12.02.2011)

Intervjueerija K

Intervjueeritav H

Intervjueeritav K.-M.

K: Räägime siis natukene teie telekavaatamise...teie telekavaatamisest. Eksole?

Mhmhh. Olete nõus rääkima? Karl-Martin, mina küsin ja teie siis räägite. Kohe kõike vabalt võib rääkida. Eksole?

K.-M, H.: (noogutavad)

K: Milliseid saateid te üldse telekast vaatate?

H: Mina vaatan multikaid. Muumitrolle ja mõnikord isegi ... tead, nüüd hakkab iga, iga ...enam ei hakka iga päev Tomi ja Anni. Vahepeal ...üks päev hakkab ainult.

K: Kas Tomi ja Anni meeldis sulle rohkem kui Muumitrollid?

H: Muumitroll ja need.. see Tomi ja Anni.

K:Mhmhh. Karl-Martin, mis sina vaatad?

K.-M.: Ma vaatan Ühikarotte.

K: Kuidas?

K.-M: Ühikarotte.

K: Ühikarotte?

K.-M: Mhmhh.

K: Ahahh. Kas see on lastesaade?

K.-M: Suurte natuke ka.

K: Ahahh. Mis sulle seal siis kõige rohkem meeldib? Miks sa seda just vaadata tahad?

K.-M: Sest seal on nalja ka.

K: Nalja saab?

K.-M: jah

K: Aa. Mis nali sul näiteks seal meelde on jäänud?

K.-M: Seal mingi et...kolm poissi teevad seal .. mingi et... mingi räägivad täiega ägedaid anekdoote.

K: Mhmhh. Kas nad on head või halvad?

K.-M: Siuksed... mõnikord teevad pättust ja mõnikord ei tee.

K: Ahahh. Kes seal veel selles saates on siis?

K.-M: Seal on veel... seal on siis..

H: ....

K.-M: Iiris on veel...seal tüdrukud...kolm tüdrukut ja Salme ka, üks vanamutt.

K: (hakkab naerma)

H: On jah!

K: Aga kas Salme on hea või halb?

K.-M: Et...et...

K:Kas ta on tore?

K.-M: Majavalvur on..

K: Kas ta on tore?

K.-M: Jah.

H: Hull tegelane.

K: Kas ta aitab pigem neid ühikarotte või ....? On ta nende sõber või?

K.-M: Ei, ta on sihuke ... teeb seal, ta on majavalvur, ta ütleb, mida ei tohi teha.

K: Aaa...

H: Vaata, seal lõpus on nihukene asi, et need ühikarotid panid ukse kinni ja seal oli veel .. mm sihuke, see ühikarotid panid ukse kinni ühe puu asjaga ja siis panid ette ühe nurgakesele ja siis tüdrukud tahtsid tüdrukud ka panid samasuguse asja ette.

K: Mhmhh. Mis kellaajal sa seda saadet vaatad? Millal see saade on?

H: Öhtul.

K.-M: Pool kaheksa.

K: Pool kaheksa. Kas see on hilja või ei ole väga hilja?

K.-M: Väga hilja ei ole ikka.

K: Mhmhh. Nii, aga mis sa siis peale Ühikarotte veel vaatad, kui see on vaadatud?

K.-M: Siis ma vaatan ..ee.. no Batman`i.

K: Ahahh. Kas see on mingisugune film või multifilm?

K.-M: Batman on, selles on veel multikaid ja suurte filme ka.

K: Ahahh, aga mis seal siis toredat on? Millepärast sa seda vaatad?

K.-M: See on äge. Seal Batman võitleb teiste vastu.

K: Kas ta on hea või halb?

K.-M: Hea.

K: Hea on jah? Kuidas sa aru saad, et ta on hea?

K.-M: Sest ta aitab

H: Sest ta kaitseb ka teisi.

K: Kas päriselus saab ka niisugune Batman olla?

K.-M: Ei.

K: Kas ta on üks inimene või?

K.-M: Inimene, lihtsalt ... lihtsalt tal on siuke ämblikuvõime.

K: Ahahh. Mhmhh. Kas ema ja isa lubavad sul neid Batmani filme ja Ühikarotte alati vaadata, kui sa tahad?

K.-M: Jah.

K: Alati võid vaadata?

K.-M: Jah

K: Kas mõni saade on näiteks, mida ei tohi ka vaadata?

K.-M: Ei ole.

K: Ühtegi saadet ei ole?

K.-M: Jah.

K: Mõnikord tulevad telekast ju päris koledad saated ka, et kas sa neid võid vaadata siis..

K.-M: Jaa, kui ma tahan.

K: et tulevad koledad filmid ja õudusfilmid on olnud ja... Sa võid neid vaadata?

K.-M: Jah.

K: Kas sa kartma ei hakka siis?

K.-M: Ei.

K: Mis seal õudusfilmides on olnud? Kas sul on midagi meelde jäänud?

K.-M: No mul on kaks õudusfilmi – Terminaator.

K: Ahahh. Mis sulle sealt meelde siis on jäänud?

K.-M: Seal mingid robotid võitlevad mingite inimeste vastu.

K: Mhmhh. Mis seal tehakse siis?

K.-M: Et esimene osa on sihuke, et mingi...mingi..... et on robot. Ja teises osas on terminaatoril siuksed numbrid ka on, et Terminaator sada on nagu need võimed.

K: Heti, mis sina veel televiisorist vaatad?

H: Ma võin, ma võin ühe ja seitsme pealt vahel vaadata, sest vahest hakkab issil Reporter.

K: Aa, kas emme ja issi tahavad Reporterit vaadata?

H: Mhmhh. Siis ta vaatab, mis maailmas toimub.
K.-M: Ma vaatan kuue pealt.
K: Nii? Kas sina vaatad Reporterit?
H: Ma eriti ei vaata, aga vahest vaatan.
K: Mis sa seal siis näinud oled, mis seal Reporteris on näidatud?
H: Ma tean, üks kiirabi auto oli tee peal onju, siis teine auto sõitis talle vastu esiootsa. Siis tuli tal see asi sealt eest ära.
K: Mhmhh. Karl-Martin, kas sa vaatad ka uudiseid?
K.-M: Ei vaata eriti.
K: Aga emme ja issi?
K.-M: Jaa.
K: Kas nemad vaatavad? Mis saateid nemad üldse telekast vaatavad?
K.-M: Mul issi vaatab ühte saadet, kahte saadet, aga ma ei mäleta.
K: Mhmhh. Uudistesateid siis või?
K.-M: Ee.. üks on siuke naljasaade ja teine on mingi, mingi päriselusaade.
K: Mhmhh.
H: Minu emme ja issi vaatab isegi ellujääjaid.
K: Ahahh. Aga veel? Mis saateid nad veel vaatavad?
H: ma ei teagi. Ühikarotte vaatavad ja...
K.-M: Aga mina väiksena vaatasin „Pehmeid ja karvaseid“
K: Mhmhh. Pehmeid ja karvaseid vaatad. Mis seal, kes seal need tegelased on?
K.-M: Seal oli siuke, et mingi jänes oli tegelane ja ...
H: Ma olen ka tahtnud vaadata seda Ühika... seda Pehmeid ja karvaseid, ma olen alati magama jäänud.
K: Ahh, oled magama jäänud?
H: jah
K: Sa väga hilja ei saa siis telekat vaadata? Minu meelest ta ei ole väga hilja..
K.-M: Ma olen mitu korda jäänud kella 12 ülesse.
K: Kell 12 võid veel telekat vaadata või?
K.-M: Ja.
K: Ja muudkui vaatad?
K.-M: Ainult vabadel päevadel.
K: Ahh lasteaiapäevadel ei tohi nii kaua?
K.-M: mkmm.
K: Ahahh. No selge. Aga mis seal nendes Pehmetes ja karvastes toimub?
K.-M: No seal on mingi..ma.. mingi roosa jänes. Mingi seal näitlevad nii, et mingid, et inimeste pead on nagu tehtud ja käed on.
K: Kas nad siis..?
K.-M: Nukud on.
K: Aa, ühesõnaga nukud jah?
K.-M: Ja seal mingi peeglis on ka mingi, mingi mees seal ja räägib. .. mingi kuju moodi.
K: Peeglis?
K.-M: Jah
K: Ahahh. Heti, sina ei ole siis kunagi saanud vaadata Pehmeid ja karvaseid?
H: Ma jään alati nii hilja magama.
K: Ahahh. Kas sulle meeldib see Pehmed ja karvased?
H: Meeldib küll..
K: Kas seal saab nalja või mis seal on?
K.-M: See on siuke, siuke mitte naljafilm. Siuke noo.. siuke ..
K: Kas ta on lastesaade sinu arvates?

K.-M: Ei ole

K: Aga kui seal käpiknukud mängivad, sa ütlesid?

K.-M: Aga ma ei tea, seal mängivad, aga ta ei ole, ei ole see..

K: Ei ole lastesaade.

H: Tädi, tead, et kui ükskord mul vanaisa sünnipäev oli, siis me läksime vannituppa ja seal vetsuruumi. Seal oli kahel pool peeglid, kui ma ühele poole vaatasin, siis tuli hästi palju peegleid ja teisele poole ka mitu peeglit järjest.

K: No selge. Kas sünnipäeva ajal, kui sünnipäeva peate, kas siis ka vaatate telekat või teete mingeid muid asju? Kui näiteks mingi sünnipäev on.

K.-M: Ei, kui ma sain viieaastaseks, siis oli mingi Robin Hood'i vaatasime.

K: Sünnipäeva ajal vaatasite Robin Hoodi filmi?

K.-M: Mhmhh.

K: Aga kuidas te tavaliselt telekat vaatate? Kus sa istud või mida sa teed või?

K.-M: Ma mõnikord süön popcorni.

K: teleka ees?

K.-M: Jah.

K: Kas sa istud või oled?

K.-M: Mõnikord oled radiaatori peal soojas.

K: Ahh radiaatori peal istud... soojas.

K: Heti, kus sina oled, kui sa televiisorit vaatad?

H: Diivani peal istun.

K: Diivani peal istud jah?

H: tead, issil on juhtund vahel niimoodi, et tal jäävad vahest alati seemned alla. Ja popcorni süön.

K: Ahahh, et sina paned diivani peale ja issi istub kogemata peale.

H: mkmm, nad on ühe kausi sees, aga nende suurte popcornide all kausi sees on sellised seemned ka all. Siis ma süön neid ära. Mannu ka süöb neid seemneid.

K: Nonii. Aga kuidas sa aru saad, et mõned saated on mõeldud täiskasvanutele ja mõned lastele? Mille järgi sa sellest aru saad?

H: Seepärast emme ja issi vahel loevad teleka ühest kohast, et kas hakkavad lastesaated või hakkavad suurte saated. Sealt saab vaadata.

K: Aga kas nad siis ütlevad ka sulle, et nüüd on suurte saated ja need on lastesaated?

H: Ei ütle. Nad teavad, et nüüd hakkavad suurte saated

K: Mhmhh. Aga kuidas sina tead? Kuidas sina sellest aru saad?

H: Emme-issi peavad lugema, siis ma ütlen, mis kokku sai. Siis ma saangi aru.

K: Ahaa, nad loevad sulle ikkagi ette..mhmhh.

K.-M: Aga ma saan seepärast aru, et ma vaatan, et seal on siuksed asjad nagu... see on päriselt olemas. Siuksed ... seal on siuksed asjad nagu et, et... politsei teeb veel tugevamad ja.

K: Aa, et sa mõtled, et nagu multifilmid ja pärissaated?

K.-M: Jah, ..

K: Et kus on nagu inimesed, näitlevad seal jah?

K.-M: Mhmhh.

K: Ahahh, et multifilmid on nagu lastele ja..

H: Tädi, kas sa tead..

K: Selle järgi saad sa aru.

H: Tädi, kas sa tead, et Tomi ja Anni on päriselt ka olemas?

K: On kindlasti. Kuidas sa aru saad sellest, et ..

H: MA ükskord nägin ühes ujula Spas.

K.: Ahaa, nägid neid?

H: Jah.

K.-M: Aga, aga Tobiasel sünnipäeval said ka Pipi Pikksukk, aga ma sain aru, et see ei ole, kui ta oli topsu hoidja. Siuke, et ta hoiab, kui ema ja isa ära lähevad.

K: Ahaaa, vaat niimoodi. Aga, kas on veel midagi, mida te tahaksite oma telekavaatamise kohta rääkida? Kas telekavaatamine on tore?

K.-M: Ma...

K: Või sa näiteks parema meelega vaataksid televiisorit või läheksid õue?

H: Ma mängin vahest toas.

K.-M: Ma läheks parema meelega suusatama, sest mulle meeldib hüpata.

K: Ahahh, läheksid suusatama parema meelega.

K.-M: Mhmhh.

K: Nii, Heti, sina, kas sulle meeldib televiisorit vaadata?

H: Mulle eriti ei meeldi, sest sealt tulevad vahest mõttetud filmid, mida ma ei taha vaadata.

K: Mhmhh. No miks sa vaatad neid siis?

H: Ma ei vaata, ma vahest lähen kuhugi emme tuppa mängima ja...vahest lähen õue mängima ja.

K: Aga mis sa reklaamidest arvad? Sa tead, mis asi on reklaam?

K.-M: Reklaamib, mida peaks ostma, mõnikord reklaamib, mis film tuleb.

K: Kas sulle meeldib neid vaadata?

K.-M: No, kui midagi ägedat tuleb, siis mulle meeldib.

K. Ahaa. Heti, sulle meeldib reklaame vaadata? Mis sa arvad nendest?

H: Ma eriti ei vaata reklaame, aga vahest küll.

K: Kas on veel midagi, mida tahate öelda? Aga mis sul ... nüüd kumbki ütleb, et mis sinu lemmiksaade on telekas. Kohe kõige parem saade, mida sa alati vaatad. Mida kohe mitte mingil juhul vaatamata ei jätta.

K.-M: Ee..

H: Mina vaatan „Näkingiut“- see on mu kõige parem multikas.

K: See on üks multifilm. Karl-Martin, mis sinu lemmiksaade on, mida sa kunagi vaatamata ei jätta?

K.-M: Mul on kõik ägedad.

K: Kõik on ägedad?

K.-M: Jah, aga kõige ägedamad saated hakkavad jumala hilja.

K: Hakkavad hilja kõige ägedamad saated?

K.-M: Jah.

H: Aga mu issi juures on üks koeramäng hästi lahe.

K: Mhmhh.

H: seal koer peab sente koguma

K: Kas see tuleb televiisorist või... see on arvutimäng.

H: See on televiisorimäng, ühe puldiga pead teda juhtima. Üks pult on issil katki ka.

K: Mhmhh, mhmhh. Nonii. No hästi, ma arvan, et nüüd te olete küll mulle juba rääkinud väga pikalt telekavaatamise harjumustest.

Lisa 5 Viies transkriptsioon

Intervjuu nr 5 (15.03.2011)

Intervjueerija V

Intervjueeritav E

Intervjueeritav K

Intervjuu algab lõiguga lastesaatest „Buratino tegutseb jälle“ .

V: Ma tahan teiega täna rääkida teleka vaatamisest. Kas te vaatate kodus telekat?

E, K: Jaa.

V: Ma tahaks teile kõigepealt ühte asja siit oma arvutist näidata. Vaatame, kas mul õnnestub seda teile näidata. Kas see hääl on tuttav (viitan taustamuusikale, mis arvutist tuleb).?

K: jaa, väga tuttav.

V: On jah?

K: Jaa.

E: Buratino!

K: Olen näinud.

V: Oled näinud?

K: Jaa.

V: Vaatame natukene koos, algust ainult. Kas te näete?

E: (Noogutab).

(„Buratino“ tunnusmuusika ajal liigutab E end naeratades muusika taktis kaasa.)

K: Mul on täpselt sama osa.

E: Mul ei olegi.

V: Sa oled näinud seda siis enne?

K: (Noogutab)

E: Ma pole.

V: Ei ole näinud?

E: (Raputab pead) mkmm.

V: Aga ma arvan, et aurahadest räägitakse siin. On see tuttav sulle (pöördun K poole)?

K: jaa.

V: Ma panen siis praegu kinni, te olete näinud, eksole. Nii, te tundsite ära, et see oli Buratino, eksole?

E: (Noogutab)

K: Jaa.

V: Kas te vaatate Buratinot kodus?

K: vahepeal ainult, ma ei kasuta enam neid kassette.

V: Ahahh. Millal sa vahepeal vaatad? Millal see vahepeal on?

K: Ma olen ainult aasta tagasi vaadand, ma enam ei vaata.

V: Miks sa enam ei vaata?

K: Igavaks on läind.

V: Mis seal igavat on siis?

K: Ma olen kõiki osasid näinud ja mul uusi osasid enam pole.

V: Aa, et sa ei taha neid üle enam vaadata?

K: Jah.

V: Aga, Eliise, sina? Sina vaatad „Buratinot“?

E: Mina ei tea, kas telekast üldse enam tulebki.

V: Aga plaatide peal on sul kodus?
E: Mul ei olegi „Buratino“ plaate.
V: Aga kui telekast tuli, kas sa siis vaatasid?
E: (Noogutab)
V: Millal sa siis vaatasid seda?
E: (Kõigutab end ette ja taha ja kehitab õlgu). Ma ei tea.
V: Sa ei mäleta enam?
E: Mhmhh, oli kaua aega tagasi.
V: Ammu oli see, millal sa vaatasid jah?
E: (Noogutab)
V: Aga rääkige mulle, millised tegelased seal „Buratinos“ on.
K: Buratino, siis seal on see... nime mul pole üldse meeles enam, ma ei vaata eriti.
V: Eliise, sina mäletad mõnda nime sealt veel?
E: (Vaatab ringi ja raputab lõpuks pead)
V: Ei tule meelde?
E: (raputab pead).
K: Mul on, tead, mul on kasseti peal see nats teistsugune, mul ütleb nimed ette.
V: Kas seal oli selline inimene või tegelane ka nagu Artemon?
E, K: (mõtlevad natuke) Jaa.
K: See on see koera moodi näoga.
V: Koera moodi näoga?
E, K: (Noogutavad)
V: Mm, milline ta veel välja nägi?
K: Valge mantliga
E: (Noogutab ja kinnitab) valge mantliga
K: Ja siis olid valged juuksed.
E: (Noogutab)
K: Valged täpid olid siin.
V: Valge täpid. Aga milline Buratino on?
K: Pika ninaga
E: (Noogutab ja võtab näppudega ninast kinni)
K: Lõbus
E: Puust
K: Puust
V: Puust on ta?
K: On, ausalt ka. Ma olen näinud ühte osa. Mul on kodus üks osa, kus ta poolenisti on puust ja poolenisti mitte.
V: Kas sa teda joonistada oskad?
K: Ei.
V: Eliise, kas sina oskad Buratinot joonistada?
E: (Raputab pead)
V: Aga seal on üks tüdruk ka.
K: jaa
E: (Noogutab)
V: Mis selle tüdruku nimi on?
K: Seda ma ei mäleta.
E: (Raputab pead)
V: Kas äkki Malviina oli tema nimi?
E, K: Jah.
V: Milline Malviina välja näeb?

E: Tal on helesinised juuksed.
K: Ja siis tal on alati kleit...
E: ...helesinine
K: Jaa.
V: Aga milline Malviina iseloom on?
K: Iseloom?
V: Jah.
K: Ta on tore.
V: Kas ta on sõbralik teistega?
E: jaa
K: vahepeal ei ole.
V: Vahel ei ole?
K: Vahepeal ta sõbrustab hoopis ühe teise tegelasega.
V: Kellega?
K: Ee, siis on... ma ei mäleta nime, aga ma tean, kus ta elab. Ta elab ahju sees. Eks ta küpsetas ja siis tuli välja ahju seest. Ja küsis, et kas tahad kaasa tulla, aga ei tahtnud.
V: Malviina oli sõber siis selle tegelasega?
K: Jaa.
V: Kas see oli siis nagu hea või halb tegelane?
K: Hea, sest ta elas täpselt ahju sees ja ta oli tahmane.
V: Tahmane oli?
K: Mhmhh.
V: Aga mida te veel vaatate telekast peale „Buratino“?
K: Multikaid
E: Mina vaatan lastesaateid.
K: Multikaid või filme?
V: No üldse kõike, mida sa telekast vaatad.
K: Tavaliselt ma vaatan õhtuti neid filme ja neid. Vahel ma vaatan viimasel puhkepäeval „Rajalt maha“.
V: „Rajalt maha“? Mis asi see „Rajalt maha“ on?
K: On üks film, kus peab läbima esimesel korral ära kolm kohta. Siis pääsed sinna, kus kes see kõige vähema ajaga. Et see aeg, eks, see on kellaga aeg. Ja kes see kõige varem ühte ühesse ümmargusse kohta, seal siis oled võitnud. Pärast peab teised kõik ka ära tegema, sest keegi võib parem saada.
V: MHmhh. Kas see on film?
K: Film.
V: Millal sa seda vaatad?
K: Viimasel puhkepäeval pärast seda...kes need nüüd ongi, kaks meest räägivad seal...
V: „Ärapanijat“ mõtled sa?
K: Jah.
V: „Ärapanija“. Kas see „Rajalt maha“ on suurte inimeste saade või lastesaade?
K: Mõlemad võivad vaadata, kuna see on mõlema saade.
V: Mõlema..
K: Selle pärast, et see „Rajalt maha“ vii on ka olemas, eks.
V: Mhmhh. Aga, Eliise, mida sina vaatad veel telekast?
E: Mmm, mina vaatan veel telekast, mmm... filme koos emmega.
V: Koos emmega?
E: (Noogutab)
V: Milliseid filme te vaatate koos emmega?

E: Me vaatame, teisipäeval me vaatame emmega „Unistuste agentuuri“, kolmapäeval „Pilvede all“, neljapäeval vaatame siis „Kättemaksu kontorit“ ja mina vaatan, reedel mina vaatan „Kälimehi“.

V: „Kälimehi“. Aga need, mis sa nimetasid, kas need on suurtele inimestele mõeldud või on need lastesaated?

E: Need on suurte filmid, aga me vaatame neid emmega koos.

V: Aga kuidas sa aru saad, et need on suurte filmid?

E: (Pikk paus)

V: (Pöörun K poole) Mis sina arvad, kas need, mis Eliise ette luges, on suurte filmid või lastefilmid?

K: Näiteks ma ütlen, et „Unistuste agentuur“ on mõlema, selle pärast, et seal on kahte asja, mida ma ei hakka ütlema, eks. Aga seal on nats sõda ja seal on ka nats romantikat.

E: Romantikat.

K: Jah.

V: Aga sa ütled, et seal on mõlemat – et seal on sõda ja romantikat. Aga need on ... kas need on siis mõlemad suurtele mõeldud asjad või lastele? Või on üks ühele ja teine teisele?

E: (Noogutab) Mhmhh.

K: Üks ühele ja teine teisele.

V: Kumb siis lastele on?

K: Ikka suurtemate oma ja suurtel on ikka väiksemate.

V: Aga kuidas te aru saate, et üks film on mõeldud suurtele?

K: Sellepärast, et kui see on väga pikk film, siis see on mõeldud ka suurtele ja kui on sõda, siis see on mõeldud kindla peale suurtele.

V: Ahahh, et kui on sõda ja on pikk film, siis on kindel, et see on mõeldud suurtele?

K: Jaa.

V: Kas mõni film selline tuleb ka meelde?

K: Jaa. James Bond just eile käis. Ja oli sõda ja romantika mõlemad.

V: Kas sina vaatasid seda „James Bondi“?

K: Jaa. Issi lindistas.

V: Aga kellega koos sa vaatasid seda või sa vaatasid üksi?

K: Üksi ja õhtul vaatasin, kui uuesti vaatasime lindist, siis vaatasime issiga.

V: Aga kas neid suurte filme lapsed võivad üksi ka vaadata?

E: Jaa.

V: Võivad vaadata?

(Lapsed hakkavad läbi-segi rääkima.)

E: jaa, mina olen vaadanud.

K: Ütleme, et mõndasid ei või. Sellepärast just üteldi ühes kokasaates, kus pandi silmad kinni toidu valmistamiseks, et lastel ei soovita vaadata.

V: Aga miks ei soovitata siis lastel vaadata?

K: Sellepärast, et seal võib lõigata sõrme ja sõrm võib otsast tulla.

V: Kas see on siis hirmus?

K: Silmad kinni pandakse ja siis kokasaates pidi mingi toidu valmistama.

V: Ahahh. Mis sina, Eliise, arvad? Kas suurte filme võivad lapsed mõnikord üksi ka vaadata?

E: Jah, mina olen vaadanud.

V: Aga kes seda peab ütlema siis, et kas võib vaadata või ei või?

K: Keegi. Iseloom.

E: Minu, minu emme pole küll midagi ütlenud.

K: Iseloom ütleb.

V: Ise pead teadma siis...?

K: Jaa

V... et kas võib või ei või. Aga kuidas laps teab, et ta mingit filmi näiteks ei või vaadata?

E: Noh.. (vaatab K otsa)

K: Siis igaks juhuks küsib.

V: Kelle käest ta küsib seda?

E: Emme käest

K: Iseenda käest.

V: Sina küsid iseenda käest?

K: Jaa, alati.

V: Aga, Eliise, sina küsid emme-issi käest?

E: (Noogutab)

V: Kas sa oled vahel läinud ja küsinud ka, kas sa võid vaadata?

E: (Raputab pead)

V: Ei ole?

E: mkmkk.

V: Aga kas emme lubab sul alati vaadata, kui sa tahad vaadata?

E: Aint üks kord, kui me õe toas olime, siis me vaatasime mõlemad õudusfilme.

V: Nii, kas seda emme lubas sul vaadata?

E: Mhmhh. Issi ka lubas.

V: Kas sa ei kartnud siis?

E: (Raputab pead)

V: Kas seal oli midagi hirmsat ka selles filmis?

E: Mmm, minu arust küll.

V: Räägi mulle, mis seal oli hirmsat.

E: Seal filmis oli see, et kui need nukud olid kastis, siis see läks minu arust liiga õudseks, et need pead hakkasid seal välja tulema siis üks inimene hakkas tulistama.

V: Mhmhh. Aga kas see oli siis päris või see oli selline väljamõeldis?

E: Väljamõeldis.

V: Miks sa arvad, et see oli väljamõeldis?

E: Sest päriselt selliseid asju ei juhtu.

V: Mhmhh. See oli siis kunstlikult tehtud?

E: (Noogutab)

V: Kas te reklaame ka vaatate telekast?

K: Jaa.

V: Millised reklaame sina oled vaadanud telekast?

K: No igaks juhuks, äkki tuleb mingi uus äge film, hakkame vaatame.

V: Ahahh, sa oled vaadanud neid reklaame, kus näidatakse, millised saated siis tulevad telekast?

K: (Noogutab).

V: Aga kas teistsuguseid reklaame on ka olemas?

K: On. Ma vaatan kõiki.

V: Milliseid kõiki sa vaatad? Räägi mulle.

K: TV 3, siis vaatan ETV 1, ETV 2, Kanal 2.

V: Mida seal reklaamitakse?

K: Mingi lego taskulamp ja siis on veel mingi lego pealamp ja lego võtmehoidja ja ..

V: Mänguasju siis?

K: Jaa, aga alati ei vaata.

V: Eliise, kas sina oled mingeid reklaame veel näinud telekast peale legoreklaamide?

E: Mina vaatan ainult mõndasi reklaame, mina kõiki ei vaata.
V: Milliseid sa vaatad?
E: Mmm, mina vaatan näiteks ... ääämmm, mina vaatan igasuguseid, aga aint mitte lego.
V: Ahahh. Aga kellele reklaame tehakse üldse?
K: Inimestele, et nad jääksid uskuma, et need on mingid suht head sooduspakkumised, ise peab maksma tegelikult mingi ma ei tea...
E: ...tegelikult ei tohi uskuda.
V: Reklaame ei tohi uskuda?
K: Jaa noh, aga mõndasid ikka võib ja mõnikord on olnud sooduspakkumised.
V: Mhmhh. Kas reklaam siis tahab inimest mõjutada, et inimene ostaks seda asja?
K: Jaa.
E: (Noogutab)
V: Kas teie olete ka mõnikord mõnda asja sellepärast ostnud, et reklaamis nägite?
K: Mmmm.
E: Ei, mina ei oska kunagi neid asju, mis reklaamib.
V: Miks sa ei osta neid kunagi?
E: Mina ei osta neid kunagi, sellepärast et mul ei ole neid vaja.
V: Aga.. (K segab vahele) Jah?
K: Mina ostan sellepärast, et sünnipäevaks ükskõik kas on sooduspakkumine, ikkagi mulle ostetakse sünnipäevaks asju.
V: Aga kas reklaame on vaja?
E: Ei tea.
K: Ei ole.
V: Sina, Eliise, arvad, et neid on vaja?
E: (Noogutab)
V: Kellel neid vaja on?
E: Inimestele, kui näiteks filmi ajal ei tule reklaami, siis inimene äkki ei jõua ära vaadata ja vahepeal tahab näiteks arvutis käia, reklaami ajal saab siis käia.
V: Aa, et reklaam on siis selle jaoks, et inimene saaks filmi ajal natuke puhata? Selle jaoks on vaja?
E: (Noogutab)
K: Aga mõndasid asju ei ole ju vaja. Eks see, kui on näiteks siuke asi, saab näiteks lindistama panna. Paned lindistama ja võid panna kasvõi teise kanali.
V: Ahahh ja sina arvad, et reklaame pole üldse siis vaja?
K: (Raputab pead)
V: Miks?
K: Segavad lihtsalt televiisori vaatamist.
V: Aga kas Sina ei vaata siis kunagi reklaame? Kui reklaam tuleb, mis sa siis sellel ajal teed?
K: Kas panen seniks teise kanali või lähen mängima. Kui hakkab film, tulen tagasi.
V: Kas reklaamid on natuke huvitavad ka?
E: (Kehitab õlgu) Minu meelest küll mitte.
K: Ei ole.
V: Ei ole? Aga millised tegelased seal reklaamides tavaliselt on?
K: Inimesed ja vahel ka loomad.
V: Kas sul tuleb mõni reklaam meelde, kus loomad on?
K: Jaa.
V: Noo näiteks?
K: On siuke reklaam nagu Kikas. Seal on inimene riietub loomaks. On ju.

V: Ahahh, mida seal reklaamitakse?
K: Noh, sööki ikka.
V: Mis sööki?
K: Ma ei tea, Kikase sööki.
V: Kikase sööki.
K: Jaa.
V: Kas emme-issi vaatavad teil reklaame?
E: Mõnikord vaatavad.
K: Jah.
E: Aga mõnikord emme vaatab täiesti reklaame.
V: Kas üldiselt emme-issi vaatavad telekast teisi saateid kui teie?
E: Ee, minul vaatab issi kõige rohkem neid. Sest kui meie lähme emmega magama, siis issi muudkui veel vaatab filme.
V: Aga sina ei vaata siis issiga koos?
E: Mkmm, meie läheme emmega magama.
V: Miks sina issiga koos ei vaata?
E: Sest muidu ma ei saa hommikul üles tõusta.
V: Muidu sa oled liiga väsinud hommikul?
E: Mhmhh (noogutab). Ma olen emmega koos ja issi vaatab veel edasi. Ma tõusen alati siis, kui issi veel magab.
V: Aga kas te vaatate rohkem üksi telekat või kellegagi koos?
E: Mina vaatan rohkem emmega.
V: Sina? (Pöördun K poole)
K: Ma vaatan rohkem üksinda.
V: Kas sulle meeldib üksi vaadata telekat?
K: Jaa.
V: Kas sulle meeldib üksinda rohkem vaadata kui kellegagi koos?
K: jaa.
V: Aga miks sulle meeldib üksinda vaadata telekat?
K: Sellepärast, siis ei sega keegi teleka vaatamist. Keegi hakkab rääkima ja ma ei saa ju üldse vaadata.
V: Teised inimesed segavad sind?
K: Jaa, segavad.
V: Aga, Eliise, sinule meeldib vaadata emmega või üksinda?
E: Meie alati oleme emmega vaikselt, kui film tuleb.
V: Ahahh. Kas sulle meeldib emmega rohkem vaadata või üksi?
E: Mulle meeldib kõige rohkem ikka emmega.
V: Ahahh. Aga miks sulle emmega rohkem meeldib kui üksi?
E: Sellepärast, et siis ma saan emme vastu toetada.
V: Mhmhh. Kas teistest inimestest on vahel abi ka, kui te vaatate koos telekat?
K: Mul ei ole olnud siukest asja.
V: Ei ole kunagi abi olnud. Aga kui on näiteks õudne film...
K: Siis ma vaatan vennaga tavaliselt õudukaid ka.
V: Kas sa üksinda kartma ei hakka?
K: Üksinda? Eii!
V: Eliise, sina hakkad üksi kartma, kui on õudne film?
E: (Raputab pead) Mkmm.
V: Ka ei hakka?
E: (Raputab pead).
V: Kas te tahate mulle veel midagi rääkida, mida te telekast vaatate?

K: Mul ei ole midagi.
E: Mul ka pole.

Intervjuu nr 6 (15.03.2011)

Intervjueerija V

Intervjueeritav A

Intervjuu algab muinasjutu rääkimisega.

V: Kas sina oled niiviisi midagi üksi kuulanud raadiost või vaadanud telekast?

A: Ekää (raputab pead)

V: Ei ole vaadanud?

A: (Raputab pead)

V: Ei ole kuulanud ka?

A: (Raputab pead)

V: Kas sa raadiot kuulad üldse?

A: Jah, aga ainult emmega või issiga või õega või vennaga.

V: Mis sa sealt kuulad?

A: Kuulan sealt laule või kuulan sealt noh... kuulan seal neid... noh jutte.

V: Mis jutte?

A: Noo, mis on juhtund ja...

V: Mis on juhtunud... sa mõtled uudiseid?

A: Jah.

V: Millal sa neid kuulad?

A: Ää siis kui neid, siis kui mul ei ole isu telekat vaadata, siis ma kuulan.

V: Mhmhh. Aga millal juhtub nii, et sul ei ole isu telekat vaadata?

A: No näiteks siis kui... noh, siis kui ma nagu tulen koju ja siis ma olen neid multikaid näinud ja kordus on, siis ma kuulan.

V: Ahahh – korduseid sa siis ei taha uuesti vaadata?

A: Jah.

V: Aga mida sa muidu telekast üldse vaatad?

A: Multikaid, siis vaatan... noh, mõnikord vaatan, no mõnikord vaatan plaadi pealt midagi ja no, ja siis mõnikord ma kuulan ka laulusaateid.

V: Mhmhh. Mida sa sealt plaadi pealt vaatad?

A: Meil on seal lastefilmid ja siuksed asjad. Suurte filmid on all emme-issi toas.

V: Aga millised on suurte filmid ja millised on lastefilmid?

A: Lastefilmid on siuksed, kus on nagu väljamõeldised. Et nagu ühes filmis oli nii, et oli üks mees ja üks naine ja siis nad tahtsid pulmi teha, aga siis meteoriit. Tähendab, see mees tuli sinna naise juurde, siis see naine ütles: „Mine nüüd ära, muidu võib halb õnn juhtuda,“ ja siis tuligi meteoriit hakkas teda nagu niimoodi sihtima, siis ta jooksis ruttu ära selle meteoriidi eest. Siis ta jooksis sinna kuskile mäekünka taha, siis ta lendas talle peale, aga see oli siukse ainega tehtud, et inimene surma ei saanud, hoopis muutub suureks. Hakkab nagu hiilgama või.

V: Ahahh. Kas see oli suurte film või lastefilm?

A: Lastefilm.

V: Mhmhh, millal sa seda vaatasid?

A: Mmm.. ma ei mäleta enam.

V: Ei mäleta enam. Kas sa vaatasid seda plaadi pealt või telekast?

A: Plaadi pealt ja siis seal oli selline lima, mis sai igalt poolt läbi minna.

V: Mida sa tundsid, kui sa vaatasid seda filmi?

A: No... ma tundsin, mõnes mõttes ma nagu natuke tundsin hirmu, kuna, vaata, seal oli siukene koht, kus need tulnukad. Need tulnukad tahtsid seda tüdrukut onju enda juurde võtta, siis nad, üks koll oli ka ja siis see koll tuli nagu ... noh, ta võttis ta nagu kinni mitte käega, vaid tal tuli ninast siukseid asju välja siis ta võttis ta kinni ja siis nad ... see tulnukas seal sees, ta võttis oma selle, no tal on laeva küljes siukene laske asi ja siis ta lasi talle ... siukene aine on, mis nagu võib nagu... nagu ära... nagu elektri mingi siukene aine oli. Siis ta lasi talle seda ja siis ta lasi lahti ja siis ta kukkus pikali ja jäi võrku, aga pärast ta ee muutus ikkagi liblikaks.

V: Aga kas see oli siis õudne natuke?

A: Jah.

V: Aga kas meeldis ka?

A: Natuke.

V: Mis sulle meeldis seal?

A: Mulle meeldis, et seal oli... ta tiivad meeldisid mulle veel ja need olid ilusad. Mulle meeldis see ka veel, et see naine, ta muutus suureks.

V: Mhmhh. Aga räägime veel sellest, et sa ütlesid, et on suurte filmid ja on lastefilmid.

A: Mhmhh.

V: Mis nende erinevus on?

A: Et ühed on nagu, nagu... No nende erinevus on siukene, et üks on nagu, no üks on siukene... rohkem no siukene... Lastefilmil on siukene erinevus, et seal on väljamõeldiseid, aga seal suurte filmis on ka hästi natuke neid, aga muidu mul on üks siukene film, mida olen mina aint issiga vaatand.

V: Aga miks sa issiga seda oled ainult vaadanud?

A: Üks suurte film.

V: Aa, see on suurte film.

A: Mhmhh. See on James Bond.

V: Ahahh.

A: Et seal on ka natuke väljamõeldisi ikkagi. Et seal ei sure tegelikult inimesed ära ju.

V: Mhmhh. Et see on väljamõeldis?

A: Jah.

V: Kas suurte filme võivad lapsed üksinda ka vaadata?

A: Mina arvan, et ei või, kuna neil võib tulla hirm ja siis... Mina vannitoas olin, ma, ma... vaata, uks jäeti vist lahti. Ei! Mul on lingid käivad ise üles-alla. Et siis ma, onju, arvasin, et keegi tuli sisse. Ja siis nagu, no ma ei tea kust filmist see on, aga ikkagi mul tuli siukene, ma siis vaatasin onju ja siis vaatasin kardina tagant läbi, mitte läbi, vaid võtsin kardina eest ära. Ma lihtsalt kilgatasin, kuna see oli nii õudne, ma nägin, et see oli inimene seal.

V: Sa kartsid.

A: Jah.

V: Aga kas sa arvad, et siis suurte filme lapsed sellepärast ei tohigi ükski vaadata, et äkki hakkab õudne neil?

A: Jah.

V: Mhmhh.

A: Kuna nad võivad seda,... ma nägin, et.. ma pilgutasin ja siis ma nagu nägin, aga tegelt ei olnud.

V: Aga kas keegi peab ütlema lapsele seda, et ta ei tohi üksinda vaadata suurte filme?

A: Peaks küll, jah.

V: Kes see peaks?

A: Näiteks nagu issi või emme, kuna tegelikult see on nende otsustada, kuna äkki nad kardavad, et lapsed onju et... Oletame, et üks laps jääb koju, onju. Siis ta tahab ühte

suurte filmi vaadata ja siis, siis ta ei pidand oma ema lubadust meeles ja siis ta nagu vaatab ja siis võib... no ta võib ehmuda sellest.

V: Mhmhh.

A: Et ta nagu vaatas ja et ta mõtleb selle filmi peale, et tulevad ka tondid või keegi tuppa sisse.

V: Aga miks ema-isaga parem on vaadata suurte inimeste filme?

A: Kuna siis äkki sa hakkad kartma, siis saad alati tema juurde minna, ütelda, et pane see film ära või...

V: Mhmhh

A: ... midagi siukest.

V: Kas sina vaatad midagi emme-issiga koos telekast ka?

A: Jaa. Olen vaatand,... olen vaatand.. mm multikaid, siis olen vaatand suurte filme ja siis olen vaatand laulusaateid.

V: Mhmhh. Milliseid laulusaateid sa vaatad?

A: Ee...no laulukarusselli ja mina lähen ka see... jah, mina lähen ka laulukarussellile.

V: Ise lähed siis laulma sinna?

A: Jah.

V: Kas sulle meeldib laulda?

A: Jah.

V: Mhmhh. Kas sa oled kaua juba laulmisega tegelenud?

A: No mitte eriti kaua, aga muidu jah kui me siis muusikatunnis käime, siis me onju me tuleme eelkoolist

V: mhmhh

A: Mitte eelkoolist vaid sealt muusikakoolist esmaspäeval lõunaajal, siis me näeme Meelit ja siis niimoodi nagu... noh... oleme...läheme sinna lumehange otsa ja siis Meeli näeb meid ja ta kutsub meid alati alla laulma.

V: Mhmhh. Aga laulusaateid sa siis vaatad emme-issiga koos?

A: Jah.

V: Kas sulle meeldib nendega koos vaadata?

A: Jaa, selle... sellepärast, et siis on nagu parem vaadata. Siis ma nagu ei pea niimoodi hirmu tundma, et tulevad keegi nüüd sisse, tulevad pätt või keegi sisse.

V: Aga laulusaadetes?

A: Laulusaadetes mul pole nii. Kui näiteks emme läheb kööki süüa tegema, issi läheb laulma, siis laulusaadetes mul pole mitte midagi... nagu hirmu.

V: Kas sa siis laulusaateid vaatad üksinda ka?

A: Jaa. Olen vaatand küll.

V: Kas on mingid saated, mida sa vaatad alati ainult üksinda?

A: Ee multikad ja siis noh.. ee plaadi pealt multikaid ja siis veel need, noh laulusaated.

V: Mhmhh. Kas sa reklaame ka oled vaadanud?

A: Jaa.

V: Mis see reklaam üldse on?

A: On siuksed reklaamid, et ... on nii, et on kellegil köha ja siis tal on köha ja siis on seal üks draakon. Ta on roheline ja ta on sõbralik ja siis nagu seal räägib ja samal ajal köhib.

V: Ahahh. See on siis... mida seal reklaamitakse?

A: Ää... koharohtu.

V: Köharohtu reklaamitakse.

A: Jah.

V: Mhmhh. Kas reklaamid on päris või on need... mingid sellised... mängu asjad?

A: Reklaamid on selles mõttes päris, et, vaata, ee... nad ... nad tehtakse ise. Nad ei tehta multikatest.

V: Kes neid teeb?

A: Ee.. neid teeb, ... neid teeb inimesed ja siis võib ka nagu reklaamimehed võib teha.

V: Reklaamimehed.

A: Mhmhh.

V: Mhmhh. Miks reklaame vaja on meile?

A: Ee... et nad saaksid kuu ajal palka.

V: Ahahh. Aga kellele reklaame üldse tehakse? Kelle jaoks reklaamid on?

A: Selle jaoks, et äkki kellegil on kõha ja nad ei saa kuidagi selle oma rohuga ravida ja siis, siis nad näevad seda telekast ja siis nad lähevad poodi ja ostavad selle.

V: Aga milliseid reklaame sulle veel meelde tuleb peale kõhareklaami?

A: Mulle meeldib see, kus räägib sellest nagu sellest, et ühel mehel on see mingi hingamisasi niimoodi ja siis see... siis see naine ta kõrval annab talle selle nohurohu, siis ta laseb seda endale ninna ja siis ta hakkab rääkima ... äää ... „Alustame uudiseid vabadusega“.

V: Ahahh. Kas... kas sa saad aru, mida seal reklaamitakse?

A: Jaa, seal reklaamitakse neid... ninarohtu.

V: Mhmhh.

A: Et kui kellegil on väga hull... Kevin oli meil siis väga haige. Laur Mägi on ka väga haige, ta polegi tulnud.

V: Ahahh. Nojah. Mis sulle veel reklaamidest meelde on jäänud?

A: No et... reklaamidest on mulle meelde jäänud, et ee on näidatud poereklaame. On näidatud siukene reklaam, et on näidatud, et on üks mees, ta sõidab koertega, nendega on tal saan koerte taga ja siis sõidab nendega poodi ja siis ta, talle meeldib üks poemüüja, ta on väga lahke ja räägib temaga. Siis ta paneb pangakaardi sinna sisse ja räägib, et saad osaleda kuskil.

V: Millised need tegelased selles reklaamis on?

A: Mm... tegelased on inimesed... ja siis on, noh inimesed ja siis on veel noh need koerad.

V: Mhmhh.

A: Ja siis „Kelgukoertes“ oli ka nii, seal oli ka väljamõeldisi asju, et tegelikult inimesed ei lähe seal ju tegelikult vangi, et nad lihtsalt nagu näit... see on lihtsalt nagu film, pärast nad saavad kindlasti vabaks.

V: Mhmhh.

A: Inimesed ei sure seal päriselt ära ja ...

V: Kas telekas on siis palju asju, mis on väljamõeldised, mis ei olegi päris?

A: Jaa, on küll.

V: Mhmhh. Millised asjad sulle veel meelde tulevad, mis on väljamõeldised?

A: Mmm.. no üks multifilm on Lolos, Lolo kanal on. Seal oli nii, et üks mingi väike päkapikk või keegi muutis ühe väikse suure inimese muutis väikseks, tema enda pikkuseks. See suur inimene alguses keerutas seda gloobust, siis ta muutuski, ta muutiski teda väikseks ja siis nad läksid sinna külmale maale, kus pingiviinid päevitavad seal.

V: Mhmhh. Kas see oli siis väljamõeldis?

A: Jaa, kuna tegelikult pole siukst ... aint, no tegelikult pole niimoodi võimalik, et, et nad lähevad gloobuse sisse ja ...

V: Mhmhh. Või nõnda. Kas sa tahad mida veel rääkida mulle teleka vaatamisest?

A: Mm... no üks asi on veel.

V: No räägi.

A: Et see... vaata, kui näiteks „Kelgukoertes“ on siukene asi ka, et oli see Kelk, siis ta... ma ei tea seda kohta, mis juhtus, aga ta nägi, et ta naine oli vist – see on aint väljemõeldis – oli nii, et ta nägi, et oli surnud või midagi sellist.

V: Mhmhh. Kas sa vaatad „Kelgukoeri“?

A: Jaa.

V: Millal sa seda vaatad?

A: See on reedeti ja ma ei tea, mis päeval see veel on.

V: Kellega sa seda vaatad?

A: Ee mõnikord vaatan õe-vennaga ja mõnikord emme ja issiga.

V: Aga kas „Kelgukoerad“ on lastesaade?

A: Noo seda võivad üldiselt kõik vaadata, kuna seal on rohkem väljamõeldisi.

V: Ahahh. Et sellepärast, et seal on väljamõeldisi, võivad lapsed ka seda vaadata, arvad sa?

A: Jah, kuna no emaga kindlasti võivad ja isaga. Aga õed ja vennad, need võivad sulle hirmu... Mulle ajas vend hirmu nahka, kui ma hambaarstile läksin. Ta ütles, et ... et hambaarst puurib sul hamba välja.

V: Ahahh. Hirmutas sind lihtsalt hirmujuttudega?

A: Jah.

V: Mhmhh.

Intervjuu nr 7 (15.03.2011)

Intervjueerija E

Intervjueeritav M

Intervjueeritav M.-M.

Intervjueeritav K.-M.

E: Miku, mis saateid sina näiteks kodus televiisorist vaatad?

M.-M. : Mina vaatan uudiseid vahest ja vaatan siukseid dinosauruse uurimise filme ja...

E: Mis kanali pealt need tulevad need dinosauruse filmid?

M.-M: Mõned käivad sealt Discovery maailmast ja mõned käivad siis teistest kanalitest.

E: Aga need on inglise keeles?

M.-M: Mhmhh

E: Aga kuidas siis..

M.-M: Mõned on isegi soome ja vene keeles.

E: On vä?

M.-M: Mhmhh. Siis issi räägib mulle.

E: Mis te vaatate siis koos issiga neid saateid?

M.-M: Mhmhh (Noogutab)

E: No siis sa saad aru. Ma mõtlesin, et kuidas sa aru saad, et sa lihtsalt vaatad neid.

M.-M: Aga ingliskeeles ma saan juba ise aru.

E: Päris saad aru v?

M.-M: (Noogutab)

E: Te olete nii targad kõik. Kõik inglise keeles kõik nad oskavad igasuguseid sõnu ja.

K.-M.: Jaa, me oskame. Mina oskan.

E: Sina oskad ka, Karl-Markkus vä?

K.-M: (Noogutab)

E: Nii, aga, Miku, mis saateid sa veel nagu vaatad?

M.-M: Multikaid vahest.

E: Mis multikad need on?

M.-M: Disney XD ja siis on mingi Disney multikas, aga teine Disney. Siis ma vaatan „Käsna-Kallet“ vahest.

E: Jaa, seda Käsna Kallet meil joonistatakse, igas variandis on meil seda Käsna Kallet. Ja mina kahjuks ei tea üldse, milline see Käsna Kalle on.

K.-M: Ma tean, kolme pealt kogu aeg käib ta.

E: Käib jah?

M.-M: Aga nüüd enam ei käi, nüüd käivad „Ninja Kilpkonnad“.

K.-M: Jah.

M: Mina ka vaatan „Ninja Kilpkonnasid“.

E: Maribel vaatab ka neid, jah?

M: Mhmhh.

E: Nii, mis sa veel, Miku, vaatad? Kas sa vahel suurte filme ka vaatad?

M.-M: (Noogutab)

E: Mingeid seriaale näiteks?

M.-M: Ma vaatan vahest isegi seda Godzillat vaatasin. Ma olen teda juba neli või kuus korda näinud.

E: Ikka meeldib hästi jah?

M.-M: (Noogutab)

E: Mis kanali pealt see tuleb?

M.-M: See käib vahest sealt TV 3 pealt. Üks päev käis kunagi siin talvel.

E: Kas sa vaatad üksi televiisorit või vaatad vahel...

M.-M: Mhmhh. Vahest vaatan üksi ka.

E: Üksi ka vaatad?

M.-M: (Noogutab)

E: Mis sa reklaamidest üldse arvad? Need sulle meeldivad?

M.-M: (Raputab pead) Need on liiga pikad ja neid on liiga mitu, neid võiks vähemaks teha.

E: Võiks jah?

M.-M: Mhmhh, siis saab kiiremini juba filmi vaadata.

E: Nii, mis sa veel vaatad? Kas sa vahest õhtul hilja ka vaatad?

M.-M: (Noogutab)

E: Kui hilja näiteks see hilja on sinu jaoks?

M.-M: Mmm ma olen kunagi olnud, puhkepäeval olin kunagi vist 12ni üleval või 11ni. Laupäeval.

E: Mis sa sealt vaatasid siis suurte filme või?

M.-M: Ei, ma olin Priiduga õues ja mängisin ja siis tuln tuppa ja siis mängisin ka natsa... legodega.

E: Kohe kella 12ni, televiisorit siis ei vaadanud vä?

M.-M: Mkmm (raputab pead)

E: See oli ikka valgel ajal, praegu ei saa olla kella 12ni või 11ni õues, onju?

M.-M: Mhmhh, see oli kunagi teine päev.

E: Mhmhh. Teine aeg oli, valge aeg – ma mõtlen. Maribel, mida sina vaatad televiisorist?

M: Ma, mina vaatan „Rajalt maha“ ja „Superstaari“.

E: „Superstaare“? Oota, mis see teine oli? „Rajalt maha“ – mina ei teagi seda.

K.-M: Ma tean, see käib vahepeal...

M.-M: See, vaata see, kus on need suured punased pallid

K.-M: ...kas kanal kolme pealt..

E: Aa, jah jah, tean jah.

M: Siis ma vaatan veel „Käsnakallet“ ja „Ninja kilpkonni“ ja siis ma vaatan uudiseid ja siis ma vaatan „Tantsud tähtedega“ ja siis ma vaatan ..

E: Sa vaatad kõike.

M: Siis ma vaatan veel hommikul vaatan ja õhtul vaatan „Batmani“ ja „Spidermani“.

E: Mis kanali pealt need tulevad?

M: Nad tulevad üks ja kuus ja...

M.-M: kuusteist

M: ... aga mina olen vaatand , siis ma vaatan veel Tita TVd ka.

E: Mis TVd?

M.-M, M: Tita TV-d.

E: Ma ei teagi sellist TV-d.

K.-M: Ma ka ei tea.

M.-M: See on selle, kust mina ütlesin, et selle Disney XD pealt lähed alla ja siis on seal 2, 11, 16 vist.

E: No, Miku, teil on see suur satelliitpann, et ega mina näiteks selliseid, minul ei ole üldse selliseid kanaleid.

M: Ja siis ma vaatan veel kokasaateid ka.

E: Kokasaateid ka? Mis sulle, Maribel, neist kokasaadetest siis väga meeldib, et sa vaatad neid?

M: Sööki teha.
E: Söögitegemine meeldiv või?
M: (Noogutab)
E: Aga kas sa tead ka, kes seal süüa teevad?
M: (Raputab pead)
E: Lihtsalt niisama vaatad. Meeldib vaadata jah?
M: (Noogutab)
E: Mhmhh. No, Mikk, Karl-Markus, mis saateid sina vaatad?
M:
K.-M: Mina vaatan...
E: oot, oot oota – Maribel räägib veel.
K.-M: Mina..
E: Oota! No, Maribel, mis sa öelda tahtsid?
M: Ma tahtsin öelda, et mina vaatan printsesse ka.
E: Misasja?
M: Printsesse ka.
E: Aa, printsesse vaatad. Mhmhh. Printsessidest ei tea ka mina eriti midagi.
M: Mul on plaat kodus.
E: Plaat on? Seda sa siis televiisorist ei vaata, seda sa vaatad plaadi pealt, onju? Läbi arvuti või? Läbi DVD või kust sa vaatad?
M: plaadi pealt.
E: Plaadi pealt jah? Noo, Karl-Markus, mida sina vaatad?
K.-M: Mina vaatan vahepeal uudiseid ja siis vaatan veel ... äää multikaid ..mis see oli... Cartoone Network 2.
M.-M: Aga nüüd seal on ju soome või vene keel.
K.-M: Jah.
M.-M: Ma ei tea, mul ei saa emme keelt ka ära muuta.
K.-M: Mul ka ei saa. Siis ma vaatan vahepeal neid „Rajalt maha“ ka neid osasid. Siis ma vaatan sinna... mis see oligi...
M.-M:
K.-M: Mkmm. Vaid mis see oligi , kus on mingi... mis see oligi... see, mul ei tule see hästi meelde.
M.-M: Minul oli see või ei?
K.-M: Mul oli see, mul käib see... mul ei ole see meeles, kus see Kit räägib nagu auto.
M.-M: Aaa...
K.-M: Ma ei tea, mul ei ole see meeles.
M.-M: Kit!
K.-M: Jaa, sa tead, see auto ju.
M.-M: Mhmhh.
K.-M: Aga mul ei ole see meeleski.
E: Maribel, tead äkki?
M: (Raputab pead)
M.-M: Mkmm, see on see autofilm Kit – kahe pealt käib.
K.-M: Jaa, ma vaatan kogu aeg seda. Täna ka käib see. Täna algab.
E: Issand, te olete palju targemad, kui mina olen. Palju, palju targemad. Ma ei tea mitte midagi.
K.-M: Ma vaatan „Ben-Ten`i“ ja siis „Bakugani“ ja siis vaatan veel ...mis see oli...mingi „Suur Ben-Ten`i“ ja „Väikest Ben-Ten`i“. Neid on kaks tükki. Siis vaatan veel teist „Bakugani“ ka..
M.-M: „Bakugan“ on uudiste ajal vä?

K.-M: Äkää, üks teine. Mul käib teise multika ka. Siis ma vaatan seda... kus see nagu ... Rex... üks Rex...

M.-M: Janeraiter-Rex?

K.-M: Mmmm.

M.-M: See robotmees Rex või?

K.-M: Jaa, kellel tulevad siit nagu ...

M.-M: Ma vaatan ka seda!

K.-M: Ma vaatan ka. Siis ma vaatan veel ... ma vaatan „Ämblik“, „Ninja... siis ma vaatan veel ... mis see oligi?

M.-M: „Ninja kilpkonnad“?

K.-M: Jah. Siis ma vaatan veel ... mis see oligi...

E: Te vaatate nii palju televiisorit, et te ei tea lõpuks enam isegi, mis te vaatate.

K.-M: (Raputab pead) Polegi rohkem.

E: Ei olegi rohkem?

K.-M: Mkmkk.

E: Aga miks sa näiteks, Karl-August, uudiseid tahad vaadata? Mis sa seal loodad... mis asju sa seal nagu loodad vaadata?

K.-M: Kui me kõõki läheme, issi vaatab uudiseid, siis hakkame meie ka uudiseid vaatama.

E: Aa, siis teil muud üle ei jää. Kui issi vaatab uudiseid, siis peate teie ka uudiseid vaatama.

K.-M: kui ma ei näe telekat, siis ma panen uudiste peale kogu aeg.

E: Aa, aga, Miku, miks sina uudiseid vaatad? Sa tahad teada, mis maailmas toimub või lihtsalt vaatad?

M.-M: (Noogutab) Ma tahan teada, mis maailmas toimub.

E: No aga kas sa tead, mis nüüd.. mis nüüd alles hiljuti väga hull lugu juhtus või?

M.-M: Ma mäletan, et see tuumajaktor plahvatas, et see aasta näitas.

E: Aga sa tead, kus maal see oli?

M.-M: (Raputab pead)

K.-M: Indias.

E: Ei olnud.

M.-M: Oli vist.

E: Ei, see oli Jaapanis.

M.-M: Aa, Jaapanis.

E: Olete vaadanud seda uudistest?

K.-M: Jaa, ma nägin just. Seal ühel...

M.-M: ja teine pool ka!

K.-M: ... oli nagu see, et telekast sai ka seda näha.

M.-M: Teine pool jeaktorist plahvatas ka nüüd!

K.-M: Ühel onul oli mingi äge telefon, mingi nii suur, kus sai rallimängu ja mis seal „Ühikarottides“...

M.-M: See oli vist uus see... mis see nüüd oligi... iPad.

K.-M: Jah.

E: Oota, vaatame, mis Maribel veel räägib ka.

M: Aga mina vaatan „Tomi-Jerrit“, „Kälimehi“ ja „Ühikarotte“.

M.-M: Ma vaatan ka „Ühikarotte“

K.-M: Ma ka.

E: Kas „Ühikarotis“ on suurtele või väikestele mõeldud?

K.-M: Suurtele ja väikestele. Mõlematele.

M.-M: See rohkem....

E: Aga kust te teate, et see väikestele ka on?

K.-M: Ma vaatan iga päev.

M: Ma ka.

E: Kui teie vaatate, siis ongi väikestele, väiksematele, mitte koolilastele veel, eelkooliealistele.

K.-M: Need ka, vaata, mitte „Kälimehed“, vaid need, kus see, mis see ongi... Frida. Sa tead ju seda?

M.-M: Mhmhh.. „Kättemaksukontor“.

E: Aga „Kättemaksukontor“. Kas see on mõeldud nagu lastele või on see mõeldud täiskasvanutele?

M.-M: Täiskasvanutele ikka.

K.-M. (Noogutab ja nõustub)

E: Arvate jah?

M.-M: Mhmhh, sest, vaata, seal tulistatakse ja tapetakse mehi.

K.-M: Jaa, see on päris õudne ju.

M.-M: mhmhh.

K.-M: Mina ükskord kartsin, mina kartsin, mingi koll tuli sealt tagant, mingi habe oli ees. Tuli ja ehmatas ja lasi tal verd.

E: Ja ikka vaatate?

K.-M: Tegelikult ta oli mees, aga pani niuksed riided selga ja hirmutas ja ütles, et tema peab kohtusse minema. Tema hirmutabki seda maja.

M: Mina küll seda ei vaata.

M.-M: Ma vaatan igasugusi õudukaid ka vahest.

K.-M: Ma küll ei vaata.

E: Kas hirm ka peale tuleb, Miku, kui vaatad?

M.-M: No, vahest ikka tuleb.

K.-M: Mul tuleb ka, mul..

E: Aga mis sa siis teed, kui hirm peale tuleb?

M.-M: Mmm..

E: Poed teki alla?

M.-M: Panen käed silmade ette ja kõrvad lukku.

K.-M: Ei, mina panen kõrvad lukku, sest kui sa kõrvad lukku paned, siis sa näed ju. Pane silmad kinni ja siis pane kõrvad lukku.

E: No näed, jälle hea nipp. Kuulge, kas te vahest mõnda niisugust noortefilmi, armastusfilmi ka vaatate vä?

K.-M: Jaa.

M.-M, M: Mina ei vaata.

K.-M: Minul õde vaatab kogu aeg seal toas... mitte toas, vaid köögis vaatab mingeid musitamise filme. Kui seal nagu lastakse ka vahepeal midagi maha.

M.-M: Ma arvan, et see on see...

K.-M: Või lõigatakse ..

M.-M: „Kirgede torm“ vä?

K.-M: Ei. See on mingi ma ei tea, kus see Annabel on. Üks teine Annabel, see suur, kes on ratastoolis.

M.-M: Jah, siis on „Kirgede torm“.

K.-M: Eiii...

M.-M „Kirgede tormis“ on ka üks seal.. ratastoolis ja nad musitasid seal.

M: Aga Teie rühmast käis Annabel mul külas.

E: Käis jah. Kas sina, Maribel, vaatad ka mõnda niisugust „Kirgede tormi“ või sellist musitamise filmi vä?

M. (Raputab pead)

E: Ei tea. Sellepärast Karl-Markus meil teab kõike suudlemisest, et sa vaatad...

K.-M: Gert ka teab.

E: Gert teab ja meil teavad veel paljudki. No mis teile seal „Kirgede tormis“ siis nii meeldib? Musitamine meeldibki kõige rohkem vä?

K.-M: Ei, minule ei meeldi eriti musitamine.

E: Ei meeldi.

K.-M: Aga kui ma tulin lasteaeda, siis nad koputasid akna peale, näitasid meile muah. Annabel ja Klaara ja Elis. Mina ei tea... ja tehti musi mulle ka.

E: No ega see paha ju ei ole.

K.-M: Eiii, Gerdile ka tehti seal õues kunagi musi.

E: Mmmh, ega see paha ei ole. Aga kust te neid seksijutte kuulnud olete?

M.-M: Mina pole ühtegi seksijuttu kuulnud.

K.-M: Hehee.

E: Kuule, rühmas kogu aeg te räägite.

M.-M: Mina ei räägi.

K.-M: Eii, Gert..mina ka ei räägi, mina ei tea nendest midagi, Gert räägib.

E: Kuule, tead ikka, Karl-Markus, küll.

M.-M: Jah... Elmoga teate.

E: Tead ikka küll. Jah, kust te teate Elmoga, kus te neid näinud olete või kuulnud või kes teile räägib?

K.-M: Televiisorist.

E: No näed, ikkagi siis tead. Mis sa siis sealt televiisorist vaadanud oled, et sa neid jutte tead või ..

K.-M: Mina olen näinud, kuidas mr Bean kuidas ta selle... mitte mr Bean, vaid mingi.. ma ei tea, mingi onu... mingi onuga läksid.. Mingi onu oli voodis ja naisega seal musitasid ja tegid seksi.

E: Kust sa tead, et nad seksi tegid?

K.-M: Ei tea, ikka voodis teki panid peale.

E: Et sa arvad, et kui nad koos magavad voodis, siis kohe..

K.-M: Ei, nad musitasid ...

E: No jaa, aga niisama võib ju ka musitada. Aga kust sa tead, et nad seksi tegid?

K.-M: Tegid.

E: Aga kust sa tead seda?

K.-M: Mina ei tea, mina arvan.

M.-M: Nägid läbi selle teki vä?

M: Aga mina tahan ka rääkida.

E: No laseme Maribelil ka rääkida. Te olete natukene sellest valesti aru ka saanud, et kui voodis magatakse ega sellepärast alati seksi ei teha.

K.-M: Nad tegid musi seal vist.

E: No musi võib ikka teha. Täna oli Annabelil sünnipäev, poisid musitasid Annabeli.

K.-M: Ma tegin kaks korda musi.

E: No näed.

M: Mina tahan ka telekast rääkida.

E: Noh, räägi, las Maribel ka räägib.

M: Mina vaatan veel „Stiilipäevikut“ ka.

E: Aa, „Stiilipäevikut“.

M.-M: Zenja Fokiniga.

E: Ei ole asja, mida teie ei tea. Kuule, Zenja Fokinit praegu ei ole või on või?

M.-M: Jaa, on.

E: Issand, ma olen siis täitsa maha magand. Ma olin ka kõva Zenja, Zenja Fokini vaataja muidu.

M: Neljapäeval hakkab see.

E: Neljapäeval on jah see.

K.-M: Mina, mina ei ole seda näindki.

E: No mis saade see niisugune on see „Stiilipäeviku“ saade? Mis seal saates tehakse?

M: Seal pannakse naisi riidesse ja meigitatakse.

E: Mhmhh. Ja meeldib see saade väga?

M: (Noogutab)

E: No mõni naine saab kohe lausa teistmoodi olema, ei olegi enam nagu see naine. Ühte..

M.-M: Ja mõndadel isegi tehakse nagu ilusamaks.

E: Jaa, juuksed lõigatakse ära ja värvitakse ja siis sa oledki natuke teistmoodi.

M.-M: Ženja Fokin.

E: Zenja Fokin.

M: Ženja Fokin valib riideid ka.

E: Jah. Tema on, kes ta siis on, kui ta riideid valib? Teate vä?

K.-M: Mulle meeldis see mr Bean..

E: Kui ta on stiilipäevik, ta on stilist.

K.-M: Mulle meeldis mr Bean, kui ta pani selle pistiku sisse, vaata, siis pani siia ette ja siis lendas selle, kes see oli, selle voodisse peale, kes nagu magas onju, tegi nii öää, siis pani selle selja taha, siis proovis, ise lendas minema.

M.-M: Ma teen selliseid asju, mis on siuksed, et võtad kätte, siis vajutad ühte nuppu, siis saan elektrit, tuleb ette. Ja kui paned endale niimoodi nupu, siis saad rärgelt elektrit.

E: Ma tahtsin just öelda, et siis hakkad võbisema. No rääkige, mida veel vaatate, mida te sealt veel kõik vaatate. Ma ei oskagi enam teie käest küsida, sest te kõike vaatate peaaegu.

M: Mina vaatan „Jänku Jussi“ ka.

M.-M: Ma ei vaata neid.

K.-M: Ma vaatan mingeid õudusaid filme.

E: Miks sa, oota, miks sa, Miku, ei vaata „Jänku Jussi“?

M.-M: Ma ei tea. Ma muidu vaataks, aga ma enam ei vaata, ma muidu vaatasin, aga ma enam ei vaata.

E: Miks sa ei vaata enam?

K.-M: Sest ta ei näita enam v?

M.-M: Mhmhh. Arvutis ma olen tahtnud kogu aeg seda ühte „Lotte“ osa vaadata, aga seda enam ei saa panna millegi pärast.

K.-M: Ma küll saaks. Aga mina siis vaatan mingeid õudukaid filme vahepeal. Vaata, nagu et nagu üks nagu mingi Kit lasi mingi värviga mingi suure palli, nagu mingi palli lasi. Siis lendas tagasi, üks mees nagu lendas õhku.

M.-M: Ketas vä? Kettad tulevad tavaliselt.

K.-M: Ei, see on pomm ja basukaga lasi. Kit lasi..

M.-M: Aa, jälitab..

E: Millega ta lasi?

M.-M: Basukaga.

K.-M: Jaa, basukaga.

E: Mis asi see on?

M.-M: See on see, vaata, võtad õla peale ja siis sihid.

K.-M: Jah.

E: Püss vä? Te mõtlete püss vä?

K.-M: jah.

M.-M: Jah. See on see basuka-püss.

K.-M: See Kit lasi palliga tal lendas tagasi. Ise pööras tagasi ja siis ta sõidab vastu ja siis mees sai kuskil surma, ma ei näinud, verd küll ei lendand.

E: No kas teil natuke – kui te vaatate selliseid filme, kus keegi surma saab – kahju on natukene või?

M.-M: (Noogutab)

K.-M: Mina küll..

E: Või et mis siis, et surma saab, küll ta jälle ellu ärkab.

M.-M: Mul on nendest koeradest kahju. Mulle ei meeldi see, vaata kui seal eelmine aasta, vaata, näitas, kui seal koeral oli nahk maas siit jalalt.

E: No mis sa siis, Miku, tegid, kui sa sellist pilti nägid näiteks televiisorist?

M.-M: Mmmm

E: Hakkasid sa siis mõtlema, et sina mitte kunagi elus niimoodi ei tee?

M.-M: (Raputab pead) Ei tee.

E: Sa hoolitsed koera eest.

M.-M: ma hoolitseks ikka. Mul Grändi suri ka ära.

E: No Grändi oli vana, sellepärast Grändi suri ära.

M.-M: Mhmhh. Aga see, Priidul jäi ju see auto alla kass tal. Ja mina mängin vahest oma kodus mängin seda...

M: Aga mina, kui Marten ... Sampo, ma võisin Sampole suvel pai teha. Ta, tema ei hammusta mind.

E: Ta on teie koer, sellepärast.

K.-M: Chappy suri ka ära.

M: Aga tead, mis tema nimi on vä?

E: No.

M: Sampo.

E: MHmhh.

K.-M: Cappy suri sellepärast, et ta kartis müristamist. Tuli ketist lahti ja jooksis auto tee peale.

E: Ja sai siis surma seal?

K.-M: (Noogutab)

M.-M: Kas siis oli pime ka vä?

K.-M: Ei olnud.

M.-M: Kui see torm oli, siis oli räme torm, ma ei leidnud issit ülesse.

M: Kui me sealt Räpinast tulime, see mootorrattur pani üle tee. Ja siis me nagu torm oli ja siis vihma sajas ja grillisime veel õues.

M.-M: Oo, siis võis lahe olla.

K.-M: Mingi telki sisse läksite.

M: (Raputab pead) Ei läinud.

K.-M: Miks?

Markus ja televiisor

Markus oskas oma kingapaelu kinni siduda ja ta teadis, palju on 2+2. Ta oli juba nii suur, et tohtis iseseisvalt käia poes jäätist ostmas. Aga nii suur Markus veel ei olnud, et oleks võinud omapäi koju jääda. Kui ta vanemad välja läksid, tuli vanaema teda valvama.. Ühel õhtul, kui väikese Markuse ema ja isa jälle teatrisse läksid, tuli vanaema Malle poisile seltsi, et julgem ja lõbusam kodus olla oleks. Vanaema jõudis Markuse juurde kella 6 paiku ja mängis alustuseks poisiga mõned lauamängud. Kell 6 istus Markus teleri ette, et vaadata lastesaateid. Markusel oli oma toas väike telekas, nii et ta ei pidanud lastesaadete vaatamiseks teise tuppa minema. Markusele meeldis lastesaateid vaadata, sest need olid lõbusad ja neis juhtus alati midagi naljakat. Markus teadis, millised on lastesaated, sest ta vaatas neid igal õhtul. Aga seda, millised saated ja miks on suurtele inimestele mõeldud, ei olnud keegi Markusele kunagi seletanud ja ise ta ka neid vaadanud polnud, sest ema-isa olid selle rangelt ära keelanud.

Kell pool 8, kui lastesaated lõppesid, palus vanaema Markusel teleri kinni panna ja vanni minna, et end enne voodisse sättimist puhtaks pesta. Kella 9 paiku pugus Markus voodisse. Vanaema andis Markusele põsele musi, asetaski teki poisile peale ja kustutas toast lahkudes tuled. Markus aga ei kavatsenudki kohe magama jääda. Ta otsustas, et uurib järele, millised on need saated, mida tal vaadata ei lubata. Nii panigi väike Markus teleri tasakesi mängima, kuid tuld ta põlema ei pannud, sest siis oleks vanaema aru saanud, et ta on ärkvel. Telerist käis saade, mis rääkis sõjast ja hirmsatest lugudest, mis on inimestega sõjas juhtunud. Ka muusika, mis mängis taustal, tekitas Markuses hirmu ja õudu. Markus pani teleri ruttu kinni ja pugus voodisse tagasi. Ta tõmbas teki üle pea ja surus silmad kõvasti-kõvasti kinni. Aga und ei tulnud... Markus üritas mõelda ilusatele asjadele nagu õhupallid ja sünnipäevatort, aga ikka ei midagi. Siis äkki kuulis väike Markus, kuidas keegi justkui läheneks talle... ta aimas halba ning tundus, nagu oleks kogu tuba äkki hirmsaid kolle täis, kes teda kinni püüda üritavad. Markus ei julgenud end liigutada, ta lamas hiirvaikselt, tasakesi värisedes ja üle tema roosaka põse liikus lõua suunas suur soolane pisar. Siis äkki läks tuli põlema, vanaema astus tuppa ja haaras pisikese Markuse oma kaissu. Ta silitas poisi pead ja rääkis, et kõik on hästi. Samuti seletas vanaema Markusele, mida ta telerist näinud oli ja ütles, et Markus enam kunagi üksinda suurtele inimestele mõeldud saateid ei vaataks. Markus lubas enam mitte kunagi päris üksinda ja luba küsimata õhtul hilja saateid vaadata.

Vanaema pani uuesti lapselapsele teki peale, kustutas tule ja jättis lastetoa ukse enese järel natuke lahti,... et Markusel öösel julgem tunne oleks.